

Kmo-financiering 2014

Opdrachtgever: **FOD Economie, K.M.O.,
Middenstand en Energie – Kmo-observatorium**

Uitvoerder: **UNIZO** vzw
(m.m.v. Universiteit Antwerpen)

Dit verslag werd opgesteld door UNIZO in samenwerking met de Universiteit Antwerpen voor de FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie. Het geeft het standpunt weer van de auteurs op basis van de vermelde bronnen. Noch de FOD Economie, noch de auteurs van dit verslag, kunnen aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik dat van de inhoud van dit verslag wordt gemaakt.

Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnr.: 0314.595.348
<http://economie.fgov.be>

tel. + 32 2 277 51 11

facebook.com/FODEconomie

@FODEconomie

youtube.com/user/FODEconomie

linkedin.com/company/fod-economie

Verantwoordelijke uitgever: Jean-Marc Delporte
Voorzitter van het Directiecomité
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel

Internet versie

Kmo-financiering 2014

Inleiding	5
Deel 1: Analyse van de enquête kmo-financiering 2014	7
1. Voorstelling van de enquête en het profiel van de respondenten	7
1.1. Inhoud van het enquêteformulier	7
1.2. Selectie van de ondernemingen	7
1.3. Verzonden en ontvangen enquêteformulieren	8
1.4. Profiel van de respondenten	9
2. Vraag naar bankkrediet	14
2.1. Aanvraag bankkrediet	14
2.2. Weigering van een kredietaanvraag	18
2.3. Mogelijke vormen van bankfinanciering	22
2.4. Uitstaande waarborgen	26
2.5. Nieuwe wet voor kredieten gesloten na 1 maart 2014	27
2.6. Wederbeleggingsvergoeding	30
3. Vraag naar alternatieve (of niet-bancaire) financiering	31
3.1. Alternatieve financieringsmogelijkheden	31
3.2. Totaal bekomen bedrag aan alternatieve financiering	33
4. Financieringsproblemen	35
4.1. Mate van financieringsproblemen	35
4.2. Aard van financieringsproblemen	37
5. Kwaliteit van de dienstverlening van de bank en de relatie tussen de bank en de onderneming	39
5.1. Kwaliteit van de dienstverlening	39
5.2. Relatie tussen bank en onderneming	40
6. De <i>rating</i> van een onderneming	42
6.1. Kennis van de <i>rating</i> /score	42
6.2. Informatie over de <i>rating</i> toegekend door de bank	43

7. Overheidsmaatregelen	44
7.1. Kennis van de overheidsmaatregelen in het Vlaams Gewest	44
7.2. Kennis van de overheidsmaatregelen in het Waals Gewest	45
7.3. Kennis van de overheidsmaatregelen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	46
7.4. Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Vlaams Gewest	46
7.5. Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Waals Gewest	47
7.6. Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	48
Deel 2: Enquête kmo-financiering - starters	50
1. Respons en profiel starters.....	50
2. Vraag naar bankkrediet	51
3. Alternatieve financiering	53
4. Financieringsproblemen	54
5. Kwaliteit van de dienstverlening	55
6. De <i>rating</i> van een onderneming.....	57
7. Overheidsmaatregelen	57
Deel 3: Conclusies	59
Conclusies van de schriftelijke enquête	59
Conclusies van de online-enquête bij startende ondernemingen	66
Deel 4: Aanbevelingen op basis van de enquêteresultaten	69
Lijst van figuren	74
Lijst van tabellen.....	76
Appendix: Enquêteformulieren.....	77

Inleiding

Kmo's zijn van cruciaal belang voor de Belgische economie. Opdat deze ondernemingen hun rol op een correcte manier zouden kunnen invullen, is echter een toereikende financiering aan gunstige voorwaarden onontbeerlijk. Meerdere studies tonen aan dat er zich een probleem voordoet op het niveau van de financiering van kmo's. Dit probleem doet zich bovendien niet enkel in ons land voor en is al meerdere decennia aanwezig. Het klopt dat dit probleem zwaarder is geworden na de financiële crisis van 2008.

Om een efficiënt beleid te voeren inzake de financiering van kmo's, is het belangrijk dat de doelgroep zelf op regelmatige basis bevraagd wordt en dat de verkregen inlichtingen ook ontwikkeld kunnen worden in beleidsvoorstellen. Dat gebeurde in het verleden door het Kenniscentrum voor Financiering van KMO (KeFiK). Het hield sinds 2006 jaarlijks een uitgebreide enquête onder de doelgroep in samenwerking met een universiteit. De resultaten van deze enquêtes werden ook gedeeltelijk omgezet in concrete voorstellen: de wet van 21 december 2013 betreffende diverse bepalingen inzake de financiering voor kleine en middelgrote ondernemingen¹ verwijst uitdrukkelijk naar de resultaten van deze enquête.

Na de zesde staatshervorming werden de activiteiten van het KeFiK echter stopgezet. De FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie nam daarop het initiatief om een studie over kmo-financiering te laten uitvoeren. Zo wordt de continuïteit van het onderzoek niet onderbroken op een moment waarop de financiering van kmo's nog een aanzienlijk probleem vormt. Bovendien kon dan ook gepeild worden naar de eerste effecten van de nieuwe wet op de financiering voor kleine en middelgrote ondernemingen van 21 december 2013.

Het voorliggende rapport geeft de resultaten weer van dit onderzoek over kmo-financiering anno 2014. In een eerste deel worden de resultaten voorgesteld van de enquête bij 6.640 kmo's in België met een antwoordpercentage van 15,6 %. De gehanteerde methodologie maakt het mogelijk om vergelijkingen te maken met de resultaten van vorige onderzoeken. Volgende thema's worden achtereenvolgens behandeld:

- vraag en weigering van bankkrediet, en ook de impact van de nieuwe wet op bankkredieten;
- alternatieve financiering;
- financieringsproblemen bij bancaire en alternatieve financiering;
- kwaliteit van de dienstverlening van de bank;
- de *rating* van de onderneming;
- kennis en gebruik van overheidsmaatregelen.

Op vraag van het Kmo-observatorium van de FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie werd ook een bijkomend luik aan het onderzoek toegevoegd, namelijk de starters. De resultaten hiervan worden toegelicht in deel 2 van dit rapport. Om de financieringsproblematiek van gestarte bedrijven in kaart te brengen werd hetzelfde enquêteformulier verzonden naar 4.000 ondernemingen die minder dan 4 jaar actief zijn. Dit leverde 110 bruikbare antwoorden op. De resultaten worden dus apart besproken aangezien er toch wel belangrijke verschillen zijn met de andere kmo's.

¹ http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2013122127&table_name=wet.

In een derde deel worden de belangrijkste conclusies van de 2 voorgaande delen samengevat. Ten slotte worden aanbevelingen voor kmo-financiering voorgesteld. Deze aanbevelingen kwamen tot stand na bespreking van de enquêteresultaten bij 3 panels van kmo's en één sessie met cijferberoepen.

Deel 1. Analyse van de enquête kmo-financiering 2014

1. Voorstelling van de enquête en het profiel van de respondenten

Dit gedeelte van het verslag bevat de resultaten van de enquête kmo-financiering. Het eerste hoofdstuk is gewijd aan de karakteristieken van de enquête (de inhoud van het enquêteformulier, de gehanteerde methode voor de selectie van de ondernemingen) en de definiëring van het profiel van de respondenten.

1.1. *Inhoud van het enquêteformulier*

De enquête telt in totaal 31 vragen die opgesplitst worden in 9 categorieën. De achtereenvolgens bevraagde categorieën zijn:

- De kenmerken van de kmo
- De vraag naar bankkrediet
- De vraag naar alternatieve (of niet-bancaire) financiering
- De financieringsproblemen
- De kwaliteit van de dienstverlening van de bank
- De nieuwe wet voor kredieten gesloten na 1 maart 2014
- De *rating* (of score) waarop de bank zich baseert bij het verstrekken van kredieten
- De overheidsmaatregelen
- De wederbeleggingsvergoeding

De gegevens verkregen uit de enquêtes werden vervolgens verwerkt met behulp van het statistische programma SPSS. De gehanteerde vragenlijst gaat in bijlage.

1.2. *Selectie van de ondernemingen*

De selectie van de postadressen gebeurde op basis van de Bel-First-dvd, op basis van volgende criteria:

- De geografische ligging: Vlaams Gewest, Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Waals Gewest;
- Ondernemingen hebben maximaal 249 werknemers in dienst (kmo's volgens EU-definitie);
- De juridische vorm: enkel de rechtspersonen bvba en nv zijn in aanmerking genomen voor de samenstelling van de steekproef;
- Activiteiten op basis van Nace-Bel-codes, waarbij de volgende codes werden geschrapt:
 - 01: Landbouw;
 - 02: Bosbouw;
 - 05: Winning van steenkool en bruinkool;
 - 64: Financiële instellingen;
 - 65: Verzekeringswezen;
 - 66: Ondersteunende activiteiten voor verzekeringswezen;
 - 85: Onderwijs;
 - 86: Gezondheidszorg;
 - 90: Creatieve activiteiten, kunst en amusement;

- 91: Bibliotheken, archieven, musea en overige culturele activiteiten;
- 95: Reparatie van computers en consumentenartikelen;
- 96: Overige persoonlijke diensten;
- 99: Extraterritoriale organisaties.

- Vrije beroepen (vnl. de sectoren 70 en 74 werden beperkt).

Rekening houdend met de procentuele verdeling van de populatie van Belgische ondernemingen volgens grootte en gewest, werd een gestratificeerde steekproef getrokken van 7.000 adressen. Omwille van budgettaire beperkingen werd beslist om een enquêteformulier per post te versturen aan de CEO of zaakvoerder van 3.041 ondernemingen. Hierbij werden in eerste instantie de ondernemingen geselecteerd die aan één van de vorige 6 edities van de enquête hebben deelgenomen. De ondernemingen die na drie weken het enquêteformulier nog niet hadden teruggestuurd in de bijgeleverde enveloppe, ontvingen een tweede enquêteformulier. Naar de overige adressen van de gestratificeerde steekproef werd een e-mail verstuurd met een link naar het enquêteformulier. In totaal werden 3.600 e-mails verstuurd.

Na twee bevestigingsrondes werden 1.034 enquêteformulieren ontvangen, waarvan 901 enquêteformulieren tijdig werden ontvangen en dus bruikbaar zijn voor verdere analyse.

1.3. Verzonden en ontvangen enquêteformulieren

In tabel 1 wordt een gedetailleerd overzicht gegeven van het aantal verstuurd en ontvangen enquêtes, opgesplitst per gewest. In totaal werden er 1.034 enquêtes ontvangen waarvan 16 dubbele inzendingen en 63 enquêteformulieren die meer dan 3 weken na de deadline werden ontvangen.

Tabel 1. Aantal verstuurd en ontvangen enquêtes en antwoordpercentages

	Vlaams gewest	Waals gewest	Brussels Hoofd- stedelijk Gewest	Totaal
Verzonden enquêtes per post	1845	815	380	3040
Verzonden enquêtes online	2320	830	450	3600
Ontvangen enquêtes, waarvan:	680	260	94	1034
-te laat ontvangen per post	40	19	4	63
-te laat ontvangen online	10	4	0	14
-dubbel ontvangen	9	2	5	16
-niet bruikbaar	3	4	2	9
- grote ondernemingen per post	18	2	5	25
- grote ondernemingen online	6	0	0	6
Bruikbare enquêtes per post	542	225	74	841
Bruikbare enquêtes online	52	4	4	60
Totaal aantal bruikbare enquêtes	594	229	78	901
Antwoordpercentage postenquête	29,38 %	27,61 %	19,47 %	27,66 %
Antwoordpercentage online-enquête	2,24 %	0,48 %	0,89 %	1,67 %
Antwoordpercentage ontvangen enquêtes	16,33 %	15,81 %	11,33 %	15,57 %

Dubbele inzendingen kunnen voorkomen doordat bepaalde ondernemingen hun antwoord pas opstuurden na de deadline van de eerste zending. Bijgevolg kan het voorkomen dat deze ondernemingen een nieuwe enquête hebben ontvangen en deze nogmaals invulden en opstuurden. Verder waren er ook enkele inzendingen die niet bruikbaar waren wegens niet of te weinig ingevuld alsook inzendingen die afkomstig waren van grote ondernemingen die in deze studie niet geanalyseerd worden. Dit resulteert in 901 bruikbare enquêtes die tijdig werden ontvangen en die in deze studie verder worden geanalyseerd.

Het antwoordpercentage van de postenquête (bruikbare enquêtes per post/verzonden enquêtes per post) bedraagt 27,66 %. Het antwoordpercentage van de online-enquêtes is zeer laag (1,67 %). Het globaal antwoordpercentage van alle ontvangen enquêtes (ontvangen enquêtes/verzonden enquêtes per post en online) bedraagt 15,57 %.

Daarnaast werd dezelfde enquête ook online verstuurd naar 4.000 e-mailadressen van starters d.w.z. ondernemingen die minder dan 4 jaar oud zijn. In totaal hebben 110 starters een bruikbare enquête ingevuld. Deze online-enquêtes worden apart geanalyseerd in deel 2.

1.4. Profiel van de respondenten

In dit gedeelte zal het profiel worden weergegeven van de ondernemingen die deze enquête hebben beantwoord. Het profiel zal worden opgesteld op basis van vragen over de juridische vorm, de oprichtingsdatum, de sector waarin de onderneming actief is, de omzet in 2013, de omzetgroei over de laatste drie jaren, het aantal personeelsleden (jaargemiddelde vte, 2013) en de vraag of de onderneming zich beschouwt als een familiebedrijf.

Kmo's kunnen onderverdeeld worden in twee categorieën: de micro-ondernemingen enerzijds en de kleine en middelgrote ondernemingen anderzijds. Indien een onderneming in 2013 minder dan 10 werknemers tewerkstelde en een omzet van minder dan 2 miljoen euro behaalde, wordt deze onderneming gedefinieerd als een micro-onderneming. Een kleine onderneming heeft minder dan 50 werknemers en realiseert een omzet van minder van 10 miljoen euro. Middelgrote ondernemingen stellen maximaal 249 werknemers tewerk en hebben een omzet van minder dan 50 miljoen euro. Ondernemingen die meer dan 250 werknemers hebben of een omzet realiseren van meer dan 50 miljoen euro, worden gedefinieerd als grote ondernemingen. Deze ondernemingen worden volgens de Europese definitie niet als kmo beschouwd en worden daarom ook uit de verdere analyse verwijderd.

In vergelijking met de editie 2012 is de opsplitsing naar grootte ongeveer dezelfde. Tabel 2 toont aan dat 34,5 % van de ondernemingen aangeeft een micro-onderneming te zijn terwijl dit in de editie 2012 35,2 % is. De kleine ondernemingen vertegenwoordigen 43,5 % van de steekproef en de middelgrote ondernemingen 22,1 %. Samengenomen zijn dit de kmo's (kleine en middelgrote ondernemingen) en ze vertegenwoordigen 65,5 % van de respondenten. Voor 36 ondernemingen van de 901 (4 %) is er geen informatie bekend over de omzet en/of het aantal werknemers waardoor geen verdere indeling volgens grootte mogelijk was. Indien er significante verschillen optreden in de resultaten tussen micro-ondernemingen en kmo's wordt dit expliciet vermeld. Dit zal getest worden a.d.h.v. de Mann-Whitney of de Chi-squaretest.

Tabel 2. Indeling volgens grootte

	Aantal 2014	Percentage 2014	Percentage 2012
Micro-ondernemingen	298	34,5 %	35,2 %
Kmo's	567	65,5 %	64,8 %
<i>kleine ondernemingen</i>	376	43,5 %	45,4 %
<i>middelgrote ondernemingen</i>	191	22,1 %	19,4 %
Totaal	865	100 %	100 %

Tabel 3 geeft de indeling naar juridische vorm weer. Van 8 ondernemingen is er geen verdere informatie beschikbaar over de juridische vorm. Hiermee rekening houdend heeft 55 % van de respondenten de juridische vorm nv en 45 % bvba. Hier is er ook geen significant verschil in vergelijking met editie 2012 (nv 56 %, bvba 44 %).

Tabel 3. Indeling naar juridische vorm

	Aantal 2014	Percentage 2014	Percentage 2012
Bvba	402	45,0 %	44,0 %
Nv	491	55,0 %	56,0 %
Totaal	893	100 %	100 %

Als er gekeken wordt naar de indeling per gewest (zie tabel 4) komt 65,9 % uit Vlaanderen, 25,4 % uit Wallonië en 8,7 % uit Brussel. Indien er significante verschillen gevonden worden in de resultaten tussen Vlaanderen en Wallonië via een Mann-Whitney-test wordt dit expliciet vermeld. Het berekenen van statistisch significante verschillen met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is in de meeste gevallen onmogelijk wegens een te beperkt aantal antwoorden.

Tabel 4. Indeling per gewest

	Aantal 2014	Percentage 2014	Percentage 2012
Vlaams Gewest	594	65,9 %	65,1 %
Waals Gewest	229	25,4 %	26,7 %
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	78	8,7 %	8,2 %
Totaal	901	100 %	100 %

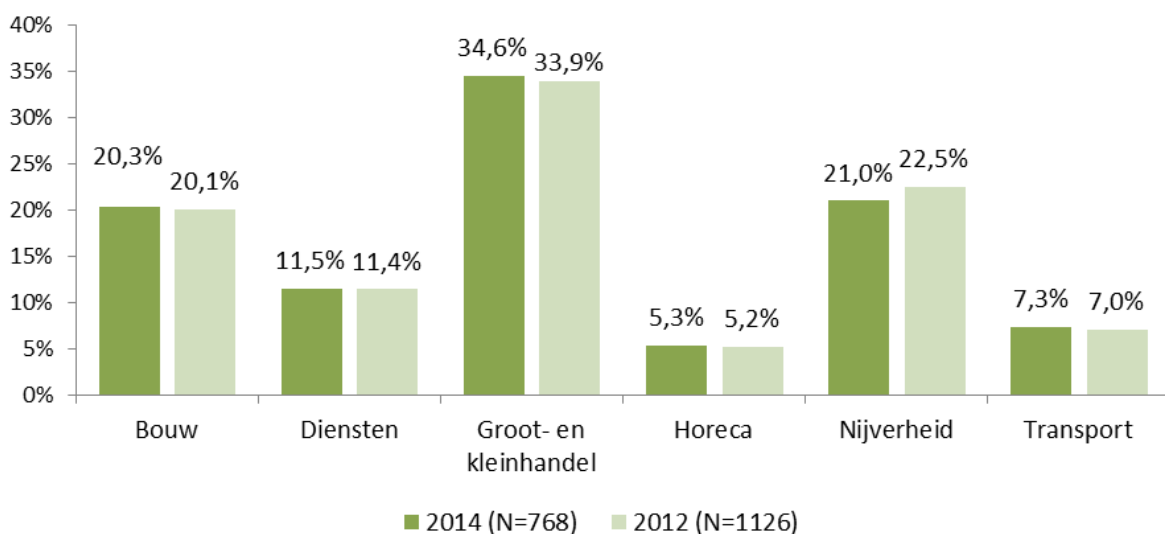
Tabel 5 toont de indeling naar leeftijd aan. Slechts 8,5 % ondernemingen zijn minder dan 10 jaar oud. Een kwart van de respondenten (24,9 %) heeft een leeftijd tussen 10 en twintig jaar. Bijna twee derde van de respondenten (66,6 %) heeft een hogere leeftijd dan 20 jaar. Er bestaat een significant verband tussen de ondernemingsgrootte en de leeftijd van de onderneming. Micro-ondernemingen zijn vaker jongere ondernemingen terwijl kmo's meer oudere ondernemingen zijn.

Tabel 5. Indeling naar leeftijd van de onderneming

	Aantal 2014	Percentage 2014	Percentage 2012
Ten hoogste 10 jaar	74	8,5 %	16,0 %
11-20 jaar	218	24,9 %	30,1 %
21-30 jaar	266	30,4 %	28,9 %
>30 jaar	316	36,2 %	25,1 %
Totaal	874	100 %	100 %

Voor de verdeling naar sector kan gekeken worden naar figuur 1. De sectorverdeling van editie 2014 (helgroene blokken links) toont hetzelfde beeld als de sectorverdeling van editie 2012 (lichtgroene blokken rechts). De sector groot- en kleinhandel komt het meeste aan bod (34,6 %), gevolgd door nijverheid (21 %) en de bouwsector (20,3 %). Daarna volgen de dienstensector (11,5 %) en de transportsector (7,3 %) waarna afgesloten wordt met de horeca die het minst vertegenwoordigd is (5,3 %). Er bestaat een significant verband tussen de sector en de ondernemingsgrootte. Micro-ondernemingen zijn meer vertegenwoordigd in de bouwsector, dienstensector en horeca terwijl kmo's meer in de groot- en kleinhandel, de nijverheid en de transportsector zitten.

Figuur 1. Indeling respondenten naar sector

Tabel 6 toont de indeling naar de omzet van het voorgaande jaar van de respondenten. 41,9 % behaalde een omzet van minder dan 2 miljoen euro. Ten opzichte van de editie 2012 is dit een lichte daling van 1,5 procentpunt. 37,6 % van de respondenten geeft aan een omzet te hebben behaald tussen de 2 en de 10 miljoen euro en 20,5 % behaalde een omzet tussen de 10 en de 50 miljoen euro. Indien wordt opgesplitst per gewest, wordt duidelijk dat, net zoals in editie 2012, Vlaanderen in vergelijking met Wallonië significant meer ondernemingen heeft met een hogere omzet.

Tabel 6. Indeling naar omzet van de ondernemingen (2013, in euro)

	Aantal 2014	Percentage 2014	Percentage 2012
Minder dan 2 miljoen	365	41,9 %	43,4 %
2 miljoen - 10 miljoen	328	37,6 %	38,7 %
10 miljoen - 50 miljoen	179	20,5 %	17,9 %
Totaal	872	100 %	100 %

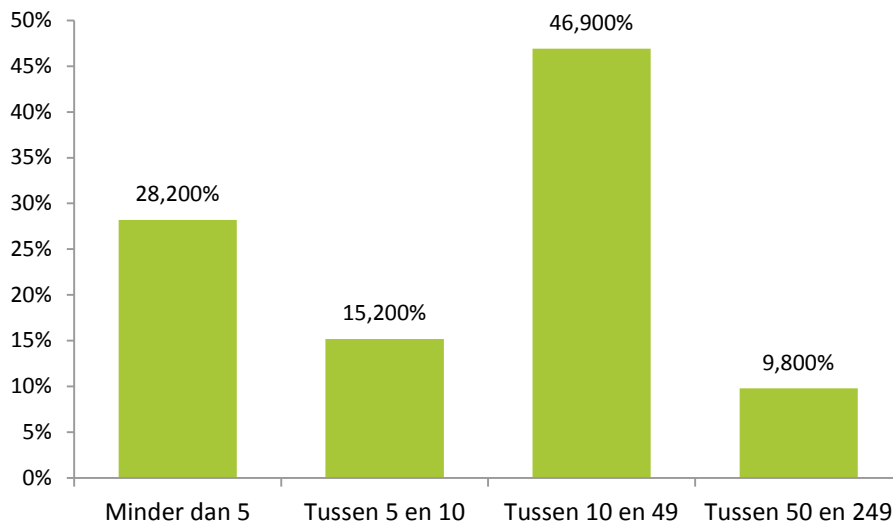
Uit tabel 7 kan worden afgeleid dat 66,6 % van de ondernemingen een omzetgroei realiseerde van minder dan 5 % in de laatste drie jaren. Vergeleken met editie 2012 is dit een stijging met 7,4 procentpunt. 21,4 % geeft aan een omzetgroei te hebben gekend tussen 5 % en 10 %. De overige respondenten (12 %) behaalden een omzetgroei hoger dan 10 %. Opgesplitst naar ondernemingsgrootte behalen de kmo's een significante hogere omzetgroei ten opzichte van de micro-ondernemingen. De lagere omzetgroei bij micro-ondernemingen kan ervoor zorgen dat deze ondernemingen minder aantrekkelijk zijn voor banken en investeerders.

Tabel 7. Indeling naar omzetgroei in de laatste drie jaren

	Aantal 2014	Percentage 2014	Percentage 2012
Minder dan 5 %	561	66,6 %	59,2 %
Tussen 5 % en 10 %	180	21,4 %	26,7 %
Tussen 10 % en 15 %	51	6,1 %	7,1 %
Meer dan 15 %	50	5,9 %	7,0 %
Totaal	842	100 %	100 %

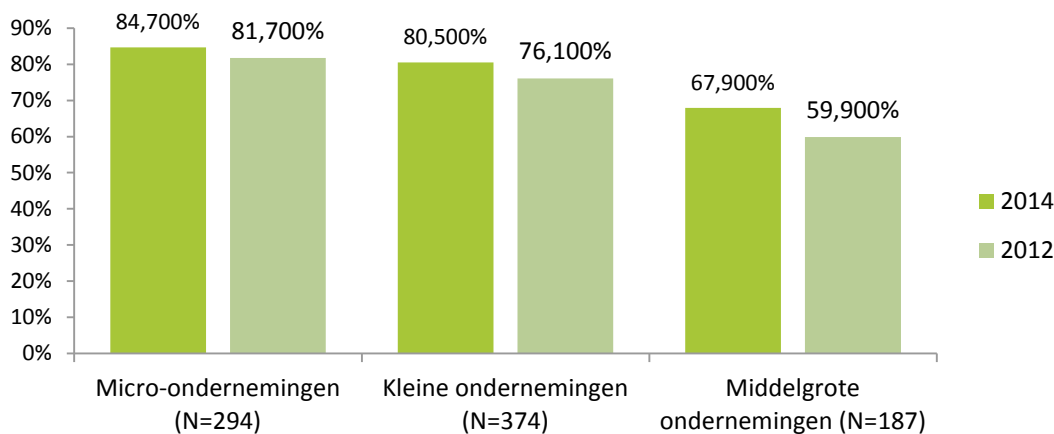
In figuur 2 wordt een indeling gemaakt van de respondenten naar het aantal werknemers die zij tewerkstellen (in voltijdse eenheden). 251 respondenten (28,2 %) hebben minder dan 5 werknemers in dienst. 135 respondenten (15,2 %) hebben tussen 5 en 10 werknemers in dienst. In totaal geven 386 respondenten (43,4 %) aan minder dan 10 werknemers in dienst te hebben. 418 respondenten (46,9 %) hebben tussen 10 en 49 werknemers in dienst en de overige 87 respondenten (9,8 %) hebben tussen 50 en 249 werknemers in dienst. De ondernemingen in Vlaanderen hebben een significant groter personeelbestand dan de Waalse ondernemingen.

Figuur 2. Indeling naar aantal werknemers (N=891)

Tot slot van dit gedeelte geeft figuur 3 een overzicht van de familiebedrijven per ondernemingsgrootte. Van alle ondernemingen geeft 79,1 % aan een familiebedrijf te zijn. Hoe kleiner de onderneming, hoe hoger het percentage familiebedrijven. 84,7 % van de micro-ondernemingen (N=294 in 2014) geeft aan een familiebedrijf te zijn. Voor de kleine en middelgrote ondernemingen is dit nog 80,5 % en 67,9 %.

Figuur 3. Aantal familiebedrijven (per ondernemingsgrootte)

2. Vraag naar bankkrediet

In dit tweede hoofdstuk komt de vraag naar bankkrediet door de micro-ondernemingen en de kmo's van de voorbije 12 maanden aan bod. Dit hoofdstuk verschaft meer informatie over het aandeel ondernemingen die minstens één kredietaanvraag indienden deze periode, de reden voor deze kredietaanvraag (zijnde investeringen of exploitatie), het aantal weigeringen, de redenen voor deze weigering en hun reactie op deze kredietweigering. Daarnaast werd onderzoek gedaan naar het aandeel ondernemingen dat op de hoogte is van de nieuwe wettelijke bepaling die stelt dat sinds 1 maart 2014 een kredietweigering gemotiveerd moet worden en of de onderneming gebruik gemaakt heeft van dit recht. Verder werd nagegaan welke vormen van bankfinanciering gebruikt werden en het totaal opgenomen bedrag. Het hoofdstuk rondt af met een overzicht van de uitstaande waarborgen ten gevolge van bankfinanciering.

2.1. Aanvraag bankkrediet

Er werd aan de ondernemingen gevraagd of ze de voorbije 12 maanden minstens één bankkrediet hadden aangevraagd ter financiering van investeringen en/of exploitatie. Tabel 8 geeft de resultaten van deze vraag weer. 49,6 % van alle onderneming geeft aan dat ze minstens één krediet aanvroegen bij de bank. Dit percentage ligt significant lager voor micro-ondernemingen (36,9 %) en hoger voor kmo's (56,3 %). 39,7 % van alle ondernemingen deed een aanvraag voor investeringen. 23,4 % van alle ondernemingen deed een aanvraag voor exploitatiefinanciering. Daarnaast wordt ook een significant verschil opgemerkt tussen Vlaanderen, Wallonië en Brussel in het aantal ondernemingen die een kredietaanvraag plaatsten. In Brussel ligt dit het laagste met 34,6 % van de ondernemingen die een kredietaanvraag plaatsten voor investeringen en/of exploitatie. In Vlaanderen is dit 48,6 % van de ondernemingen en in Wallonië ligt het cijfer het hoogste met 57,0 %.

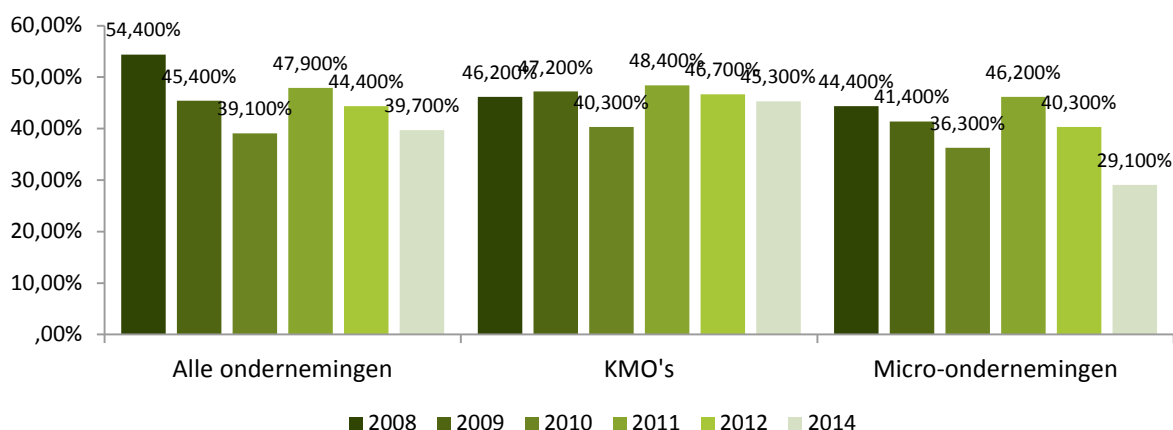
Tabel 8. Kredietaanvraag tijdens de voorbije 12 maanden

	Micro-ondernemingen (N=296)*	Kmo's (N=565)*	Totaal (N=861)
Neen	63,2 %	43,7 %	50,4 %
Ja, enkel voor investeringen	22,0 %	28,5 %	26,2 %
Ja, enkel voor exploitatie	7,8 %	11,0 %	9,9 %
Ja, voor investeringen en exploitatie	7,1 %	16,8 %	13,5 %

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

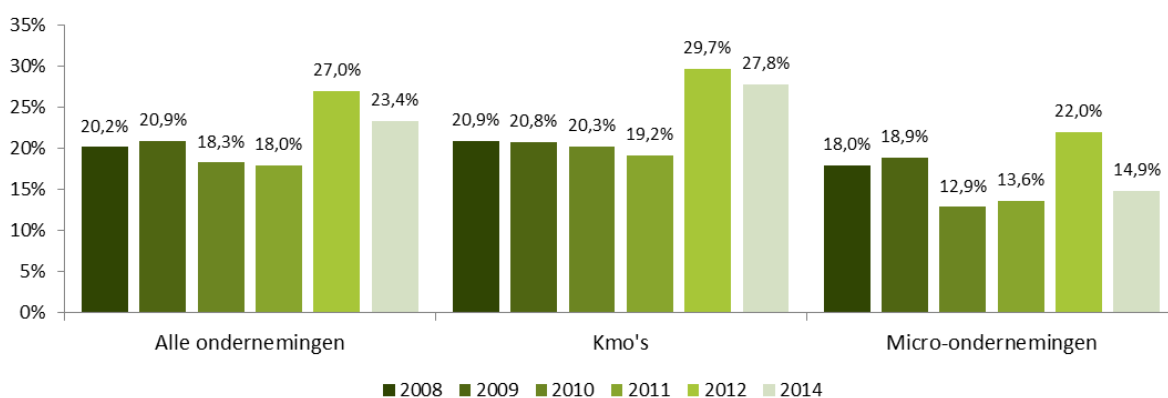
Gekeken naar de kredietaanvragen voor de financiering van investeringen de voorbije 12 maanden wordt op basis van figuur 4 vastgesteld dat deze in 2014 met 4,7 procentpunt daalde ten opzichte van 2012 (39,7 % t.o.v. 44,4 %). Dit verloop geldt zowel bij de kmo's als bij de micro-ondernemingen hoewel bij de micro-ondernemingen deze daling toch wel groter is (daling van 11,2 procentpunt). In 2012 was het verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen 6,4 procentpunt terwijl dit verschil in 2014 verder toenam tot 16,2 procentpunt.

Figuur 4. Kredietaanvraag tijdens de voorbije 12 maanden voor de financiering van investeringen (per ondernemingsgrootte)

Gekeken naar de kredietaanvragen voor de financiering van de exploitatie de voorbije 12 maanden wordt op basis van figuur 5 ongeveer dezelfde vaststelling gedaan als hierboven, namelijk een daling ten opzichte van 2012 (daling van 3,6 procentpunt). Deze daling is voornamelijk merkbaar bij de micro-ondernemingen (daling van 7,1 procentpunt). 2012 was hierbij echter wel een jaar met een duidelijk hoger percentage kredietaanvragen voor exploitatie in vergelijking met de overige jaren. Opmerkelijk is de sterke daling van kredietaanvragen zowel voor exploitatie als investeringen bij de micro-ondernemingen.

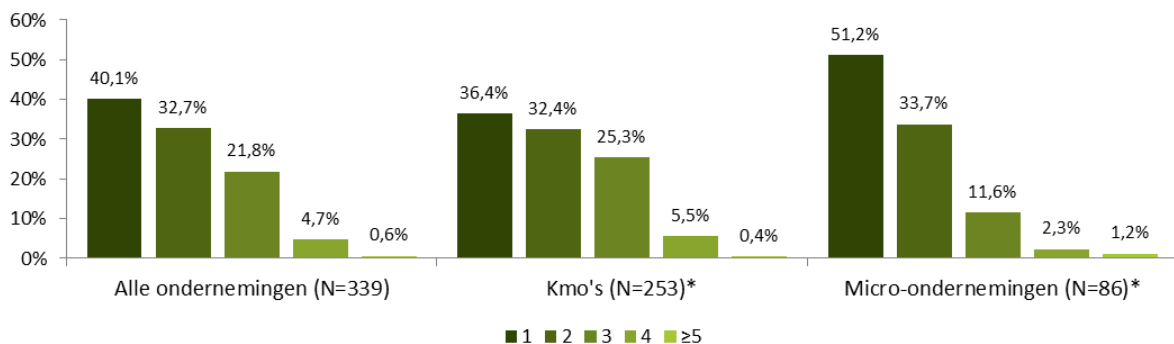
Figuur 5. Kredietaanvraag in de afgelopen 12 maanden ter financiering van de exploitatie (per ondernemingsgrootte)

Daarnaast werd gevraagd bij hoeveel banken de ondernemingen tijdens de afgelopen 12 maanden een bankkrediet hebben ingediend. Hierbij werd verder de opsplitsing gebruikt tussen een kredietaanvraag voor de financiering van investeringen of voor de financiering van exploitatie. De resultaten worden getoond in figuur 6 en 7. De percentages betreffen het aandeel ondernemingen in die categorie ten opzichte van het totaal aantal ondernemingen dat een aanvraag heeft gedaan voor de financiering van investeringen resp. exploitatie.

Voor de financiering van investeringen wordt vastgesteld dat 40,1 % van de ondernemingen slechts bij één bank een (of meerdere) krediet(en) hebben aangevraagd. Hierbij wordt een significant verschil vastgesteld tussen kmo's en micro-ondernemingen. Van de micro-ondernemingen heeft 51,2 % slechts bij één bank een aanvraag gedaan tegenover 36,4 % bij de kmo's. Micro-ondernemingen doen voornamelijk beroep op hun huisbank, wat er toe leidt dat deze meer afhankelijk worden van deze bank. Indien gekeken wordt naar alle ondernemingen deed 32,7 % een aanvraag bij twee banken, 21,8 % bij drie banken en 5,3 % bij minstens 4 banken. Wanneer dit vergeleken wordt met editie 2012, stellen we vast dat ondernemingen in de voorbije twaalf maanden meer banken benaderden dan in 2012 voor een kredietaanvraag. In 2012 deed 48,7 % van de ondernemingen aanvraag bij slechts één bank, 32,9 % bij twee banken en maar 14,3 % bij drie banken.

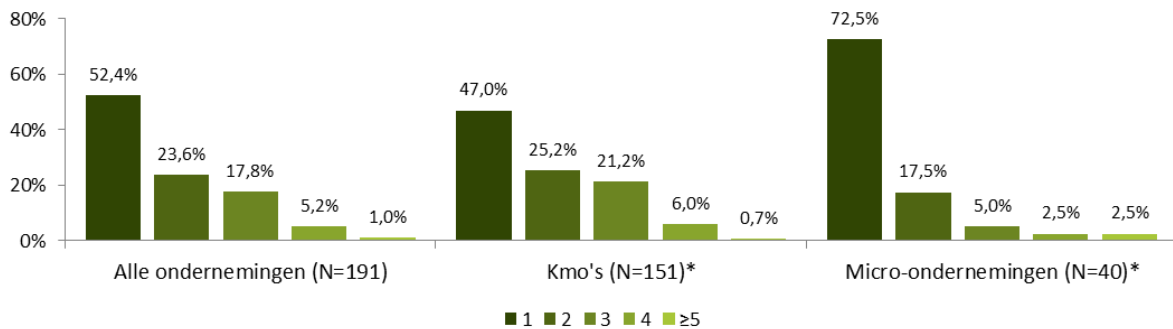
Figuur 6. Bij hoeveel banken hebt u de afgelopen 12 maanden een kredietaanvraag ingediend voor de financiering van investeringen? (per ondernemingsgrootte)

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

Voor de financiering van exploitatie gaat 52,4 % van de ondernemingen slechts aanvraag doen bij één bank. Ook hier kan een significant verschil vastgesteld worden tussen de kmo's (47 % bij één bank) en de micro-ondernemingen (72,5 % bij één bank). Bekijken we dit voor alle ondernemingen samen, dan doen 23,6 % een aanvraag bij twee banken, 17,8 % een aanvraag bij drie banken en 6,2 % een aanvraag bij meer dan 4 banken.

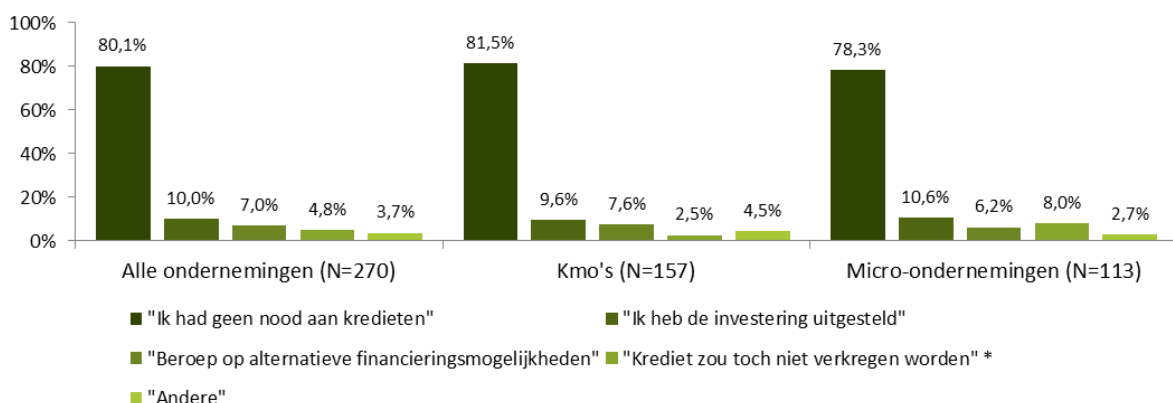
Figuur 7. Bij hoeveel banken hebt u de afgelopen 12 maanden een kredietaanvraag ingediend voor de financiering van exploitatie? (per ondernemingsgrootte)

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

Voor de ondernemingen die geen kredietaanvraag deden werd gepolst naar de achterliggende reden(en). De resultaten hiervan worden getoond in figuur 8, waarbij het percentage staat ten opzichte van de ondernemingen die geen kredietaanvraag plaatsten. Het grootste deel van de ondernemingen (80,1 %) geeft aan geen krediet nodig te hebben. 10 % stelt de investering te hebben uitgesteld, 7 % deed beroep op alternatieve financieringsmogelijkheden en 4,8 % geeft aan dat men verwachtte dat het krediet toch niet verkregen zou worden indien aangevraagd. Er is enkel een significant verschil op te merken tussen kmo's en micro-ondernemingen voor de uitspraak: "Krediet zou toch niet verkregen worden". Micro-ondernemingen geven deze reden met 5,5 procentpunt meer aan (micro-ondernemingen 8 % en kmo's 2,5 %).

Figuur 8. Redenen waarom geen kredietaanvraag ingediend (per ondernemingsgrootte)

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

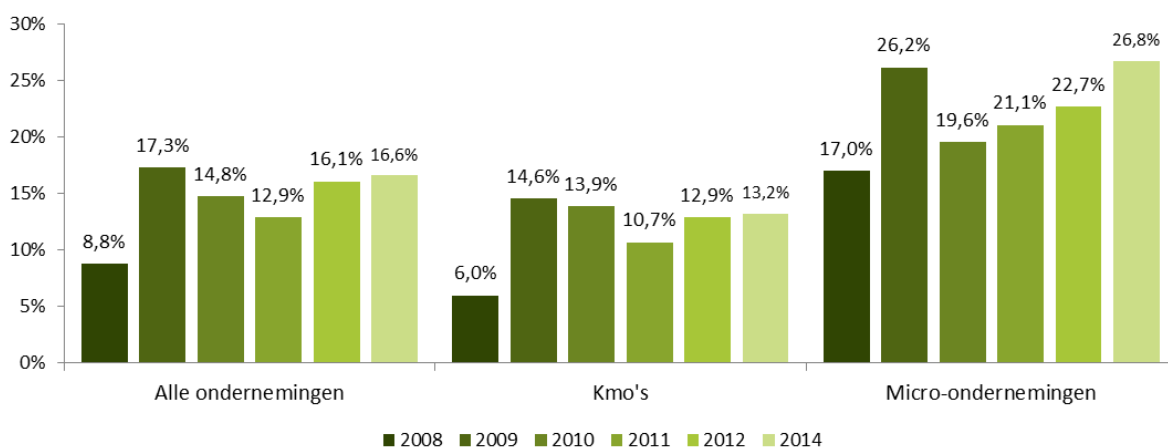
2.2. Weigering van een kredietaanvraag

In de enquête werd ook bevraagd welke ondernemingen reeds te maken hebben gekregen met een gedeeltelijke of volledige kredietweigering. Figuur 9 vat het aantal ondernemingen samen die te maken hebben gehad met een kredietweigering over de jaren heen. De percentages zijn ten opzichte van het aantal ondernemingen die een aanvraag hebben ingediend.

16,6 % van de ondernemingen hebben in 2014 te maken gekregen met een gedeeltelijke of volledige kredietweigering. Dit is een lichte stijging ten opzichte van 2012 met 0,5 procentpunt. Net zoals in voorgaande jaren ondervinden voornamelijk de micro-ondernemingen significant meer weigeringen (26,8 %) dan de kmo's (13,2 %). Het percentage micro-ondernemingen met een weigering overstijgt het niveau tijdens de crisis (2009, 26,2 %). Deze problematiek moet de komende jaren dan ook nauwlettend in de gaten gehouden worden.

24,2 % van de ondernemingen met minder dan 5 werknemers en 19 % van de ondernemingen met 5 of meer doch minder dan 10 werknemers kregen het afgelopen jaar te maken met een kredietweigering.

Figuur 9. Weigering van aangevraagd bankkrediet (per ondernemingsgrootte)

Indien de ondernemingen die met een kredietweigering te maken kregen, worden opgesplitst naar ondernemingen met een volledige weigering of ondernemingen met een gedeeltelijke weigering wordt tabel 9 bekomen. 66,2 % van alle ondernemingen hebben te maken gekregen met een volledige weigering. Dit is voornamelijk het geval bij micro-ondernemingen waar 86,2 % te maken kreeg met een volledige kredietweigering ten opzichte van de kmo's 52,4 %. Kmo's zullen dus sneller toch een gedeelte van het krediet verkrijgen. In de ondernemingen die minder dan 5 werknemers tewerkstellen betekenen 91 % van de kredietweigeringen een volledige weigering. De allerkleinste ondernemingen worden bijgevolg het zwaarst getroffen.

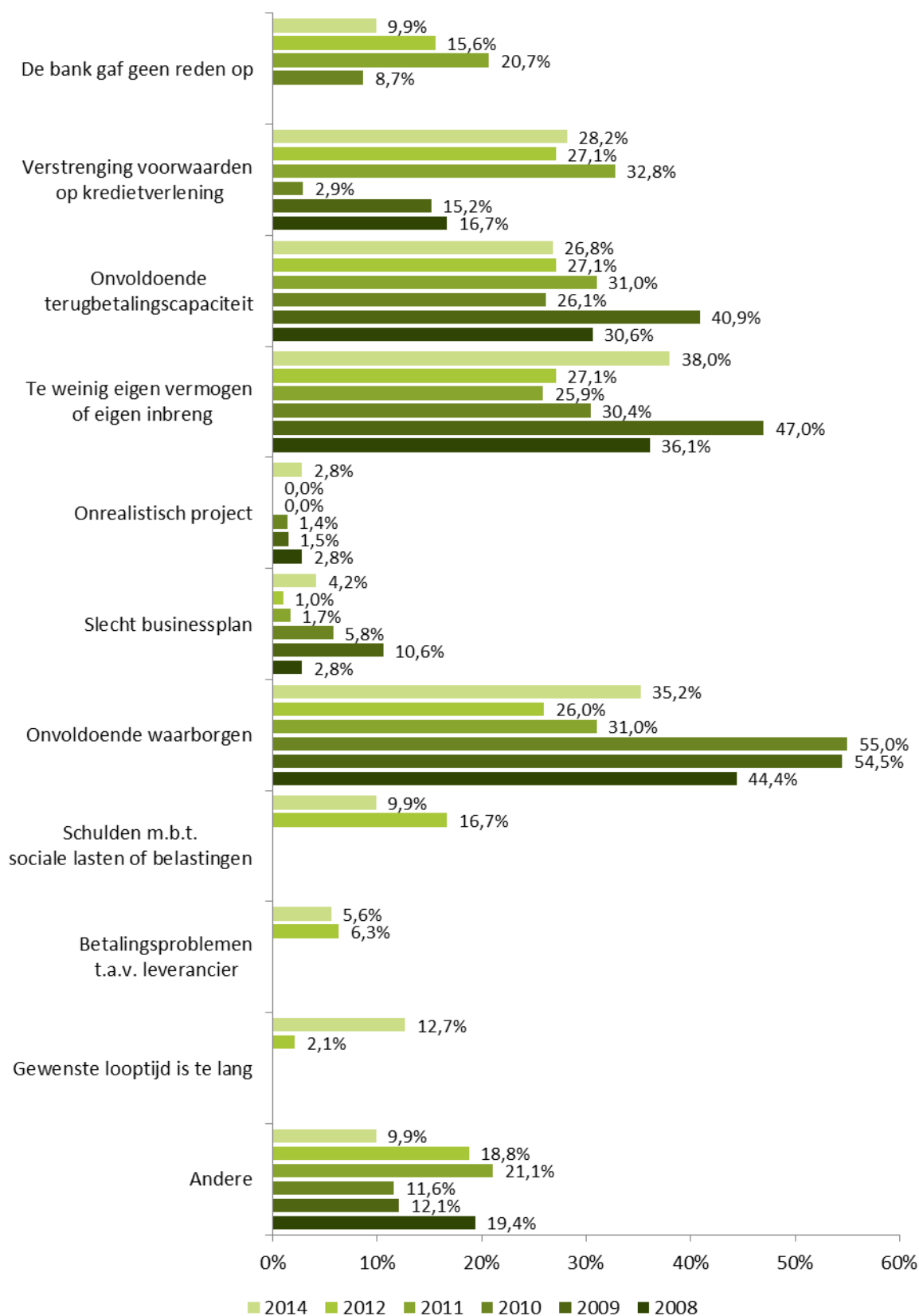
Tabel 9. Volledige of gedeeltelijke weigering van krediet (per ondernemingsgrootte)

	Alle ondernemingen (N=75)	Kmo's (N=42)	5-10 WN (11)	0-4 WN (22)	Micro-ondernemingen (N=29)
Volledige weigering	66,2 %	52,4 %	72,7 %	90,9 %	86,2 %
Gedeeltelijke weigering	33,8 %	47,6 %	27,3 %	9,1 %	13,8 %

Vervolgens werd aan de ondernemingen die te maken kregen met een kredietweigering gevraagd wat de opgegeven reden was van deze weigering (figuur 10). De meest gebruikte redenen van de bank zijn: te weinig eigen vermogen of eigen inbreng (38 %), onvoldoende persoonlijke of zakelijke waarborgen (35,2 %), verstrengde voorwaarden op kredietverlening (gevolgen van Bazel II en Bazel III, 28,2 %) en onvoldoende terugbetalingscapaciteit (26,8 %). Onvoldoende terugbetalingscapaciteit valt met 0,3 procentpunt lichtjes terug terwijl de overige drie stellingen licht stijgen.

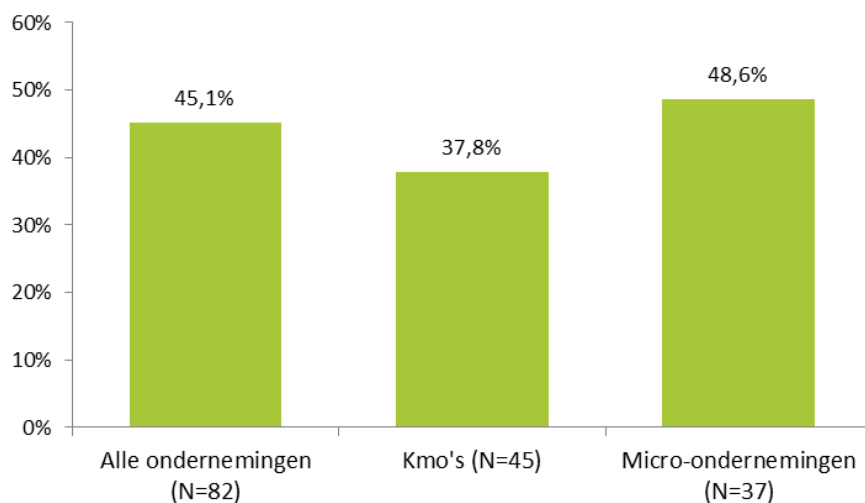
Verder geeft 12,7 % van de ondernemingen aan dat de bank de gewenste looptijd te lang vindt, 9,9 % geeft als reden aan schulden m.b.t. sociale lasten of belastingen, 9,9 % duidt andere redenen aan alsook 9,9 % die aangeeft dat de bank geen reden opgaf.

Figuur 10. Redenen van de weigering van een bankkrediet

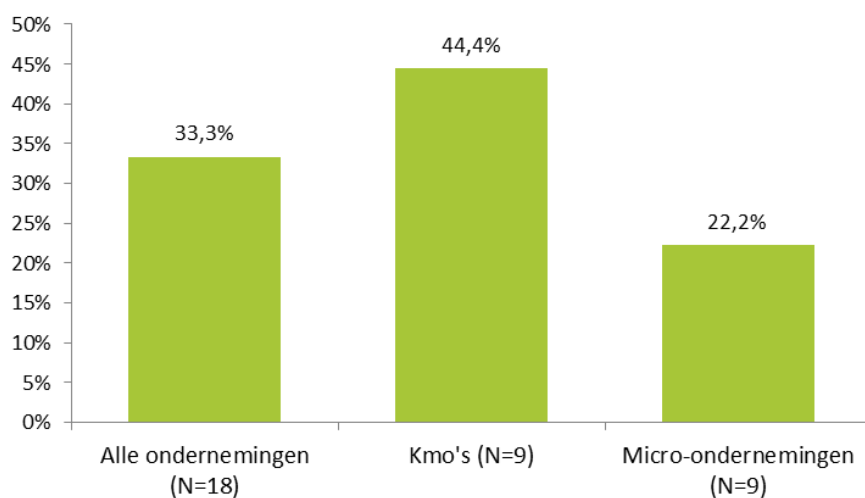

Sinds 1 maart 2014 is een financiële instelling verplicht om een kredietweigering te motiveren. De enquête deed daarom ook navraag of de ondernemingen die te maken kregen met een kredietweigering op de hoogte waren van deze nieuwe regel (zie figuur 11). Aangezien de nieuwe wet bedoeld is voor kleine ondernemingen met minder dan 50 werknemers, worden enkel de antwoorden van ondernemingen met minder dan 50 werknemers weergegeven. 45,1 % van deze ondernemingen blijkt hiervan op de hoogte te zijn. Opvallend is dat de micro-ondernemingen beter op de hoogte zijn (48,6 %) van deze verplichting dan de kmo's (37,8 %). Vanwege de lage dataset is dit verschil echter niet significant.

Figuur 11. Bent u op de hoogte van de verplichting van motivatie sinds 1 maart 2014?

Figuur 12. Hebt u gebruik gemaakt van deze verplichting?

Aan de ondernemingen die op de hoogte waren van deze verplichting werd vervolgens gevraagd of deze dan ook gebruik hebben gemaakt van dit recht. Hierbij antwoorde 33,3 % positief. Dit

percentage ligt hoger bij de kmo's (44,2 %) dan bij de micro-ondernemingen (22,2 %) maar is statistisch niet significant verschillend.

Verder werden aan de ondernemingen die te maken kregen met een kredietweigering gevraagd wat ze gedaan hebben na deze weigering (figuur 13). 41,7 % geeft aan gezocht te hebben naar alternatieve financiering. Indien dit percentage vergeleken wordt met 2012 valt een opmerkelijke stijging op met 15,6 procentpunt. Alternatieve financiering speelt dus in vergelijking met 2012 een grotere rol in 2014. Daarnaast geeft 40,3 % aan een krediet te hebben aangevraagd bij een andere bank, 33,3 % geeft aan geen krediet meer te hebben aangevraagd maar te hebben bespaard op exploitatiekosten en/of de investeringsuitgaven te hebben beperkt en 12,5 % heeft de aanvraag herwerkt en opnieuw ingediend. Ook voor de besparingen en de herwerking van aanvragen zien we een stijging t.o.v. 2012 van 9,4 en resp. 6 procentpunt.

Figuur 13. Wat heeft u gedaan bij een kredietweigering (N=72)

2.3. Mogelijke vormen van bankfinanciering

De enquête ging daarna verder in op de verschillende vormen van bankfinanciering en welke van deze vormen de voorbije 12 maanden werden gebruikt voor de financiering van de investeringen of de exploitatie (tabel 10). De percentages worden berekend t.o.v. de ondernemingen die een kredietaanvraag plaatsten. Het investeringskrediet is de meest gebruikte vorm van bankfinanciering (59,2 %) gevolgd door de *straight loan* (37,5 %), de lening op afbetaling (21,5 %) en het kaskrediet (19,3 %). Indien de opsplitsing gemaakt wordt naar investeringsgrootte is bij beide ook het investeringskrediet de belangrijkste vorm (62,7 % bij kmo's, 49,1 % bij micro-ondernemingen). Micro-ondernemingen gaan daarna meer gebruik maken van het kaskrediet (28,7 %) terwijl dit bij kmo's slechts de vierde meest gebruikte financieringsvorm is met 16,1 %. Kmo's gaan als tweede vorm sneller gebruik maken van de *straight loan* (45 %) t.o.v. micro-ondernemingen (15,7 %). De derde vorm is bij beide ondernemingsgroottes de lening op afbetaling (21,2 % kmo, 22,2 % micro-onderneming). De financieringsvorm "andere" werd door 5,3 % aangeduid. De voorbeelden van "andere" financieringsvormen die door de respondenten werden gegeven, betreffen vaak niet-

bancaire of alternatieve financieringsvormen die verder in deze tekst in een aparte afdeling worden besproken.

Algemeen doen micro-ondernemingen dus meer beroep op het duurdere kaskrediet in plaats van de goedkopere *straight loan*. Mogelijke oorzaken hiervan zijn te weinig kennis over de alternatieven en een te groot minimumbedrag om een *straight loan* aan te gaan.

Per gewest wordt er een significant verschil gevonden in het gebruik van achtergestelde banklening en de lening op afbetaling. Achtergestelde leningen worden in Vlaanderen slechts door 0,7 % van de ondernemingen gebruikt terwijl dit voor Wallonië 4,7 % is. Vlaanderen maakt dan weer meer gebruik van leningen op afbetaling (26,7 %) tegenover Wallonië (11 %). Verder maakt Brussel significant meer gebruik van discontokrediet (4 %) tegenover Vlaanderen (0,4 %).

Tabel 10. Gebruikte vormen van bankfinanciering (per ondernemingsgrootte, in % van het totaal aantal ondernemingen dat krediet aanvraag)

	Alle ondernemingen (N=419)	Kmo's (N=311)	Micro-ondernemingen (N=108)
Kaskrediet *	19,3	16,1	28,7
Achtergestelde banklening °	1,9	1,6	2,8
Discontokrediet ²	0,7	1,0	0,0
Investeringskrediet *	59,2	62,7	49,1
Lening op afbetaling °	21,5	21,2	22,2
<i>straight loan</i> *	37,5	45,0	15,7
Voorschot op factuur	1,9	2,6	0,0
Acceptkrediet	0,2	0,0	0,9
Overbruggingskrediet	2,6	2,9	1,9
Andere	5,3	4,8	6,5

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

° Significant verschil tussen Vlaanderen en Wallonië

² Significant verschil tussen Vlaanderen en Brussel

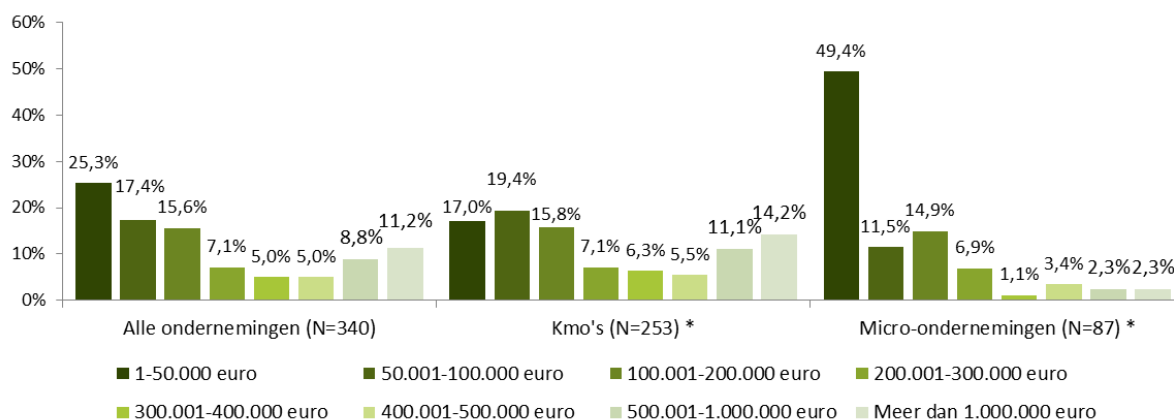
Een vergelijking van de gebruikte bankfinancieringsvormen met voorgaande jaren wordt gegeven in tabel 11. In vergelijking met 2012 zijn er niet al te grote verschillen op te merken. Het gebruik van investeringskrediet daalt met 4,8 procentpunt, het gebruik van kaskrediet daalt met 1,6 procentpunt, het gebruik van de *straight loan* daalt met 1 procentpunt en het gebruik van lening op afbetaling stijgt met 3,3 procentpunt.

Tabel 11. Gebruikte bankfinancieringsvormen (historisch, in % van alle ondernemingen)

	2014 (N=419)	2012 (N=584)	2011 (N=776)	2009	2008 (N=541)
Kaskrediet	19,3	20,9	15,7	30,6	38,8
Achtergestelde banklening	1,9	1,2	3,6	3,8	4,4
Discontokrediet	0,7	0,5			
Investeringskrediet	59,2	64,0	45,2	40,0	54,9
Lening op afbetaling	21,5	18,2			
<i>straight loan</i>	37,5	38,5	22,8	22,8	34,4
Voorschot op factuur	1,9	2,2			
Acceptkrediet	0,2	0,3			
Overbruggingskrediet	2,6	1,5			
Andere	5,3	4,5	19,8	3,4	2,0

Daarnaast werd bevraagd welk totaalbedrag aan bankfinanciering de ondernemingen in de voorbije 12 maanden effectief opnamen. Dit kan afkomstig zijn van één of meerdere bankkredieten. Voor het opgenomen totaalbedrag wordt er terug een opsplitsing gemaakt naar het opgenomen totaalbedrag voor investeringsdoeleinden (figuur 14) of voor exploitatiedoeleinden (figuur 15). 58,3 % van de ondernemingen namen een totaalbedrag aan bankfinanciering op tussen 1 en 200.000 euro. 20 % van de ondernemingen namen een bedrag van meer dan 500.000 euro op en 11,2 % zelfs een bedrag van meer dan 1 miljoen euro. Deze percentages komen voornamelijk van kmo's. 49,4 % van de micro-ondernemingen hebben voor investeringen een bedrag opgenomen tussen 1 en 50.000 euro.

Figuur 14. Opgenomen totaalbedrag aan bankfinanciering voor investeringen (per ondernemingsgrootte)

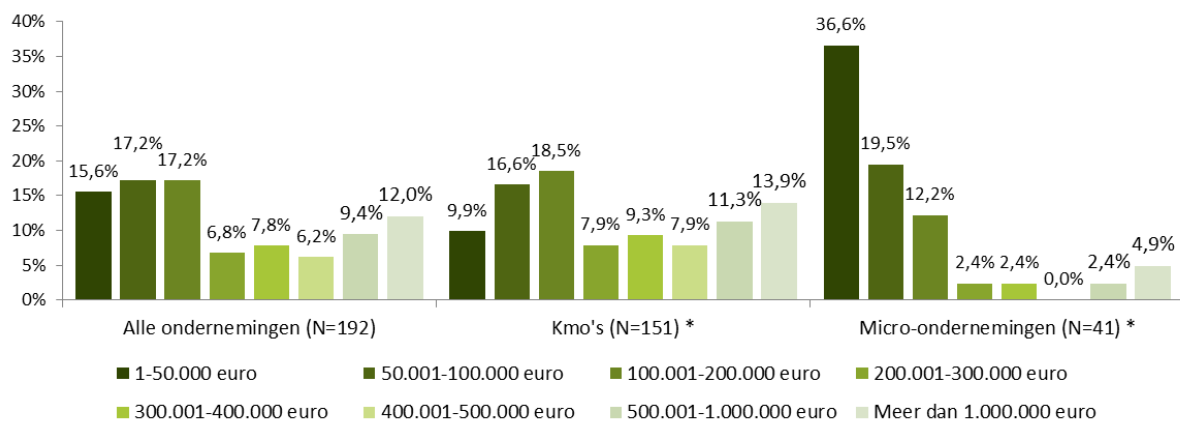

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

Voor het opgenomen bedrag aan bankfinanciering voor exploitatie wordt vastgesteld dat 50 % van de ondernemingen een bedrag opnamen tussen 1 en 200.000 euro. 21,4 % nam een bedrag op van

meer dan 500.000 euro en 12 % een bedrag van meer dan 1 miljoen euro voor exploitatie. We kunnen vaststellen dat de kmo's in vergelijking met de micro-ondernemingen aangeven hogere bedragen op te halen.

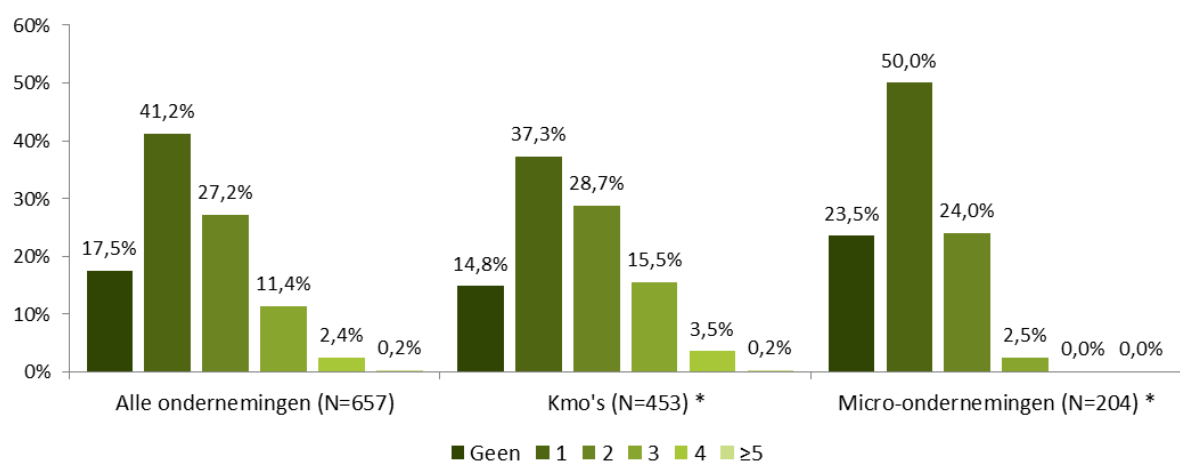
Figuur 15. Opgenomen totaalbedrag aan bankfinanciering voor exploitatie (per ondernemingsgrootte)

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

Verder werd aan de ondernemingen gevraagd bij hoeveel banken zij een krediet hebben openstaan (figuur 16). 82,5 % van de ondernemingen hebben bij minstens één bank een krediet uitstaan: 41,2 % heeft een krediet uitstaan bij één bank, 27,2 % bij twee banken, 11,4 % bij drie banken, 2,4 % bij vier banken en 0,2 % bij vijf of meer banken. Procentueel hebben micro-ondernemingen vaker een krediet openstaan bij slechts één bank (50 % t.o.v. 37,3 %) wat in lijn ligt met voorgaande vaststelling dat micro-ondernemingen meer bij hun huisbank blijven.

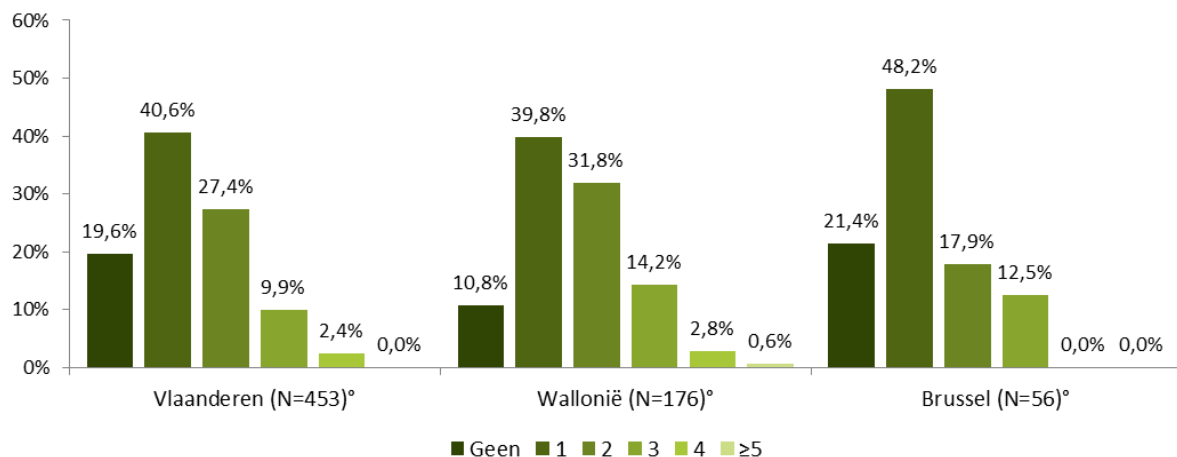
Figuur 16. Bij hoeveel banken hebt u een krediet openstaan? (per ondernemingsgrootte)

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

Daarnaast wordt er ook tussen het Vlaams en het Waals gewest een significant verschil gevonden in het aantal banken waarbij de onderneming een krediet heeft. De resultaten per gewest worden weergegeven in figuur 17. In Vlaanderen zijn er significant meer ondernemingen die geen krediet hebben uitstaan dan in Wallonië.

Figuur 17. Bij hoeveel banken hebt u een krediet openstaan? (per gewest)

[°] Significant verschil tussen Vlaanderen en Brussel t.o.v. Wallonië

2.4. Uitstaande waarborgen

De ondernemingen werden ook bevraagd naar het soort waarborgen dat ze het voorbije jaar hadden uitstaan ten gevolge van een bankkrediet (tabel 12). Het pand op de handelszaak is de meest gebruikte vorm van waarborg met 38,1 %. Daarnaast hebben 35 % van de ondernemingen een hypotheek of hypothecair mandaat als waarborg uitstaan en bij 15,4 % werd een persoonlijke borgstelling ondertekend. Deze rangschikking is dezelfde als deze uit 2012 maar de bekomen percentages zijn de laatste twee jaren wel gedaald. Het pand op de handelszaak bedroeg in 2012 nog 44,2 %, hypotheek of hypothecair mandaat 39,7 % en persoonlijke borgstelling 22 %. De reden hiervoor is de stijging in het aantal ondernemingen dat aangeeft geen waarborg te hebben uitstaan (37,3 % t.o.v. 23,2 % in 2012).

Het pand op de handelszaak en de borgstelling door derden worden significant meer gebruikt door kmo's, terwijl de micro-ondernemingen vaker een persoonlijke borgstelling hebben uitstaan alsook een schuldsaldoverzekerings. Daarnaast geven significant meer micro-ondernemingen aan geen waarborg te hebben uitstaan. Een regionale opdeling maakt duidelijk dat Vlaamse ondernemingen vaker geen uitstaande waarborg(en) hebben dan Waalse ondernemingen (40,7 % t.o.v. 27,3 %). Brusselse en Waalse ondernemingen hebben meer persoonlijke borgstelling uitstaan als waarborg dan Vlaamse ondernemingen (26 % en 19 % tegenover 12,5 %). In Wallonië hebben ondernemers vaker een hypotheek of hypothecair mandaat uitstaan dan in Vlaanderen of in Brussel (44,9 % t.o.v. 31,8 % en 26 %).

Tabel 12. Uitstaande waarborgen in het kader van een bankkrediet
(per ondernemingsgrootte, in % van het totaal)

	Alle ondernemingen (N=826)	Kmo's (N=544)	Micro-ondernemingen (N=282)
Geen *°	37,3	32,7	46,1
Pand op de handelszaak*	38,1	45,2	24,5
Pand op aandelen onderneming	3,8	4,4	2,5
Persoonlijke borg *°²	15,4	11,9	22,0
Borgstelling derden *	3,6	5,0	1,1
Effecten/ roerende waarden	1,9	2,2	1,4
Hypotheek/ hypothecair mandaat°³	35,0	36,8	31,6
Schuldsaldoverzekerings *	6,9	5,0	10,6
Andere *	2,7	3,5	1,1

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

° Significant verschil tussen Vlaanderen en Wallonië

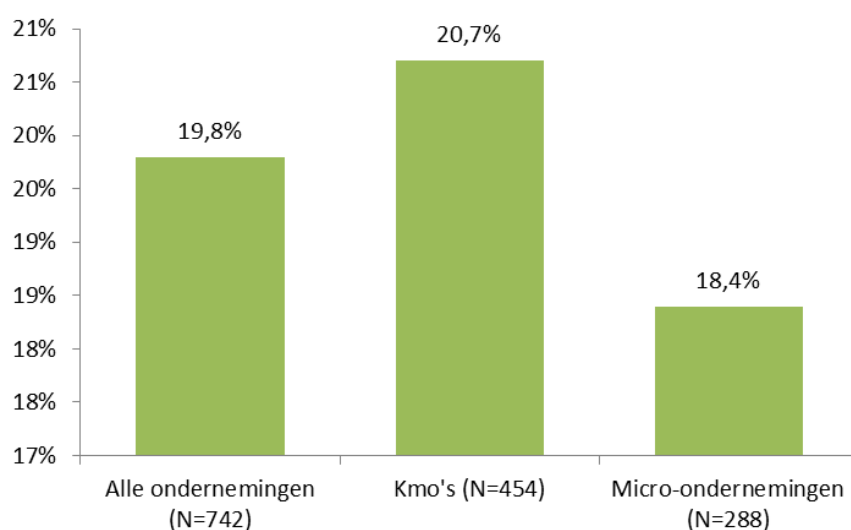
² Significant verschil tussen Vlaanderen en Brussel

³ Significant verschil tussen Wallonië en Brussel

2.5. Nieuwe wet voor kredieten gesloten na 1 maart 2014

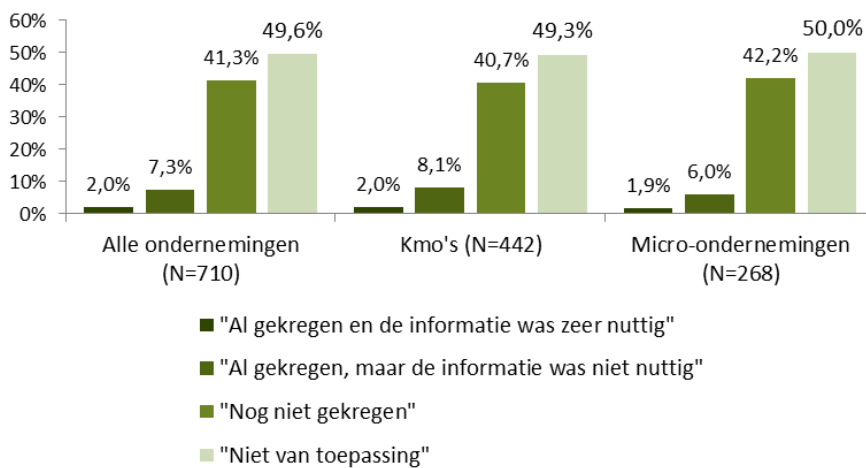
Sinds 1 maart 2014 is een bank verplicht de ondernemer ten laatste op het moment van de kredietaanvraag een passende schriftelijke toelichting te verstrekken van de voor haar relevante kredietvormen. Die toelichting moet de ondernemer in staat stellen zich een beeld te vormen van deze kredietvormen en ze gemakkelijker te kunnen vergelijken met andere banken. In deze enquête werd dan ook bevraagd of de ondernemingen reeds op de hoogte zijn van deze verplichting. Ongeveer een vijfde van de ondernemingen met minder dan 50 werknemers (19,8 %) antwoorde dat ze hiervan op de hoogte was. Vele ondernemingen zijn hier dus nog niet van op de hoogte.

Figuur 18. Bent u op de hoogte van de verplichte toelichting? (per ondernemingsgrootte)

Verder werd aan de ondernemingen gevraagd of deze reeds een dergelijke schriftelijke toelichting ontvangen hadden bij hun kredietaanvraag en indien dit het geval was of deze de verschaft informatie nuttig vonden om een vergelijking tussen kredietvormen mogelijk te maken. Ongeveer 90 % van de ondernemingen geeft aan dat deze toelichting niet van toepassing is (49,6 %) of nog niet gekregen (41,3 %) is. "Niet van toepassing" werd aangeduid indien de kredietaanvraag dateerde van vóór 1 maart 2014. 9,3 % heeft deze toelichting wel al ontvangen. 7,3 % vond deze informatie niet nuttig en slechts 2 % vond deze informatie wel nuttig.

Figuur 19. Hebt u deze toelichting al ontvangen? (per ondernemingsgrootte)

Daarnaast kan een ondernemer die van een bank een ontwerp kredietovereenkomst gekregen heeft, sinds 1 maart 2014 vragen dat de bank ook gratis een samenvatting van de belangrijkste bepalingen uit die ontwerpovereenkomst meegeeft. Op deze manier moet de ondernemer in staat zijn om gemakkelijker de belangrijkste bepalingen uit de ontwerpovereenkomst te analyseren.

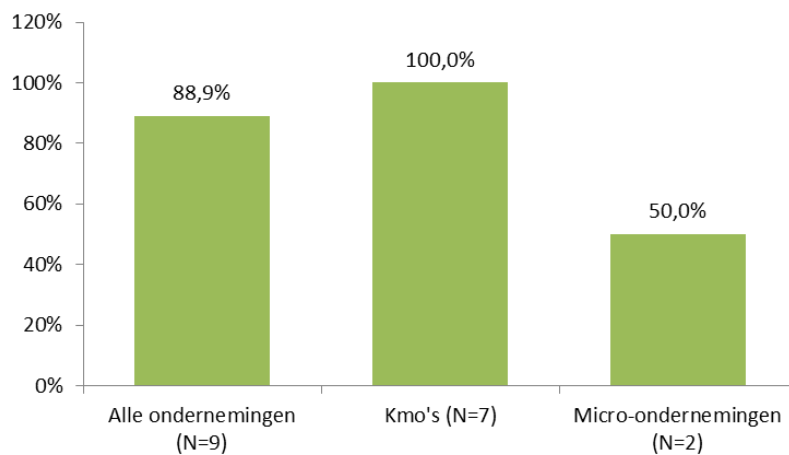
Figuur 20. Bent u op de hoogte en heeft u al gebruik gemaakt van de samenvatting? (per ondernemingsgrootte)

De vraag werd dan ook gesteld of de ondernemingen hiervan op de hoogte zijn en of ze er al gebruik van hebben gemaakt. 76,2 % blijkt hier niet van op de hoogte te zijn. Dit is nog steeds een vrij hoog percentage maar wel al minder dan de 80,2 % die niet op de hoogte zijn van de verplichte toelichting (zie figuur 18). 14,8 % zegt ervan op de hoogte te zijn maar er nog geen gebruik van te hebben gemaakt en 8,4 % is ervan op de hoogte maar geeft aan dat de kredietaanvraag dateerde van vóór 1 maart 2014. Slechts 1,2 % van de ondernemingen is ervan op de hoogte en heeft hier al gebruik van gemaakt.

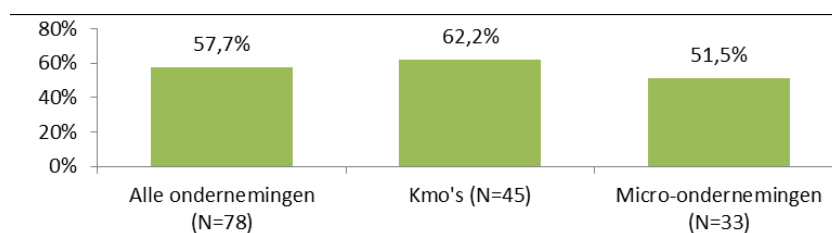
Indien de ondernemingen al gebruik hadden gemaakt van deze samenvatting, werd de vraag gesteld of de ondernemingen deze samenvatting nuttig vonden. Slechts 1 onderneming (micro-onderneming) vond deze samenvatting niet nuttig. De overige 9 ondernemingen wel.

Figuur 21. Vond u deze samenvatting nuttig? (per ondernemingsgrootte)

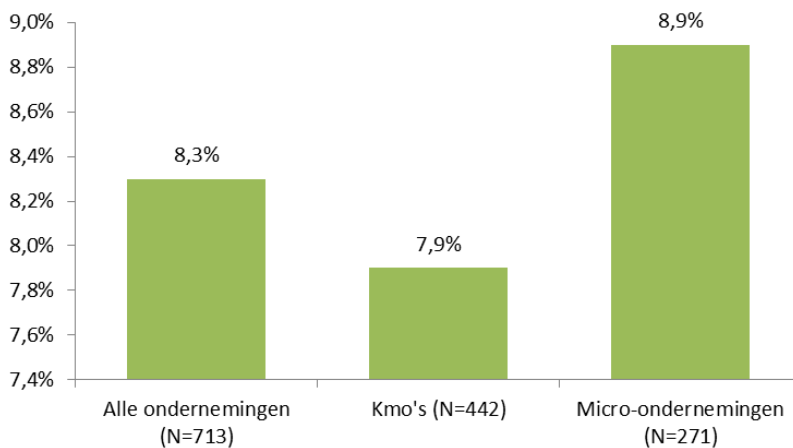
Daarnaast waren er ook enkele ondernemingen die deze vraag invulden hoewel ze in de vorige vraag hadden aangeduid hier nog geen gebruik van te hebben gemaakt, hier geen weet van hadden of dat zij dit niet op hen van toepassing vonden. De resultaten van deze ondernemingen worden daarom apart weergegeven in figuur 22. Hierbij verwachten 57,7 % van de ondernemingen dat deze samenvatting nuttig kan zijn.

Figuur 22. Vond u deze samenvatting nuttig? (nog niet gebruikt, per ondernemingsgrootte)

Ten slotte biedt deze wet ook de mogelijkheid om kredietovereenkomsten die gesloten zijn na 1 maart 2014 kosteloos om te zetten naar een kredietvorm die qua soort beter is aangepast aan de financiële toestand van de onderneming en het doel van het krediet, indien de bank de onderneming niet het krediet heeft verstrekt dat ten tijde van de aanvraag voor de onderneming het beste gepast was. Slechts 8,3 % van de ondernemingen zijn hiervan op de hoogte. Hier zijn de micro-ondernemingen iets beter bekend met deze mogelijkheid dan de kmo's (8,9 % t.o.v. 7,9 %), maar dit verschil is statistisch niet significant.

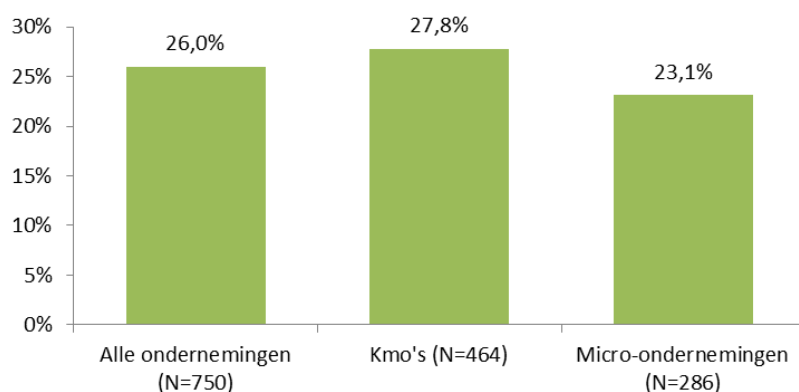
Figuur 23. Bent u op de hoogte van de mogelijkheid tot kosteloze omzetting?
(per ondernemingsgrootte)

2.6. *Wederbeleggingsvergoeding*

Indien het krediet maximaal 1 miljoen euro bedraagt, mag de bank voor kredieten die gesloten zijn sinds 10 januari 2014 aan de onderneming geen hogere vergoeding vragen dan 6 maanden interest wanneer de onderneming beslist om het krediet vervroegd terug te betalen. Ook hier werd gepeild naar de kennis van deze nieuwe aanpassing waarbij 26,0 % aangeeft hier weet van te hebben. Bij de kmo's bedraagt dit percentage 27,8 % terwijl bij micro-ondernemingen de kennis iets lager ligt (23,1 %).

Figuur 24. Bent u op de hoogte van geen hogere vergoeding dan 6 maanden interest bij vervroegde terugbetaling? (per ondernemingsgrootte)

Indien de onderneming een krediet van maximaal 1 miljoen euro heeft gesloten na 10 januari 2014 en vervroegd terugbetaalde, werd gevraagd of deze vergoeding inderdaad niet hoger was dan 6 maanden interest. Opvallend is dat 3 ondernemingen (33,3 %) aangeven dat de gevraagde vergoeding wel hoger was. Het is dan ook belangrijk goed op te volgen dat de banken zich effectief aan deze wetgeving houden.

3. Vraag naar alternatieve (of niet-bancaire) financiering

Dit hoofdstuk bespreekt de mate van gebruik van alternatieve (of niet-bancaire) financiering tijdens de voorbije 12 maanden. Er wordt een overzicht gegeven van de verschillende alternatieve financieringsmogelijkheden, en er wordt gekeken welk bedrag de ondernemingen hebben opgenomen onder alternatieve financiering.

3.1. Alternatieve financieringsmogelijkheden

Tabel 13 reflecteert de mate waarin ondernemingen gebruik maakten van diverse vormen van alternatieve financiering in de voorbije 12 maanden. 45,9 % van de respondenten geeft aan de voorbije 12 maanden gebruik te hebben gemaakt van alternatieve financiering. De belangrijkste vorm van alternatieve financiering is interne financiering met ingehouden winsten (21,5 %) gevolgd door financiële of operationele leasing (10,2 %) en financiering via groep of holding (6,9 %). Opgedeeld naar ondernemingsgrootte maken voornamelijk de kmo's meer gebruik van alternatieve financiering (51 % t.o.v. 36,1 % bij micro-ondernemingen). In beide gevallen is interne financiering het belangrijkste (24,2 % voor kmo's en 16,5 % bij micro-ondernemingen). De tweede en derde belangrijkste vorm is bij kmo's dezelfde als hierboven (leasing 14,4 %, financiering via groep/holding 10,4 %) terwijl deze volgorde bij micro-ondernemingen volledig anders ligt. De tweede belangrijkste vorm is hier kapitaalbreng van bestaande vennoten (8,1 %) en op de derde plaats komen de voorschotten van vennoten (7,7 %). Micro-ondernemingen gaan voor alternatieve financiering dus sneller gebruik maken van hun vennoten. Opmerkelijk zijn de lage percentages van financiering met leverancierskrediet (5 % voor alle ondernemingen) wat in werkelijkheid niet realistisch is. Bijna elke onderneming maakt gebruik van uitstaande handelsschulden hoewel deze door de onderneming misschien niet worden beschouwd als een vorm van financiering.

Tussen de micro-ondernemingen en de kmo's vertonen zich significante verschillen in het aantal ondernemingen die hebben aangegeven geen gebruik te hebben gemaakt van alternatieve financiering, maar ook op het vlak van het gebruik van interne financiering (hoger bij kmo), leningen bij vrienden en familie (hoger bij micro-ondernemingen), financiering via groep/holding (hoger bij kmo), financiële of operationele leasing (hoger bij kmo) en ten slotte factoring (hoger bij kmo) zijn duidelijke verschillen merkbaar.

Bij een opdeling naar gewesten wordt vastgesteld dat ondernemingen in Wallonië en Brussel significant minder gebruik maken van alternatieve financiering (61,4 % en 64,4 % duidt geen aan, tegenover Vlaanderen 50,8 %). Daarnaast wordt in Vlaanderen significant meer gebruik gemaakt van alternatieve financiering via groep of holding (8,5 % tegenover Wallonië 4,1 %).

Tabel 13. Gebruikte alternatieve financieringsmogelijkheden
(per ondernemingsgrootte, in % van totaal aantal ondernemingen)

	Alle ondernemingen (N=826)	Kmo's (N=541)	Micro-ondernemingen (N=285)
Geen ^{*°2}	54,1	49,0	63,9
Interne financiering met ingehouden winsten *	21,5	24,2	16,5
Kapitaalinbreng van bestaande vennoten	6,2	5,2	8,1
Kapitaalinbreng van nieuwe vennoten	0,5	0,6	0,4
Voorschotten van vennoten	6,7	6,1	7,7
Leningen van vrienden en familie*	5,0	3,7	7,4
Financiering via groep of holding ^{*°}	6,9	10,4	0,4
Risicokapitaal	0,1	0,2	0,0
Achtergestelde leningen	1,5	1,7	1,1
Business angel	0,2	0,4	0,0
Leverancierskrediet	5,0	5,2	4,6
Financiële of operationele leasing*	10,2	14,4	2,1
Factoring *	2,2	3,3	0,0
Crowdfunding	0,1	0,2	0,0
Andere	1,5	1,8	0,7

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

[°] Significant verschil tussen Vlaanderen en Wallonië

² Significant verschil tussen Vlaanderen en Brussel

Wanneer we kijken naar de verandering in het gebruik van alternatieve financieringsmogelijkheden (zie tabel 14), wordt vastgesteld dat er t.o.v. 2012 meer gebruik gemaakt wordt van alternatieve financiering, en dan voornamelijk van interne financiering dat 6,3 procentpunt hoger ligt. Het gebruik van financiële of operationele leasing daalt met 3,4 procentpunt.

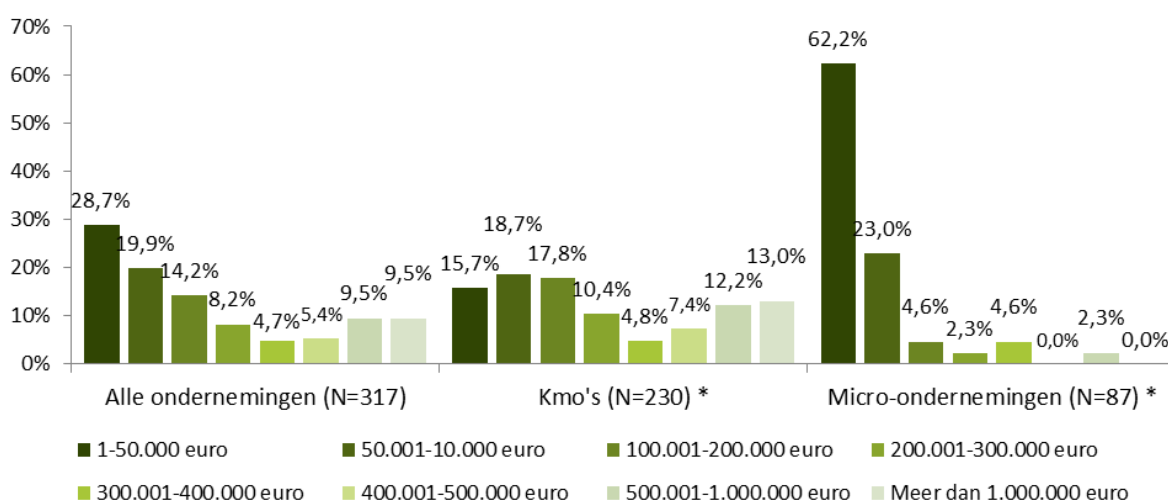
Tabel 14. Gebruikte alternatieve financieringsmogelijkheden
(vergelijking met 2012, in % van het totaal aantal ondernemingen))

	2014 (N=826)	2012 (N=1078)
Geen	54,1	60,2
interne financiering met ingehouden winsten	21,5	15,2
Kapitaalinbreng van bestaande vennoten	6,2	4,6
Kapitaalinbreng van nieuwe vennoten	0,5	0,6
Voorschotten van vennoten	6,7	6,3
Leningen van vrienden en familie	5,0	4,2
Financiering via groep of holding	6,9	6,7
Risicokapitaal	0,1	0,3
Achtergestelde leningen	1,5	2,1
Business angel	0,2	0,0
Leverancierskrediet	5,0	4,5
Financiële of operationele leasing	10,2	13,6
Factoring	2,2	1,6
Crowd funding	0,1	0,0
Andere	1,5	0,6

3.2. *Totaal bekomen bedrag aan alternatieve financiering*

Zoals voor bankfinanciering werd ook voor de alternatieve financiering nagevraagd welk totaalbedrag de ondernemingen hiervan hadden opgenomen in de voorbije 12 maanden (figuur 25). 28,7 % van de respondenten geeft aan een bedrag te hebben opgehaald tussen 1 en 50.000 euro. 19,9 % van de ondernemingen haalde tussen 50.000 en 100.000 euro op. 19 % van de ondernemingen haalden een bedrag op van meer dan 500.000 euro en 9,5 % haalde zelfs een bedrag op van meer dan 1 miljoen euro. Net zoals bij bankfinanciering zijn de kleine bedragen voornamelijk afkomstig van micro-ondernemingen terwijl de grote bedragen eerder bij de kmo's te vinden zijn. 62,2 % van de micro-ondernemingen geven aan tussen 1 en 50.000 euro te hebben opgehaald. Voor kmo's is dit slechts 15,7 %. 25,2 % van de kmo's heeft een bedrag van meer dan 500.000 euro opgehaald en 13 % een bedrag van meer dan 1 miljoen euro.

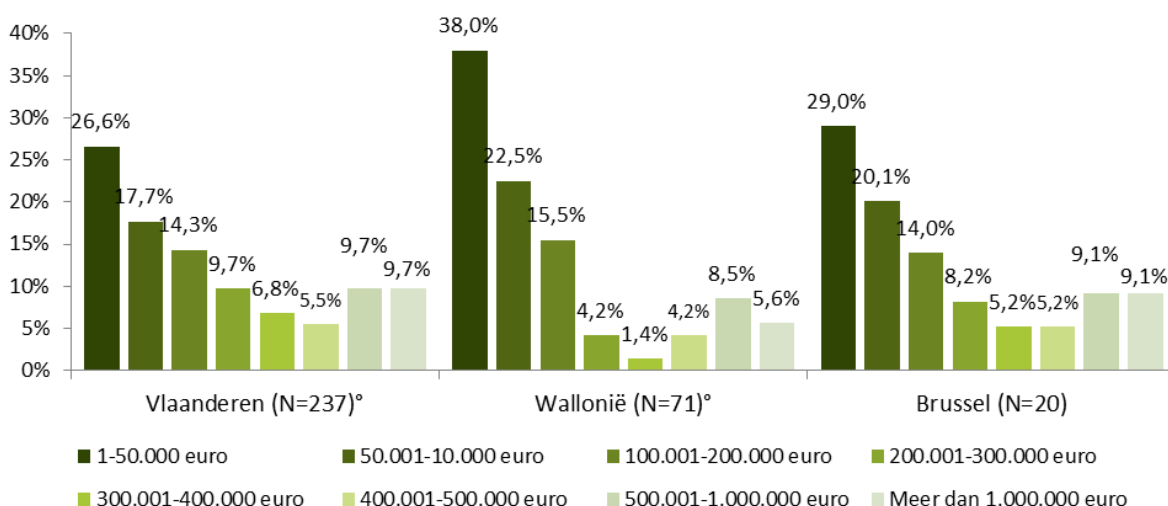
Figuur 25. Totaal bekomen bedrag aan alternatieve financiering (per ondernemingsgrootte)

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

In figuur 26 wordt het totale bekomen bedrag aan alternatieve financiering opgesplitst per gewest. Hierbij is een significant verschil te merken tussen Vlaanderen en Wallonië waarbij Vlaamse ondernemingen significant meer geld ophalen via alternatieve financiering dan Waalse ondernemingen. Zo haalt in Wallonië 38 % van de ondernemingen een bedrag op tussen 1 en 50.000 euro terwijl dit in Vlaanderen 26,6 % is.

Figuur 26. Totaal bekomen bedrag aan alternatieve financiering (per gewest)

* Significant verschil tussen Vlaanderen en Wallonië

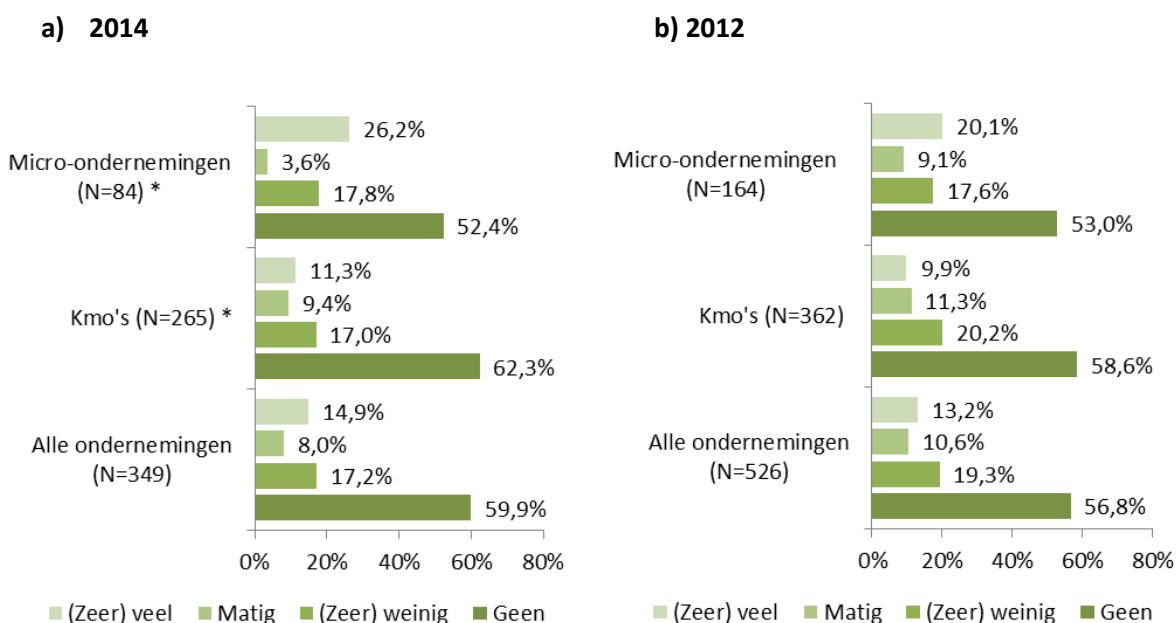
4. Financieringsproblemen

Het vierde hoofdstuk behandelt de mogelijke problemen die ondernemingen hebben bij het aantrekken van bankfinanciering of alternatieve financiering. Hierbij wordt de opsplitsing gemaakt naar de mate en de aard van de problemen.

4.1. *Mate van financieringsproblemen*

Figuur 27 toont de mate van problemen aan die ondernemingen ondervonden bij het aantrekken van bankfinanciering, indien deze effectief de voorbije 12 maanden een bankkrediet aanvroegen. 59,9 % van de ondernemingen geeft hier aan geen problemen te hebben ondervonden. Het percentage ondernemingen met problemen bedraagt 40,1 %, dat is een daling met 3,1 procentpunt t.o.v. 2012. 14,9 % van de ondernemingen geeft aan veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden. Proportioneel hebben de micro-ondernemingen significant meer problemen ondervonden dan de kmo's. 52,4 % van de micro-ondernemingen geeft aan geen problemen te hebben ondervonden terwijl dit voor kmo's 62,3 % is. Maar 26,2 % van de micro-ondernemingen geeft aan veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden terwijl dit bij kmo's een 11,3 % is. Het percentage micro-ondernemingen die (zeer) veel problemen ondervonden bij het aantrekken van bankfinanciering, kent een sterke stijging sinds de vorige editie van de enquête. 20,3 % van de ondernemingen met minder dan 5 werknemers geeft aan zeer veel problemen te hebben ondervonden. Bij de ondernemingen met 5 of meer en minder dan 10 werknemers gaat het om 27 %.

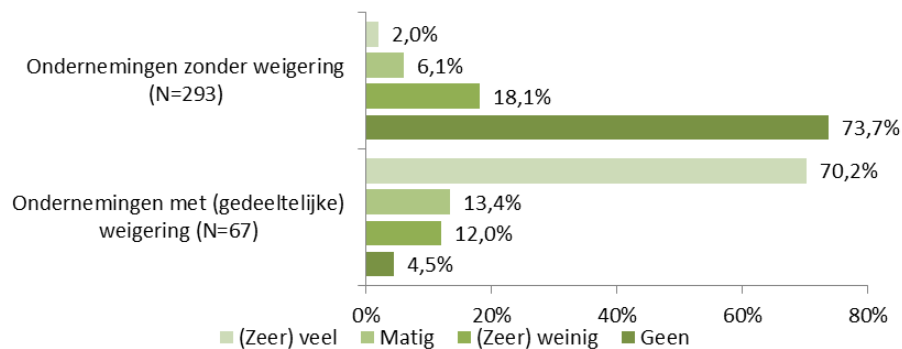
Figuur 27. In welke mate ondervonden ondernemingen die een bankkrediet aanvroegen problemen bij het aantrekken van bankfinanciering? (per ondernemingsgrootte)

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

Indien er een opsplitsing gemaakt wordt tussen ondernemingen die te maken kregen met een (gedeeltelijke) weigering of ondernemingen wiens krediet niet werd geweigerd (zie figuur 28) valt een groot verschil op te merken tussen deze 2 categorieën. Van de ondernemingen die te maken kregen met een (gedeeltelijke) weigering ondervonden 70,2 % veel tot zeer veel problemen terwijl dit bij de ondernemingen wiens krediet niet werd geweigerd slechts 2 % was.

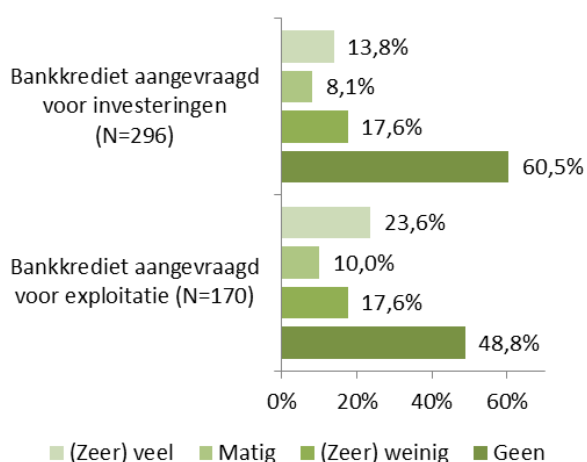
Figuur 28. In welke mate ondervond u problemen bij het aantrekken van bankfinanciering?

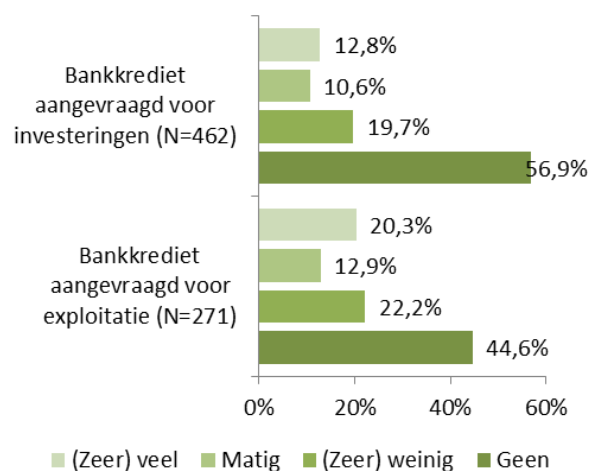
Indien een opsplitsing per doeleinde gemaakt wordt (zie figuur 29), zijn het voornamelijk de ondernemingen die een aanvraag deden voor exploitatie die meer problemen ondervonden. 23,6 % van de ondernemingen die een aanvraag deden voor exploitatiedoeleinden ondervonden veel tot zeer veel problemen terwijl dit voor ondernemingen met een aanvraag voor investeringen door slechts 13,8 % wordt aangegeven.

Figuur 29. In welke mate ondervond u problemen bij het aantrekken van bankfinanciering? (per doeleinde)

a) 2014

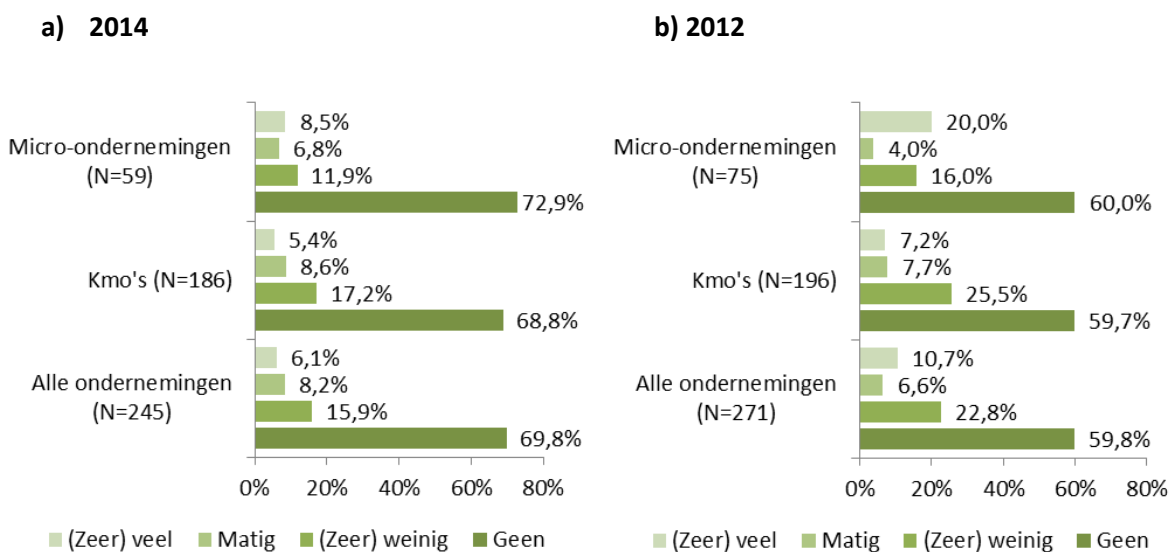

b) 2012

Daarnaast werd aan de ondernemingen ook gevraagd in welk mate ze problemen ondervonden bij het aantrekken van alternatieve financiering. Ten opzichte van bankfinanciering worden hier minder problemen ondervonden. 69,8 % van de ondernemingen geeft hier aan geen problemen te hebben ondervonden en 6,1 % geeft aan veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden. In vergelijking met de kmo's geven minder micro-ondernemingen aan (zeer) veel problemen te hebben ondervonden (20 % t.o.v. 8,5 %).

Figuur 30. In welke mate ondervond u problemen bij het aantrekken van alternatieve financiering? (per ondernemingsgrootte)

4.2. Aard van financieringsproblemen

Daarna werd aan de ondernemingen een lijst met stellingen gegeven waarmee ze moesten aangeven in welke mate ze met deze stelling de voorbije 12 maanden problemen hadden ondervonden bij het aantrekken van financiering. De resultaten worden weergegeven in tabel 15.

De eis naar meer informatie vanwege de bank is de stelling waarmee de meeste problemen ondervonden worden. 27,5 % van de ondernemingen geeft hier aan veel tot zeer veel problemen mee te hebben ondervonden en slechts 26,4 % ondervond hier geen probleem mee. De respondenten geven ook aan heel wat problemen ondervonden te hebben met het feit dat de bank een lange beslissingstermijn neemt. 36,1 % van de ondernemingen ondervond hier geen probleem terwijl 22,3 % hier veel tot zeer veel problemen mee ondervond. Ook hadden meer dan de helft van de ondernemingen problemen met de kredietkosten, de geëiste zakelijke waarborgen en de daling van de winstgevendheid. Hoewel niet veel ondernemingen risicokapitaal als financiering hebben aangetrokken verwachten de ondernemingen hier toch geen problemen mee (64,8 %). Ook op het gebied van controleverlies bij inbreng van kapitaal van derden worden geen problemen verwacht (83,3 %). Tussen de 50 % en de 60 % van de ondernemingen hadden verder geen problemen met een daling van de terugbetalingscapaciteit, de ondoorzichtigheid van de gehanteerde toekenningcriteria,

het feit dat het voorgestelde businessplan onvoldoende overtuigde en een gebrek aan kennis inzake alternatieve financieringsmogelijkheden.

Voor de stellingen “eis naar zakelijke waarborg”, “eis naar persoonlijke waarborg”, “eis naar meer informatie” en “een hoge kostprijs voor een korte- of langetermijnkrediet” worden significante verschillen gevonden tussen kmo’s en micro-ondernemingen waarbij voor elk van deze stellingen de micro-ondernemingen systematisch meer problemen ondervonden dan kmo’s.

Bij eventuele verschillen tussen de gewesten, zien we alleen een significant verschil tussen Wallonië en Brussel als het gaat over de strenge voorwaarden van de risicokapitaalverschaffers.

Tabel 15. In welke mate ondervond u, bij het aantrekken van financiering, problemen betreffende de volgende punten?

(in % van het totaal aantal antwoorden)

	Geen problemen	(Zeer) weinig problemen	Matige hoeveelheid problemen	(Zeer) veel problemen
De bank eiste zakelijke waarborgen (N=286)*	42,0	19,9	15,7	22,3
De bank eiste persoonlijke waarborgen (N=276)*	54,0	14,1	10,5	21,4
De bank eiste meer informatie (N=299)*	26,4	25,8	20,4	27,5
De bank nam een lange beslissingstermijn (N=291)	36,1	25,1	16,5	22,3
Een hoge kostprijs voor een korte of langetermijnkrediet (N=280)*	39,6	30,7	14,6	15,0
Een daling van de winstgevendheid (N=254)	44,5	29,9	11,0	14,5
Een daling van de terugbetalingcapaciteit (N=260)	51,9	28,0	10,0	10,0
De ondoorzichtigheid van de gehanteerde toekenningcriteria (N=245)	57,1	22,5	10,2	10,2
Het voorgestelde businessplan overtuigde onvoldoende (N=228)	57,9	25,4	7,5	9,2
Gebrek aan kennis inzake alternatieve financieringsmogelijkheden (N=218)	55,0	25,7	6,0	13,3
Risicokapitaalverschaffers stelden te strenge voorwaarden (N=142)°	64,8	14,7	5,6	14,8
Controleverlies door de inbreng van kapitaal van derden (N=102)	83,3	12,8	1,0	3,0

* Significant verschil tussen kmo’s en micro-ondernemingen

° Significant verschil tussen Brussel en Wallonië t.o.v. Vlaanderen

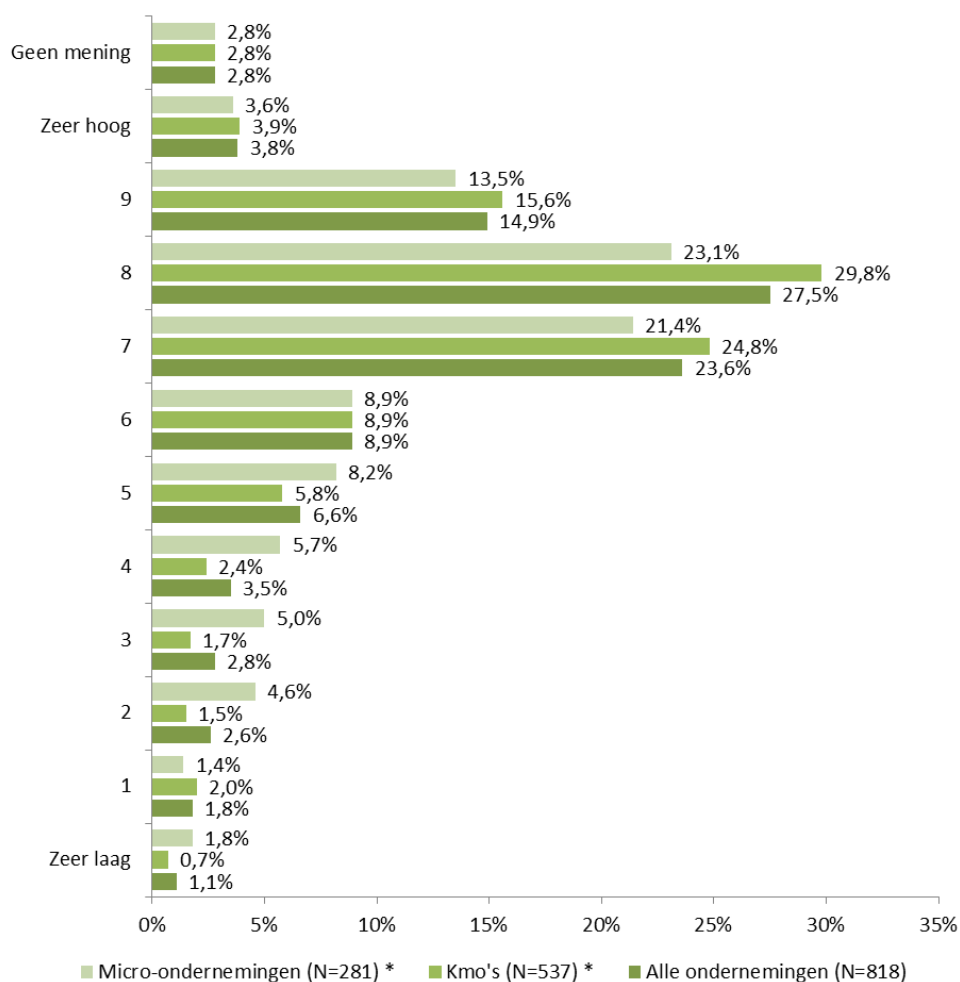
5. Kwaliteit van de dienstverlening van de bank en de relatie tussen de bank en de onderneming

Naast de problemen die bevestigd werden in de enquête kon de onderneming ook de kwaliteit van de dienstverlening en de relatie met de bank beoordelen, zoals formeel opgenomen in de “Gedragscode tussen banken en ondernemingen in het kader van de kredietverlening” en ondertekend in mei 2010 door de bancaire sector en de ondernemersorganisaties (Agoria, VBO, UCM, Unizo, UWE en Voka). Deze analyse laat daarom toe om na te gaan in welke mate de principes van de gedragscode, bedoeld om een beter begrip van de rol en verantwoordelijkheden van elke partij te bewerkstelligen, toegepast worden.

5.1. Kwaliteit van de dienstverlening

Er werd aan de ondernemingen gevraagd de kwaliteit van de dienstverlening van hun bank te beoordelen op een score van 10 (figuur 31).

Figuur 31. Score op 10 voor de kwaliteit van de dienstverlening van de bank (per ondernemingsgrootte)

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

Van alle ondernemingen (N=818) geeft 11,8 % aan de bank een onvoldoende (< 5/10) voor de kwaliteit van de dienstverlening. De gemiddelde score bedraagt net zoals in editie 2012 en 2011 7 op 10. De meeste ondernemingen geven een score van 8 op 10 (27,5 %). 14,9 % geeft een score van 9 op 10. Per ondernemingsgrootte wordt vastgesteld dat kmo's over het algemeen een beduidend hogere score toekennen dan micro-ondernemingen. Daarnaast ligt de score significant hoger in Vlaanderen dan in Wallonië of Brussel.

5.2. Relatie tussen bank en onderneming

Net zoals voor de problemen werden ook over de relatie tussen de bank en de onderneming een aantal stellingen voorgelegd in de enquête die de onderneming konden beoordelen (tabel 16).

De stelling waar de ondernemingen het het meest oneens mee zijn, is dat indien de onderneming risicovol beoordeeld wordt door de bank, deze de onderneming informeert over de overheidsmaatregelen voor kmo-financiering en het begeleiden bij een aanvraag hiervan. 48,2 % van de ondernemingen gaat hier niet of helemaal niet mee akkoord. Daarna volgt de stelling: "Als ik op zoek ben naar een krediet, informeert mijn bank mij over de overheidsmaatregelen over kmo-financiering en begeleidt me bij het aanvragen hiervan" waarvan 44,3 % van de ondernemingen aangeeft het er oneens of helemaal oneens mee te zijn. Uit deze analyse volgt dat banken dus te weinig informeren of begeleiden bij het aanvragen van overheidsmaatregelen. Ook is 33,2 % van de ondernemingen het oneens of helemaal oneens met de stelling dat de bank de onderneming informeert bij interne wijzigingen die een impact kunnen hebben op de relatie met deze onderneming.

De stelling waar de meeste ondernemingen het mee eens zijn of het helemaal mee eens zijn (81,4 %) is deze dat de onderneming de bank steeds de gevraagde informatie bezorgt, gevolgd door de stelling dat de bank steeds duidelijk vraagt welke informatie ze nodig heeft (63,4 % akkoord of helemaal akkoord). Op de derde plaats staat de stelling dat de relatie met de bank gebaseerd is op wederzijds begrip en vertrouwen (62,1 % van de ondernemingen gaat akkoord of helemaal akkoord).

Significante verschillen tussen kmo's en micro-ondernemingen worden gevonden bij de stellingen dat de bank voldoende advies geeft bij moeilijke situaties, dat de bank correct advies geeft, dat de relatie met de bank gebaseerd is op vertrouwen en begrip, dat de bank de onderneming informeert over alle nieuwe producten en diensten die beantwoorden aan de behoeften van de onderneming, dat de onderneming de bank geregeld een overzicht bezorgt van de bedrijfstoestand en dat de bank de onderneming informeert over pertinente factoren die de kredietbeslissing beïnvloeden. Voor elk van deze stellingen geven kmo's aan meer akkoord te gaan dan micro-ondernemingen.

Tussen Vlaanderen en Wallonië zijn er significante verschillen op te merken voor de stelling dat de bank voldoende advies geeft (Vlaanderen scoort beter), de onderneming de bank geregeld een overzicht van de bedrijfstoestand bezorgt (Wallonië scoort beter) en de bank de kredietaanvragen tijdig behandelt (Vlaanderen scoort beter). Tussen Vlaanderen en Brussel worden significante verschillen gevonden voor de stellingen dat de bank voldoende advies geeft, de bank correct advies geeft, de bank de kredietaanvragen tijdig behandelt en de bank de onderneming informeert over overheidsmaatregelen bij een risicovolle beoordeling. Op al deze stellingen scoort Vlaanderen beter dan Brussel. Tussen Brussel en Wallonië is de enige significant verschillende stelling dat de bank de

onderneming informeert over overheidsmaatregelen bij een risicovolle beoordeling (Wallonië scoort beter).

Tabel 16. In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen over de dienstverlening door de bank?

(in % van het totaal aantal antwoorden)

	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal akkoord
1. Mijn bank geeft voldoende advies bij moeilijke situaties (N=769)* ^{o3}	7,7	11,7	33,8	32,5	14,3
2. Mijn bank geeft correct advies (N=777)* ³	4,1	7,2	34,4	39,4	14,9
3. De relatie met mijn bank is gebaseerd op wederzijds begrip en vertrouwen (N=784)*	5,0	8,2	24,7	36,6	25,5
4. De bank informeert mij over alle nieuwe producten en diensten die beantwoorden aan mijn behoeften (N=772)*	9,5	18,1	35,1	25,8	11,5
5. De bank communiceert klaar en gedetailleerd over de voorwaarden verbonden aan krediet (N=762)	5,9	14,0	31,5	34,1	14,4
6. Ik bezorg mijn bank geregeld een volledig overzicht van de toestand van mijn bedrijf (N=770)* ^o	14,7	14,4	20,0	26,8	24,2
7. Mijn bank vraagt me steeds duidelijk welke informatie zij nodig heeft (N=770)	3,5	7,0	26,1	41,8	21,6
8. Ik bezorg mijn bank steeds de gevraagde informatie (N=775)	2,1	2,2	14,3	40,9	40,5
9. De bank informeert mij over pertinente factoren die haar kredietbeslissing beïnvloeden (N=754)*	9,8	17,4	34,9	26,3	11,7
10. De bank informeert mij over interne wijzigingen die een impact kunnen hebben op de relatie met mijn onderneming (N=762)	13,0	20,2	30,8	24,4	11,5
11. Mijn bank behandelt mijn kredietaanvragen tijdig (N=748)* ^{o3}	7,0	6,8	26,6	39,6	20,1
12. Als ik op zoek ben naar een krediet, informeert mijn bank mij over de overheidsmaatregelen over kmo-financiering en begeleidt me bij het aanvragen hiervan (N=745)	20,4	23,9	29,7	17,3	8,7
13. Als mijn onderneming risicovol beoordeeld wordt door de bank, informeert zij mij over de overheidsmaatregelen over kmo-financiering en begeleidt me bij het aanvragen hiervan (N=698) ^{2, 3}	23,4	24,8	29,8	14,6	7,4

* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

² Significant verschil tussen Brussel en Wallonië

^o Significant verschil tussen Vlaanderen en Wallonië

³ Significant verschil tussen Vlaanderen en Brussel

Behalve stellingen 1 en 2 kunnen alle stellingen teruggevonden worden in de *code of conduct* of “Gedragscode tussen banken en ondernemingen in het kader van de kredietverlening”. Stellingen 3 tot en met 6 hebben betrekking op de algemene principes. Uit de resultaten van deze enquête blijkt dat er in sterke mate aandacht wordt geschonken aan het opbouwen van het wederzijds vertrouwen (stelling 3) en de transparantie (stelling 5), terwijl het aspect van de open dialoog (stellingen 4 en 6) uit het derde artikel van de *code of conduct* nog verbeterd kan worden. Stellingen 7 t.e.m. 11 hebben betrekking op het artikel inzake de kredietverlening. In dit artikel wordt het belang van een transparant proces aangehaald. Voornamelijk bij stelling 9 zijn er nog verbeteringen mogelijk alsook bij stelling 10. De richtlijn omtrent transparante beperkingen en voorwaarden moet bijgevolg nauwkeuriger worden toegepast in de toekomst. Tot slot zijn stellingen 12 en 13 gerelateerd aan de bepalingen rond overheidsmaatregelen die beschikbaar zijn voor kmo-financiering. Hierbij is er zeker vast te stellen dat banken zich niet voldoende engageren om de overheidsmaatregelen over kmo-financiering aan de ondernemingen voor te stellen. Deze resultaten zijn nog steeds dezelfde als in 2012. De toepassing van dit artikel moet in de toekomst dus zeer accuraat worden opgevolgd.

6. De *rating* van een onderneming

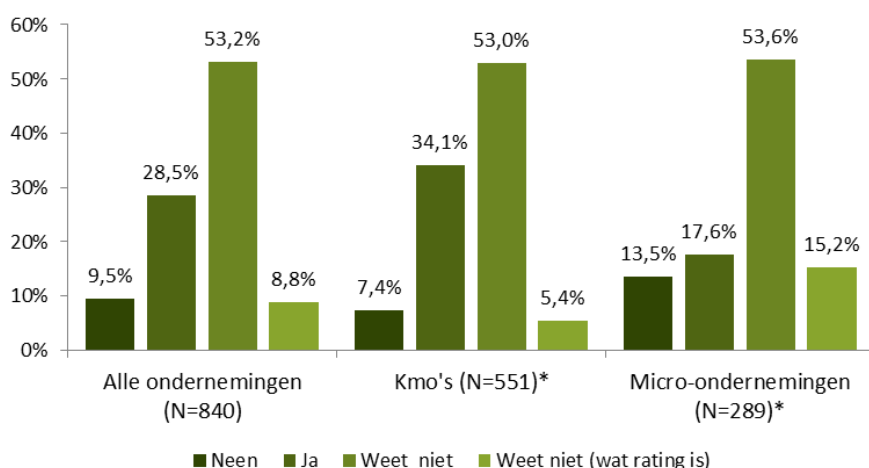
Het zesde hoofdstuk gaat over de *rating* die een bank toekent aan de ondernemingen wat bepalend is voor het al dan niet verkrijgen van bankkrediet. Er wordt nagegaan hoe groot de kennis is van ondernemingen over deze *rating* en hoeveel informatie de bank hierover verschaft.

6.1. Kennis van de *rating*/score

Allereerst werd aan de ondernemingen gevraagd of deze op de hoogte zijn van de *rating* of score die ze hebben bij hun bank (figuur 32). 72 % van de ondernemingen geven aan het niet te weten. Dit is een stijging met 6,1 procentpunt t.o.v. de editie 2012. 8,8 % van de ondernemingen geeft aan niet te weten wat een *rating* is. 28,5 % geeft aan een *rating* te hebben bij de bank en 9,5 % geeft aan geen *rating* of score te hebben. Deze resultaten wijzen op een gebrek aan kennis over dit onderwerp.

Er wordt een significant verschil gevonden tussen kmo's en micro-ondernemingen. Kmo's geven significant vaker aan een *rating* te hebben terwijl micro-ondernemingen vaker aangeven deze niet te hebben of niet te weten wat een *rating* is.

Figuur 32. Heeft u een *rating*/score bij de bank?

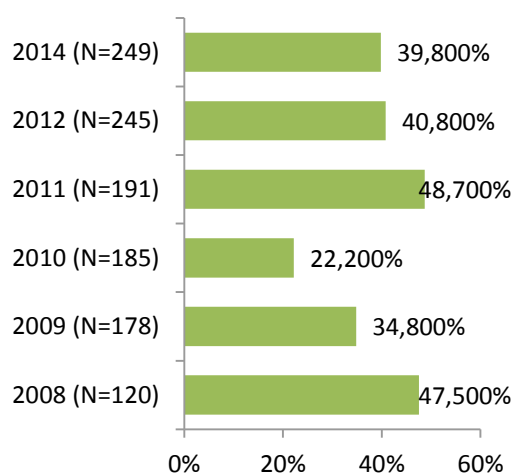
* Significant verschil tussen kmo's en micro-ondernemingen

6.2. Informatie over de *rating* toegekend door de bank

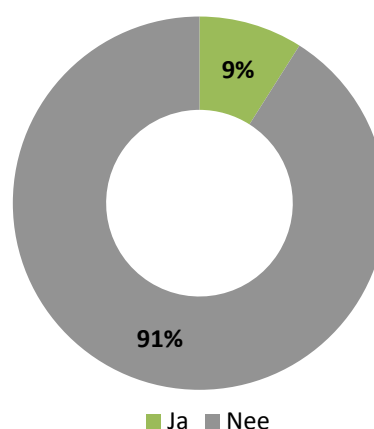
Indien de ondernemingen als antwoord gaven dat ze weet hadden van een *rating* of score bij hun bank, werd vervolgens gevraagd of deze ondernemingen ook de criteria voor het bepalen van deze *rating* of score kennen (figuur 33). 39,8 % van de ondernemingen geeft aan deze criteria te kennen wat 1 procentpunt lager is dan in 2012.

Figuur 34 geeft aan of de bank ook manieren heeft voorgesteld om de *rating* van de onderneming te verbeteren. Slechts 9 % is door de banken aangesproken om manieren voor te stellen om zijn *rating* te verbeteren. In de meeste gevallen werd hier een verbetering van de solvabiliteit voorgesteld door een verhoging van het eigen vermogen of een afbouw van de schulden.

Figuur 33. Aantal ondernemingen dat de criteria van zijn *rating*/score kent (historisch)

Figuur 34. Heeft uw bank manieren voorgesteld om uw *rating* te verbeteren? (N=245)

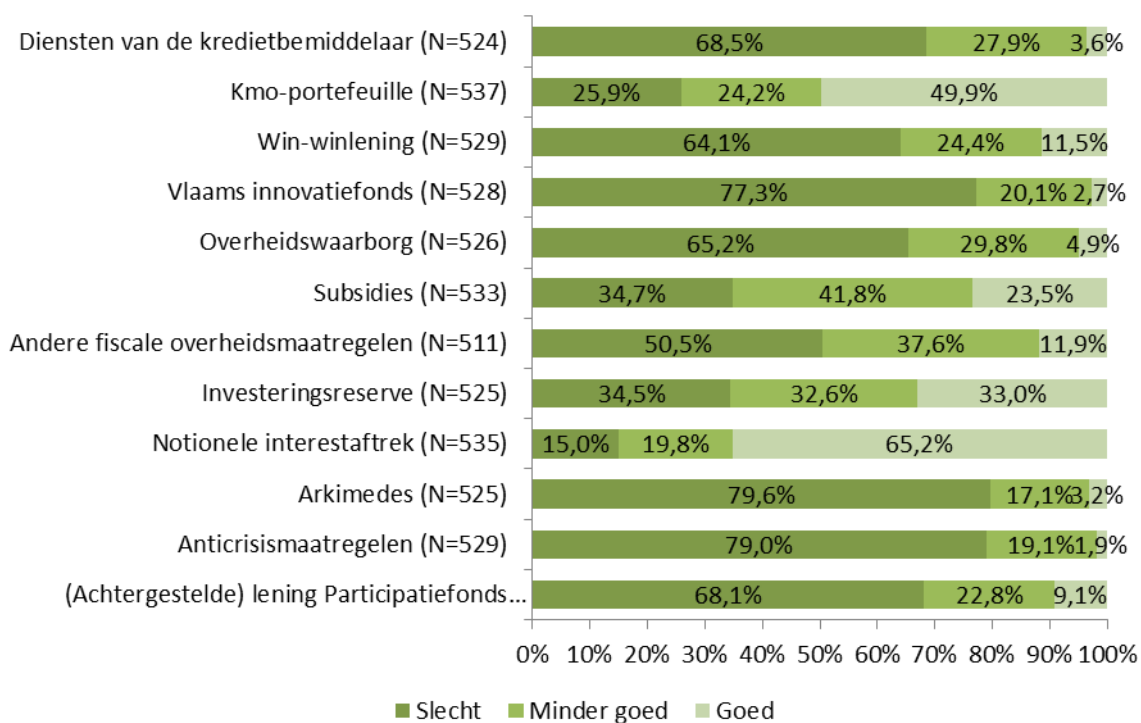
7. Overheidsmaatregelen

Het zevende en laatste hoofdstuk in dit deel gaat over de kennis en het gebruik van overheidsmaatregelen. Allereerst werd de kennis van de ondernemingen bevraagd over de verscheidene overheidsmaatregelen, gevolgd door de vraag of de ondernemingen gebruik maakten van deze maatregelen. Voor ieder gewest werd een aangepaste vragenlijst verstuurd aangezien de overheidsmaatregelen gewestelijk verschillen. Dit leidt tot een afzonderlijke bespreking van de resultaten per gewest.

7.1. Kennis van de overheidsmaatregelen in het Vlaams Gewest

Voor de ondernemingen uit het Vlaams Gewest zijn voornamelijk de notionele interestaftrek en de kmo-portefeuille het best bekend met respectievelijk 65,2 % en 49,9 % van de ondernemingen die aangeven deze maatregelen goed te kennen. Slechts 15 % geeft aan een slechte kennis te hebben van de notionele interestaftrek en 25,9 % zegt hetzelfde over de kmo-portefeuille. Daarna volgen de investeringsreserve (33 % goede kennis, 34,5 % slechte kennis) en subsidies (23,5 % goede kennis, 34,7 % slechte kennis) als overheidsmaatregelen. Voor wat de overige overheidsmaatregelen betreft, geeft telkens meer dan 50 % van de ondernemingen aan hier een slechte kennis over te hebben. Arkimes is de slechtst gekende maatregel (79,6 %), gevolgd door de anticrisismaatregelen (79 %), het Vlaams Innovatiefonds (77,3 %), de diensten van de kredietbemiddelaar (68,5 %), de (achtergestelde) lening van het Participatiefonds (68,1 %), de overheidswaarborgen (65,2 %), de Win-winlening (64,1 %) en tenslotte de andere fiscale overheidsmaatregelen (50,5 %). In vergelijking met 2012 zijn deze percentages overal ongeveer gelijk behalve voor de overheidswaarborg en de kmo-portefeuille waar er een duidelijke verbetering merkbaar is.

Figuur 35. Kennis van de overheidsmaatregelen in het Vlaams Gewest

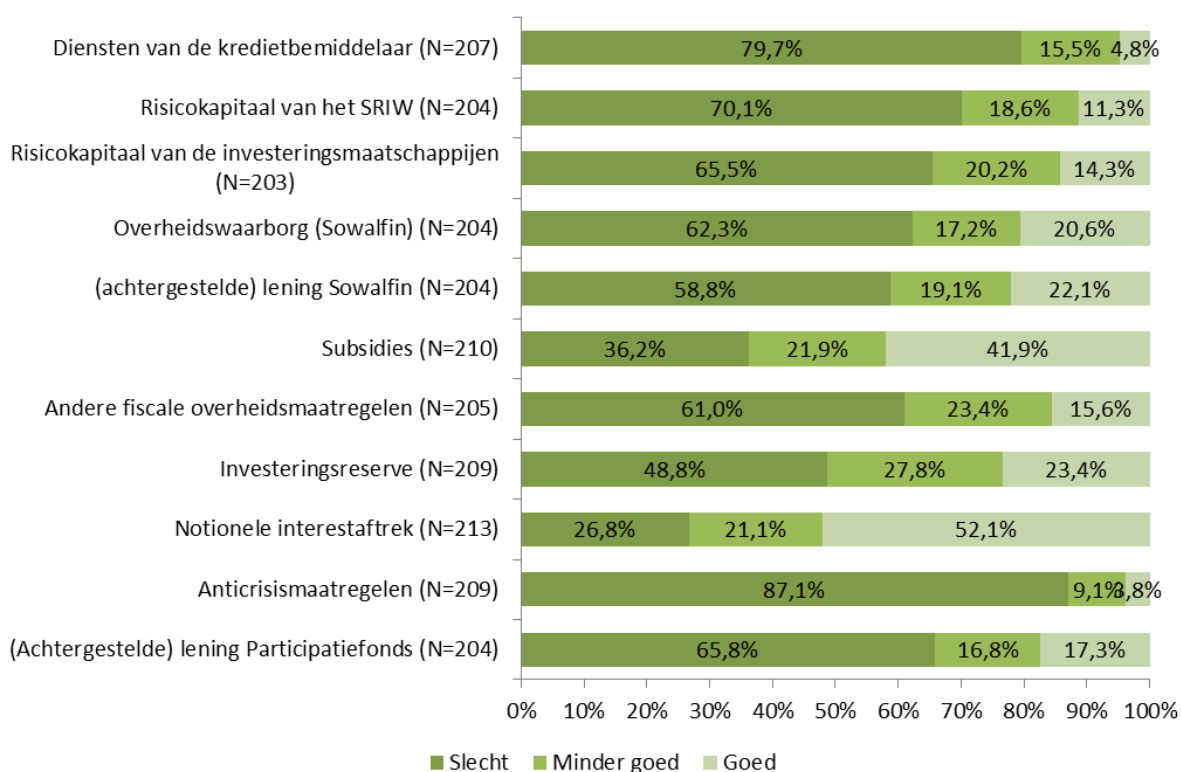

7.2. Kennis van de overheidsmaatregelen in het Waals Gewest

Voor het Waals Gewest geldt eveneens dat de notionele interestaftrek de meest gekende maatregel is (52,1 % goede kennis). Dit wordt gevolgd door subsidies (41,9 % goede kennis) en de investeringsreserve (23,4 % goede kennis). Voor de overige maatregelen wordt telkens bij meer dan 50 % van de ondernemingen een slechte kennis waargenomen. De slechtst gekende maatregel is de anticrisismaatregel (87,1 % slechte kennis). Andere overheidsmaatregelen die slecht gekend zijn door de respondenten zijn: de diensten van de kredietbemiddelaar (79,7 %), risicokapitaal van het SRIW (70,1 %), de (achtergestelde) lening van het Participatiefonds (65,8 %), risicokapitaal van de investeringsmaatschappijen (65,5 %), de overheidswaarborg (Sowalfin, 62,3 %), de andere fiscale overheidsmaatregelen (61 %) en (achtergestelde) lening Sowalfin (58,8 %).

In vergelijking met 2012 valt er een daling in kennis op te merken over subsidies. Het antwoordpercentage van de ondernemingen die aangeven subsidies slecht te kennen ligt 6,7 procentpunt hoger. Anderzijds ligt het antwoordpercentage van de ondernemingen die aangeven subsidies goed te kennen ook 1,6 procentpunt hoger. Daarnaast zien we ook een daling in de kennis over andere fiscale overheidsmaatregelen (5,2 procentpunt stijging in het aandeel “slecht”), investeringsreserves (3,5 procentpunt stijging in het aandeel “slecht”) en anti-crisismaatregelen (5,9 procentpunt stijging in het aandeel “slecht”).

Figuur 36. Kennis van de overheidsmaatregelen in het Waals Gewest

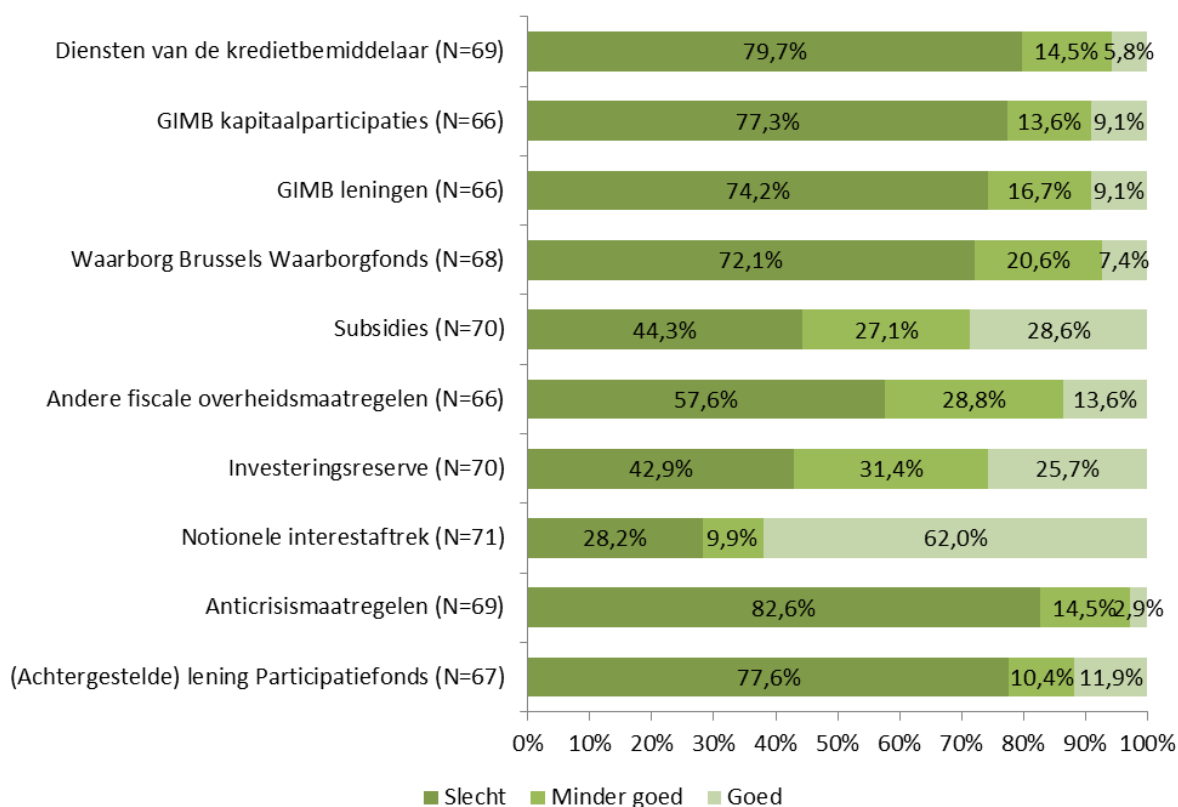

7.3. Kennis van de overheidsmaatregelen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Ook in Brussel is de notionele interestaftrek de best gekende maatregel met 62 % van de ondernemingen die aangeven hier een goede kennis van te hebben. Dit wordt gevolgd door subsidies (28,6 % goede kennis) en de investeringsreserve (25,7 % goede kennis). Over de overige maatregelen geeft meer dan 50 % van de ondernemingen aan hier een slechte kennis over te hebben. De slechts gekende maatregel is de anticrisismaatregel met 82,6 % van de ondernemingen die aangeven een slechte kennis te hebben. In verdere volgorde van slechte kennis: de diensten van de kredietbemiddelaar (79,7 %), de (achtergestelde) lening van het Participatiefonds (77,6 %), GIMB kapitaalparticipaties (77,3 %), GIMB leningen (74,2 %), de waarborg van het Brussels Waarborgfonds (72,1 %) en andere fiscale overheidsmaatregelen (57,6 %).

In vergelijking met 2012 is er enkel voor anticrisismaatregelen een slechtere kennis vast te stellen met een stijging van 1,8 procentpunt. Ook hier merken we wel een lichte stijging van het aandeel “goede kennis” met 0,3 procentpunt.

Figuur 37. Kennis van de overheidsmaatregelen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

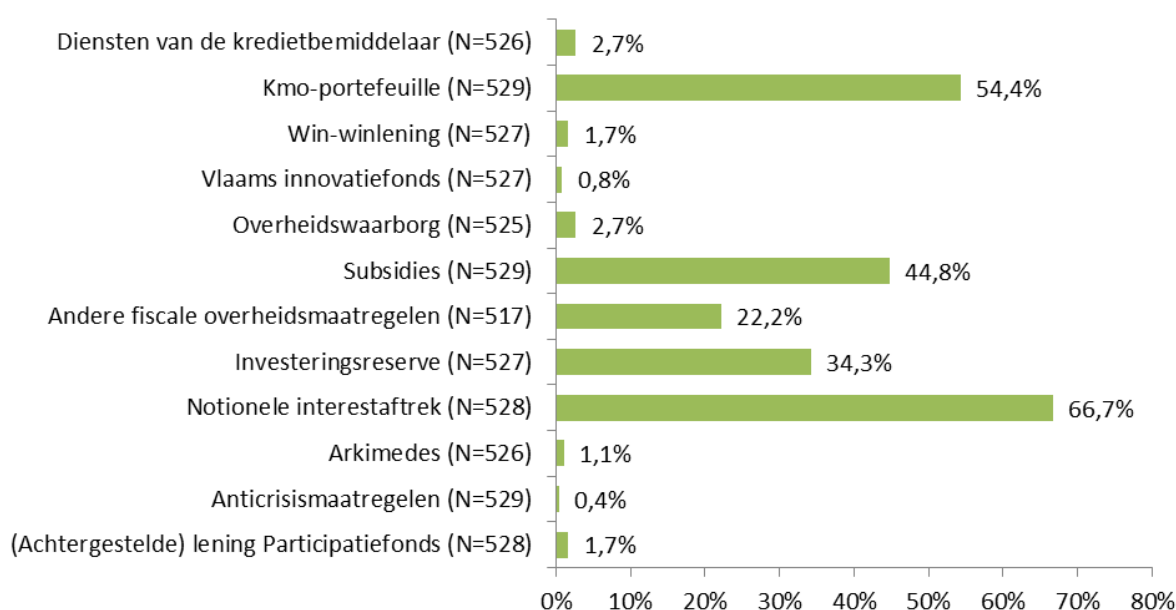
7.4. Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Vlaams Gewest

Tenslotte werd aan de ondernemingen ook gevraagd of deze in het verleden al gebruik hadden gemaakt van één van deze overheidsmaatregelen. Door ondernemingen in het Vlaams Gewest werd het meeste gebruik gemaakt van de notionele interestaftrek (66,7 %), de kmo-portefeuille (54,4 %)

en subsidies (44,8 %). Daarnaast werd ook nog veel gebruik gemaakt van investeringsreserves (34,3 %) en andere fiscale overheidsmaatregelen (22,2 %). De overige overheidsmaatregelen werden amper gebruikt door ondernemingen.

In vergelijking met 2012 is deze volgorde nog steeds dezelfde. Bij de notionele interestaftrek wordt een daling geconstateerd van 1,2 procentpunt. Bij de andere vier vaak gebruikte overheidsmaatregelen zien we telkens een stijging die voor de kmo-portefeuille 13,2 procentpunt bedraagt, voor subsidies 19,2 procentpunt, voor de investeringsreserve 12,6 procentpunt en voor andere fiscale overheidsmaatregelen 9,9 procentpunt.

Figuur 38. Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Vlaams Gewest

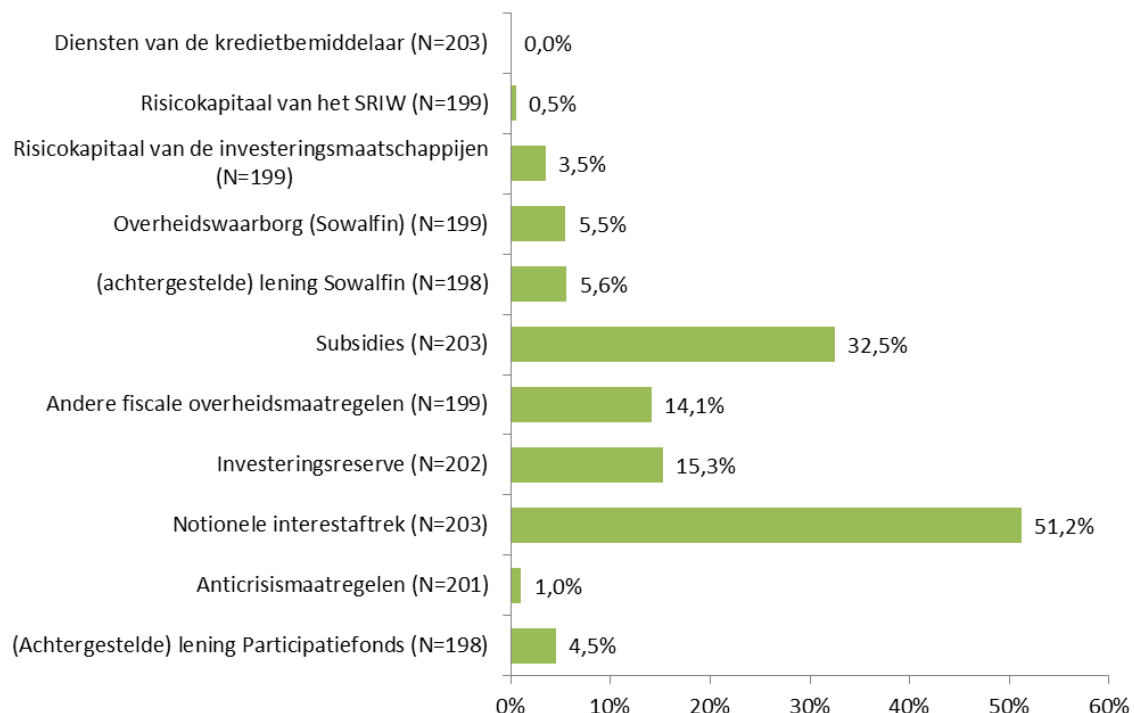

7.5. Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Waals Gewest

Zowel in de Waalse als in de Vlaamse ondernemingen werd voornamelijk gebruik gemaakt van de notionele interestaftrek (51,2 %), subsidies (32,5 %), investeringsreserves (15,3 %) en andere fiscale overheidsmaatregelen (14,1 %). De overige overheidsmaatregelen werden in mindere mate gebruikt.

In vergelijking met 2012 is een stijging merkbaar bij de meeste gebruikte maatregelen behalve voor subsidies, waarvan het gebruik daalde met 2,1 procentpunt. Voor de notionele interestaftrek zien we een stijging met 2 procentpunt, voor investeringsreserves een stijging met 2,1 procentpunt en voor andere fiscale overheidsmaatregelen een stijging met 2,2 procentpunt. Ook voor de minder gebruikte overheidsmaatregelen valt een verdere stijging waar te nemen bij de (achtergestelde) lening Sowalfin met 1,4 procentpunt, bij de overheidswaarborg Sowalfin met 1,7 procentpunt, bij de (achtergestelde) lening van het Participatiefonds met 2,6 procentpunt en bij het risicokapitaal van de investeringsmaatschappijen met 2,7 procentpunt.

Figuur 39. Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Waals Gewest

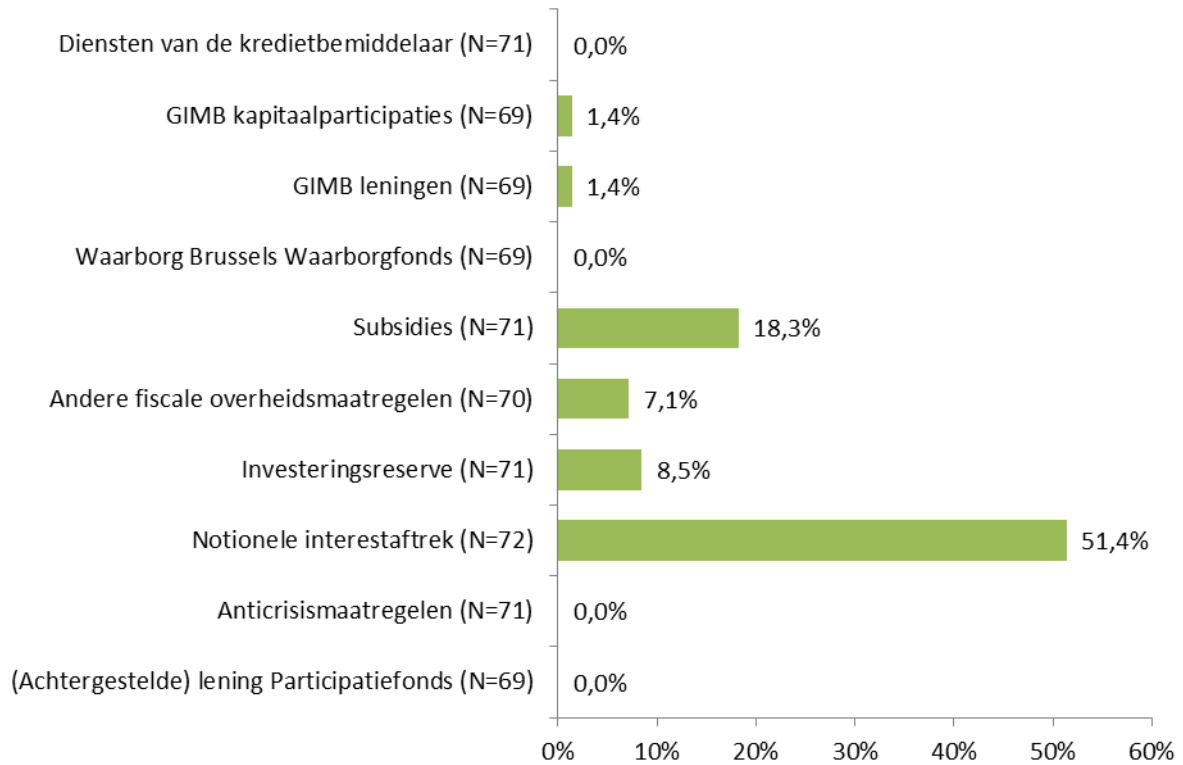

7.6. Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Tenslotte nog het gebruik van de overheidsmaatregelen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De vier meest gebruikte overheidsmaatregelen zijn hier de notionele interestaftrek (51,4 %), subsidies (18,3 %), investeringsreserve (8,5 %) en andere fiscale overheidsmaatregelen (7,1 %). Voor GIMB kapitaalparticipaties en GIMB leningen wordt een percentage van 1,4 % vastgesteld. De overige maatregelen zijn niet gebruikt geweest door de ondernemingen.

Ten opzichte van 2012 worden alle overheidsmaatregelen minder gebruikt, behalve de notionele interestaftrek. Voor de notionele interestaftrek stijgt dit gebruik met 2,6 procentpunt. Subsidies nemen lichtjes af met 0,2 procentpunt, de investeringsreserve daalt met 5,6 procentpunt, andere fiscale overheidsmaatregelen dalen met 5,7 procentpunt, GIMB kapitaalparticipaties dalen met 1,1 procentpunt en GIMB leningen met 3,7 procentpunt.

Figuur 40. Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Deel 2: Enquête kmo-financiering - starters

1. Respons en profiel starters

Naast de ondernemingen in de analyse hierboven heeft Unizo deze enquête ook online opgestuurd naar 4.000 startende ondernemingen. Een startende onderneming wordt hier beschouwd als een onderneming die jonger is dan 4 jaar. In totaal werden 148 online-enquêtes ontvangen, waarvan echter 38 formulieren onbruikbaar zijn (o.a. te weinig ingevulde vragen, grote ondernemingen). Dit resulteerde in een totaal van 110 startende ondernemingen die geanalyseerd worden in dit rapport. Gegeven dat het antwoordpercentage (ontvangen enquêtes / verzonden enquêtes) laag is (3,7 %), zijn de bekomen resultaten vanuit statistisch oogpunt minder betrouwbaar. De resultaten moeten dan ook met de nodige omzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Tabel 17. Profiel van de starters

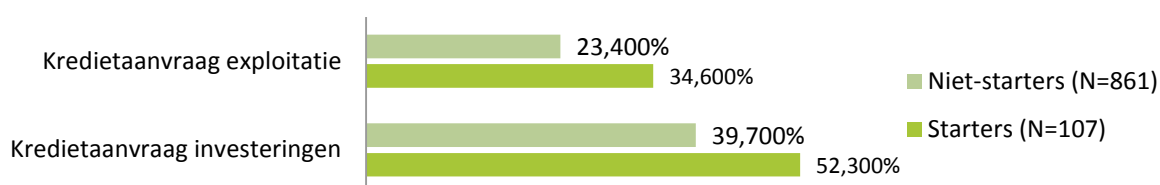
	Aantal starters	Percentage starters	Percentage niet-starters
Grootte (starters N=109, niet-starters N=865)			
Micro-ondernemingen	99	90,8 %	34,5 %
Kmo's	10	9,2 %	65,5 %
<i>Kleine ondernemingen</i>	9	8,3 %	43,5 %
<i>Middelgrote ondernemingen</i>	1	0,9 %	22,1 %
Juridische vorm (starters N=91, niet starters N=893)			
Bvba	88	96,7 %	45,0 %
Nv	3	3,3 %	55,0 %
Omzet (starters N=109, niet-starters N=872)			
Minder dan 2 miljoen	101	92,7 %	41,9 %
2 miljoen – 10 miljoen	7	6,4 %	37,6 %
10 miljoen – 50 miljoen	1	0,9 %	20,5 %
Aantal werknemers (starters N=109, niet starters N=891)			
Minder dan 5	95	87,2 %	28,2 %
Tussen 5 en 9	8	7,3 %	15,2 %
Tussen 10 en 49	6	5,5 %	46,9 %
Tussen 50 en 249	0	0,0 %	9,8 %
Familiebedrijf (starters N=109, niet-starters N=855)			
Familiebedrijf	57	52,3 %	79,1 %
Sector (starters N=80, niet-starters N=768)			
Bouw	12	15,0 %	20,3 %
Diensten	32	40,0 %	11,4 %
Groot- en kleinhandel	23	28,7 %	33,9 %
Horeca	5	6,3 %	5,2 %
Nijverheid	8	10,0 %	22,5 %
Transport	0	0,0 %	7,0 %

De meeste starters zijn micro-ondernemingen die onder de vorm van een bvba zijn opgericht. Hun omzet ligt bij de meeste starters onder de twee miljoen euro en ze hebben vaak minder dan 10 werknemers. 52,3 % van de starters geeft aan zichzelf als familiebedrijf te beschouwen. De meeste starters zitten in de dienstensector (40 %), gevolgd door de groot - en kleinhandel (28,7 %) en de bouwsector (15 %). 10 % van de starters zit in de nijverheid en 6,3 % zit in de horecasector.

2. Vraag naar bankkrediet

Iets meer dan twee derde van de starters (68,2 %) vroeg de voorbije 12 maanden een krediet aan voor investeringen en/of exploitatie. Slechts 31,8 % van de ondernemingen vroeg geen krediet aan. 33,6 % deed enkel voor investeringen een aanvraag terwijl 15,9 % enkel een aanvraag deed voor exploitatie. 18,7 % vroeg voor zowel investeringen als exploitatie één of meerdere krediet(en) aan.

Figuur 41. Kredietaanvraag tijdens de voorbije 12 maanden

Van de starters die geen krediet hebben aangevraagd had 53,5 % geen nood aan kredieten. 20,9 % heeft in de plaats daarvan beroep gedaan op alternatieve financiering terwijl andere starters als reden om geen kredietaanvraag te plaatsen opgeven dat ze verwachtten dat het krediet toch niet toegekend zou worden (18,6 %). Beide redenen worden door de starters significant frequenter aangehaald dan door de niet-starters.

Tabel 18. Redenen van geen kredietaanvraag

	Starters (N=43)	Niet-starters (N=270)
Ik had geen nood aan kredieten	53,5 %	80,1 %
Ik heb de investering uitgesteld	11,6 %	10,0 %
Beroep op alternatieve financieringsmogelijkheden *	20,9 %	7,0 %
Krediet zou toch niet verkregen worden	18,6 %	4,8 %
Andere	4,7 %	3,7 %

Tabel 19 toont het percentage van starters die te maken hadden met een gedeeltelijke of volledige weigering. Hieruit blijkt dat startende ondernemingen in vergelijking met niet-starters veel meer met een weigering te maken krijgen (66,2 % t.o.v. 16,6 %). Een weigering is meestal een volledige weigering van het krediet (55,9 % t.o.v. 11 %). De vier meest vermelde redenen die de bank opgeeft voor het motiveren van de weigering zijn onvoldoende waarborgen (42,2 %), te weinig eigen vermogen of eigen inbreng (40 %), de gewenste looptijd die te lang is (14 %) en de verstrengde voorwaarden op kredietverlening (o.a. ten gevolge van "Bazel": 13,3 %). In 15,6 % van de gevallen gaf de bank geen reden op.

Tabel 19. Volledige of gedeeltelijke weigering van krediet

	Starters (N=68)	Niet-starters (N=428)
Volledige weigering	55,9 %	11,0 %
Gedeeltelijke weigering	10,3 %	5,6 %
Totaal geweigerd	66,2 %	16,6 %

In het geval van een kredietweigering is 54,8 % van de ondernemingen op zoek gegaan naar alternatieve financiering, 40,5 % heeft geen krediet meer aangevraagd, 28,6 % heeft een krediet aangevraagd bij een andere bank en 9,5 % heeft de aanvraag herwerkt en opnieuw ingediend. 32,7 % van de starters die te maken kregen met een weigering is op de hoogte dat de bank sinds 1 maart 2014 verplicht is om een weigering te motiveren.

Indien het gebruik van de verschillende vormen van bankfinanciering van starters vergeleken wordt met het gebruik van deze vormen door de niet-starters (de ondernemingen geanalyseerd in deel 1), worden vier significante verschillen gevonden. Starters maken meer gebruik van kaskrediet (39,7 %) en de lening op afbetaling (32,8 %) terwijl ze minder gebruik maken van de *straight loan* (19 %) en het investeringskrediet (39,7 %). De drie meest gebruikte vormen van bankfinanciering door starters zijn het kaskrediet (39,7 %), het investeringskrediet (39,7 %) en de lening op afbetaling (32,8 %).

Tabel 20. Gebruikte vormen van bankfinanciering

	Starters (N=58)	Niet-starters (N=419)
Kaskrediet	39,7 %	19,3 %
Achtergestelde banklening	1,7 %	1,9 %
Discontokrediet	0,0 %	0,7 %
Investeringskrediet	39,7 %	59,2 %
Lening op afbetaling	32,8 %	21,5 %
<i>straight loan</i>	19,0 %	37,5 %
Voorschot op factuur	0,0 %	1,9 %
Acceptkrediet	0,0 %	0,2 %
Overbruggingskrediet	3,4 %	2,6 %
Andere	13,8 %	5,3 %

Als er gekeken wordt naar de uitstaande waarborgen van starters ten gevolge van bankfinanciering blijkt dat de belangrijkste vormen van uitstaande waarborgen voor starters de persoonlijke borg (41,1 %), het pand op de handelszaak (23,2 %) en de schuldsaldoverzekering (13,7 %) zijn. 38,9 % van de starters geeft aan (nog) geen waarborgen te hebben uitstaan. Het is opvallend dat 4 op de 10 starters die een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid hebben opgericht, aangeven dat zij een persoonlijke waarborg hebben moeten tekenen waardoor deze beperkte aansprakelijkheid wordt doorbroken.

Sinds 1 maart 2014 is een bank verplicht de ondernemer ten laatste op het moment van de kredietaanvraag een passende schriftelijke toelichting te verstrekken van de voor haar relevante kredietvormen. Die toelichting moet de ondernemer in staat stellen zich een beeld te geven van deze

kredietvormen en ze gemakkelijker te kunnen vergelijken met andere banken. Van de startende ondernemingen geeft 21 % aan hiervan op de hoogte te zijn.

Daarnaast kan een ondernemer die van een bank een ontwerp kredietovereenkomst gekregen heeft, sinds 1 maart 2014 vragen dat de bank ook gratis een samenvatting van de belangrijkste bepalingen uit die ontwerpovereenkomst meegeeft. Op deze manier moet de ondernemer in staat zijn om gemakkelijker de belangrijkste bepalingen uit de ontwerpovereenkomst te analyseren. 24,7 % van de startende onderneming geeft aan hiervan op de hoogte te zijn.

Deze wet biedt ook de mogelijkheid om kredietovereenkomsten die gesloten zijn na 1 maart 2014 kosteloos om te zetten naar een kredietvorm die qua soort beter is aangepast aan de financiële toestand van de onderneming en het doel van het krediet wanneer de bank de onderneming niet het krediet heeft verstrekt dat ten tijde van de kredietaanvraag het beste gepast was. Hiervan zijn slechts 5 % van de starters op de hoogte.

Ten slotte bepaalt deze wet dat indien het krediet maximaal 1 miljoen euro bedraagt, de bank voor kredieten die gesloten zijn sinds 10 januari 2014 geen hogere vergoeding mag vragen dan 6 maanden interest wanneer men beslist om het krediet vervroegd terug te betalen. Hiervan is 10,3 % van de starters op de hoogte.

3. Alternatieve financiering

Startende ondernemingen maken in vergelijking met niet-starters meer gebruik van alternatieve financiering (66 % t.o.v. 45,9 %) (zie tabel 21).

Tabel 21. Gebruikte vormen van alternatieve financiering

	Starters (N=97)	Niet-starters (N=826)
Geen *	34,0 %	54,1 %
Interne financiering met ingehouden winsten	9,3 %	21,5 %
Kapitaalinbreng van bestaande vennoten *	35,1 %	6,2 %
Kapitaalinbreng van nieuwe vennoten *	6,2 %	0,5 %
Voorschotten van vennoten	5,2 %	6,7 %
Leningen van vrienden en familie *	18,6 %	5,0 %
Financiering via groep of holding *	1,0 %	6,9 %
Risicokapitaal *	1,0 %	0,1 %
Achtergestelde leningen *	8,2 %	1,5 %
Business angel *	4,1 %	0,2 %
Leverancierskrediet	8,2 %	5,0 %
Financiële of operationele leasing	7,2 %	10,2 %
Factoring	0,0 %	2,2 %
Crowdfunding	0,0 %	0,1 %
Andere *	4,1 %	1,5 %

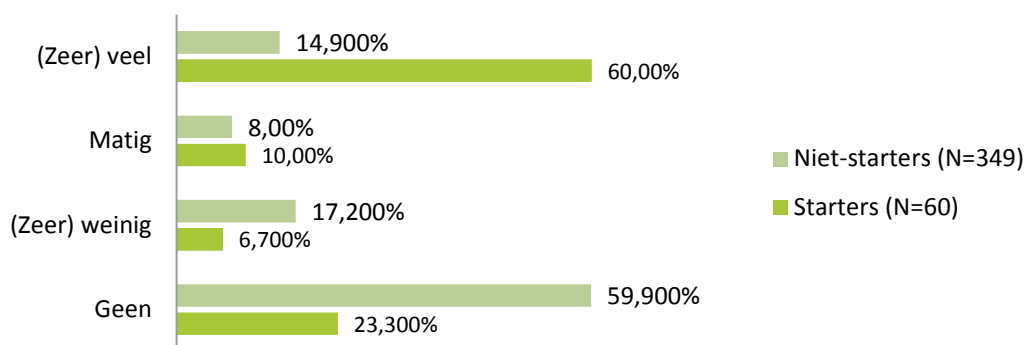
* Significant verschil tussen starters en niet-starters

De drie belangrijkste vormen van alternatieve financiering die door de starters gebruikt worden zijn kapitaalbreng van bestaande vennoten (35,1 %), leningen van vrienden en familie (18,6 %) en interne financiering met ingehouden winsten (9,3 %). Ten opzichte van de niet-startende ondernemingen (zie deel 1) worden door de starters de vormen “kapitaalbreng van bestaande vennoten”, “kapitaalbreng van nieuwe vennoten”, “leningen van vrienden en familie”, “risicokapitaal”, “achtergestelde leningen” en “business angels” significant meer gebruikt. Starters maken daarentegen significant minder gebruik van leningen via groep of holding.

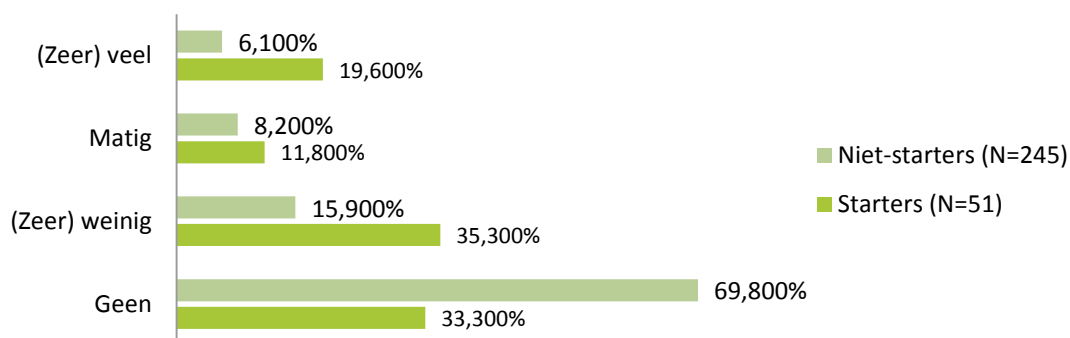
4. Financieringsproblemen

Aan de startende ondernemingen werd ook gevraagd hoeveel problemen ze ondervonden met het aantrekken van bankfinanciering (figuur 42) alsook met het aantrekken van alternatieve financiering (figuur 43). Er werden bij starters significant meer problemen ondervonden met het aantrekken van bankfinanciering. Slechts 23,3 % van de starters geeft aan geen problemen te hebben ondervonden terwijl dit cijfer bij de niet-starters 59,9 % bedraagt. 60 % van de starters geeft aan (zeer) veel problemen te hebben ondervonden. De starters ondervonden in vergelijking met het aantrekken van bankfinanciering minder problemen met het aantrekken van alternatieve financiering. 33,3 % van de starters ondervond geen problemen terwijl dit cijfer bij de niet-starters 69,8 % bedraagt. 19,6 % van de starters geeft aan (zeer) veel problemen te hebben ondervonden.

Figuur 42. Aantal problemen bij het aantrekken van bankfinanciering

Figuur 43. Aantal problemen bij het aantrekken van alternatieve financiering (N=51)

Aan de startende ondernemingen die een bankkrediet hebben aangevraagd de voorbije 12 maanden werd gevraagd om aan te geven in welke mate ze problemen ondervonden met een bepaald aspect. Tabel 22 vat deze resultaten samen.

De meeste problemen werden ondervonden met de eis van de bank naar meer persoonlijke en zakelijke waarborgen, de ondoorzichtigheid van de gehanteerde toekenningscriteria, de hoge kostprijs voor een korte- of langetermijnkrediet en de eis van de bank naar meer informatie.

Tabel 22. In welke mate werden problemen ondervonden bij de volgende punten?

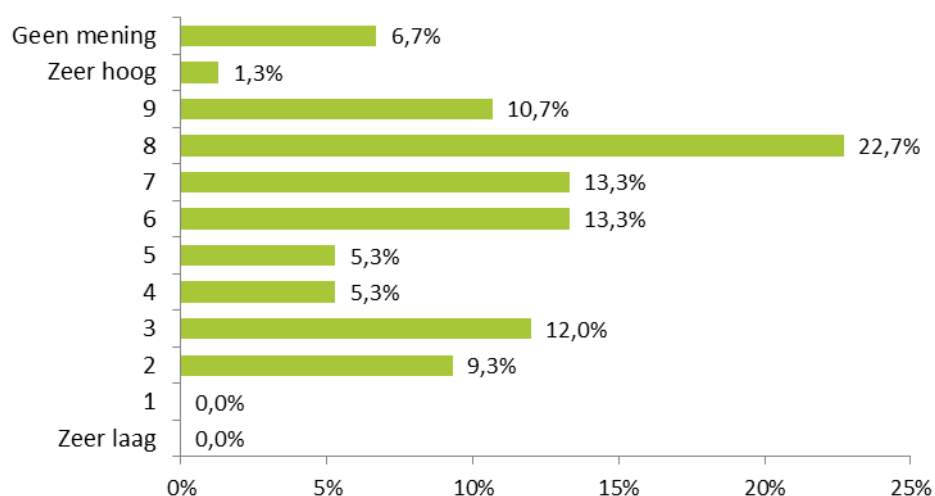
	Geen problemen	(Zeer) weinig problemen	Matige hoeveelheid problemen	(Zeer) veel problemen
De bank eiste zakelijke waarborgen (N=45)	13,3 %	20,0 %	13,3 %	53,3 %
De bank eiste persoonlijke waarborgen (N=53)	7,5 %	15,0 %	9,4 %	67,9 %
De bank eiste meer informatie (N=45)	11,1 %	20,0 %	22,2 %	46,6 %
De bank nam een lange beslissingstermijn (N=46)	15,2 %	23,9 %	26,1 %	34,7 %
Een hoge kostprijs voor een korte- of langetermijnkrediet (N=41)	12,2 %	19,5 %	17,1 %	51,2 %
Een daling van de winstgevendheid (N=29)	27,6 %	44,8 %	13,8 %	13,7 %
Een daling van de terugbetalingscapaciteit (N=31)	29,0 %	38,8 %	9,7 %	22,6 %
De ondoorzichtigheid van de gehanteerde toekenningcriteria (N=42)	16,7 %	14,2 %	14,3 %	54,8 %
Het voorgestelde businessplan overtuigde onvoldoende (N=39)	30,8 %	41,0 %	23,9 %	15,4 %
Gebrek aan kennis inzake alternatieve financieringsmogelijkheden (N=40)	30,0 %	27,5 %	15,0 %	27,5 %
Risicokapitaalverschaffers stelden te strenge voorwaarden (N=23)	21,7 %	26,1 %	8,7 %	43,4 %
Controleverlies door de inbreng van kapitaal van derden (N=16)	37,5 %	18,8 %	12,5 %	31,3 %

5. Kwaliteit van de dienstverlening

De startende ondernemingen kennen een gemiddelde score van 6 toe aan de kwaliteit van de dienstverlening van de banken (zie figuur 44). De mediaanwaarde ligt hierbij op 7. Deze scores liggen lager dan de score van de niet-starters.

Dezelfde stellingen als in deel 1 werden daarnaast ook voorgelegd aan de startende ondernemingen (tabel 23). Ook hierbij zijn de twee stellingen waar men het meest oneens mee is de stellingen over het informeren door de bank over de overheidsmaatregelen aangaande kmo-financiering en het begeleiden bij de aanvraag hiervan indien de onderneming op zoek is naar krediet of indien de onderneming risicovol beoordeeld wordt. De derde stelling waarmee de starters het meest oneens zijn, is de stelling dat de onderneming de bank regelmatig een volledig overzicht bezorgt over de toestand van het bedrijf.

Figuur 44. Score op 10 voor de kwaliteit van de dienstverlening van banken (N=69)

Tabel 23. In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen?

	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal akkoord
Mijn bank geeft voldoende advies bij moeilijke situaties (N=74)	18,9 %	14,9 %	23,0 %	23,0 %	20,3 %
Mijn bank geeft correct advies (N=74)	12,2 %	14,9 %	35,1 %	25,7 %	12,2 %
De relatie met mijn bank is gebaseerd op wederzijds begrip en vertrouwen (N=74)	13,5 %	18,9 %	25,7 %	23,0 %	18,9 %
De bank informeert mij over alle nieuwe producten en diensten die beantwoorden aan mijn behoeften (N=74)	27,0 %	18,9 %	24,3 %	20,3 %	9,5 %
De bank communiceert klaar en gedetailleerd over de voorwaarden verbonden aan krediet (N=74)	10,8 %	20,3 %	21,6 %	28,4 %	18,9 %
Ik bezorg mijn bank geregeld een volledig overzicht van de toestand van mijn bedrijf (N=74)	33,8 %	17,6 %	12,2 %	25,7 %	10,8 %
Mijn bank vraagt me steeds duidelijk welke informatie zij nodig heeft (N=75)	6,7 %	12,0 %	30,7 %	32,0 %	18,7 %
Ik bezorg mijn bank steeds de gevraagde informatie (N=75)	2,7 %	5,3 %	13,3 %	30,7 %	48,0 %
De bank informeert mij over pertinente factoren die haar kredietbeslissing beïnvloeden (N=72)	19,4 %	18,1 %	29,2 %	23,6 %	9,7 %
De bank informeert mij over interne wijzigingen die een impact kunnen hebben op de relatie met mijn onderneming (N=71)	31,0 %	18,3 %	23,9 %	21,1 %	5,6 %
Mijn bank behandelt mijn kredietaanvragen tijdig (N=71)	8,5 %	12,7 %	36,6 %	21,1 %	21,1 %

	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Neutraal	Akkoord	Helemaal akkoord
Als ik op zoek ben naar een krediet, informeert mijn bank mij over de overheidsmaatregelen aangaande kmo-financiering en begeleidt me bij het aanvragen hiervan (N=74)	47,3 %	21,6 %	20,3 %	5,4 %	5,4 %
Als mijn onderneming risicovol beoordeeld wordt door de bank, informeert zij mij over de overheidsmaatregelen aangaande kmo-financiering en begeleidt me bij het aanvragen hiervan (N=70)	57,1 %	17,1 %	17,1 %	4,3 %	4,3 %

De vijf stellingen waar de meeste ondernemingen het helemaal mee eens zijn: “de onderneming bezorgt de bank steeds de gevraagde informatie”, “de bank behandelt de kredietaanvragen tijdig”, “de bank geeft voldoende advies bij moeilijke situaties”, “de bank vraagt duidelijk welke informatie zij nodig heeft” en “de relatie met de bank is gebaseerd op wederzijds begrip en vertrouwen”.

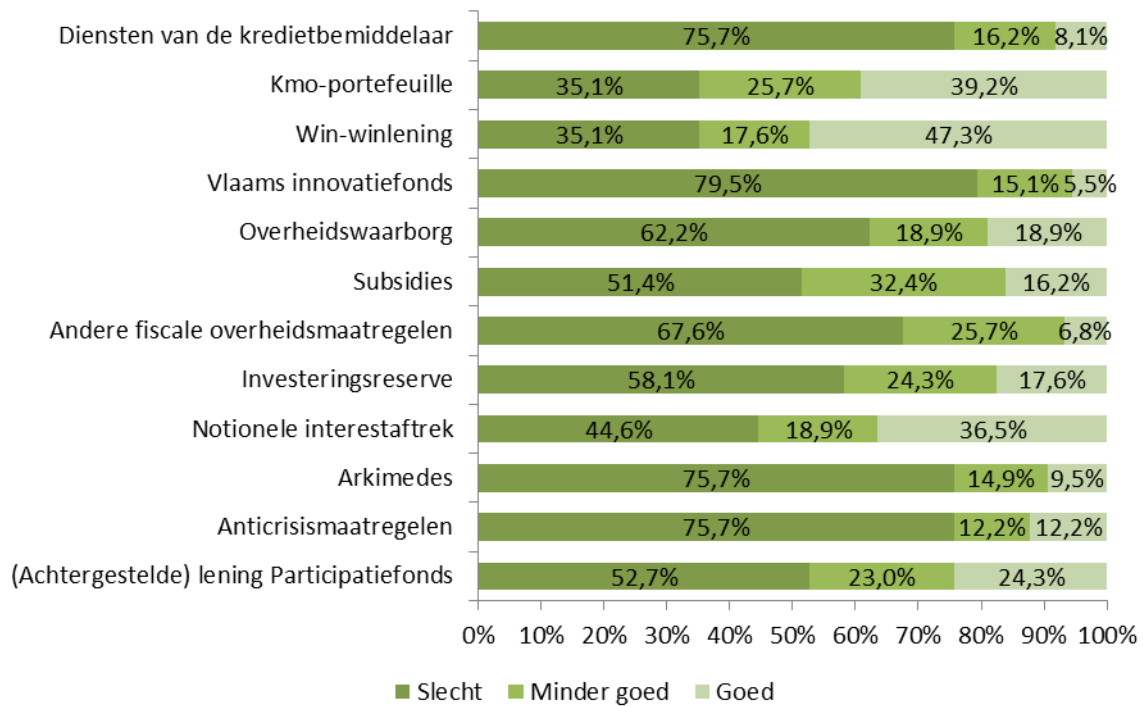
6. De *rating* van een onderneming

In vergelijking met de niet-starters zijn er meer starters die aangeven niet te weten wat een *rating* is (16 %). 61,7 % van de starters geeft aan niet te weten of ze een *rating* hebben bij de bank, 16 % geeft aan deze wel te hebben en 6,2 % vermeldt deze niet te hebben. Van de ondernemingen die weet hebben van een *rating* bij de bank (12 starters) geeft 58,3 % aan de criteria, waarop de *rating* gebaseerd wordt, te kennen. 25 % van deze starters geeft aan benaderd te zijn door de bank met een voorstel voor het verbeteren van deze *rating*.

7. Overheidsmaatregelen

In verband met de kennis van de overheidsmaatregelen (figuur 45) geven de starters aan de Win-winlening (47,3 % goede kennis), de kmo-portefeuille (39,2 %) en de notionele interestaftrek (36,5 %) het beste te kennen. De slechtst gekende maatregelen zijn het Vlaams Innovatiefonds (79,5 % slechte kennis), de diensten van de kredietbemiddelaar (75,7 %), anticrisismaatregelen en Arkimedes (beide 75,7 % slechte kennis).

Figuur 45. Kennis van de overheidsmaatregelen in het Vlaams Gewest (N=74)

Voor het gebruik wordt aangegeven dat starters het meest gebruik maken van de kmo-portefeuille (34,7 %), de notionele interestaftrek (25,3 %) en de Win-winlening en (achtergestelde) lening Participatiefonds (beide 14,7 %).

Deel 3: Conclusies

Conclusies van de schriftelijke enquête

In het rapport wordt een onderscheid gemaakt tussen micro-ondernemingen en (overige) kmo's gedefinieerd volgens de Europese definitie.

Vraag naar bankkrediet

1. Aanvraag bankkrediet:

- 39,7 % van de respondenten vroeg tijdens de 12 maanden voorafgaand aan de enquête een bankkrediet aan voor de financiering van investeringen. Ten opzichte van 2012 daalde dit percentage met 4,7 procentpunt aangezien het percentage in 2012 44,4 % bedroeg. Deze daling werd zowel bij de kmo's (van 46,7 % naar 45,3 %) als bij de micro-ondernemingen (van 40,3 % naar 29,1 %) waargenomen.
- 23,4 % van de respondenten vroeg een bankkrediet aan voor de financiering van de exploitatie. Ten opzichte van 2012 daalde dit percentage met 2,6 % (27 % in 2012). Voor de kmo's daalde dit percentage met 1,9 procentpunt en bij de micro-ondernemingen met 7,1 procentpunt.
- 40,1 % van de ondernemingen vroeg de bankkredieten voor de financiering van investeringen aan bij slechts één bank. Voor de financiering van exploitatie was dit zelfs 52,4 %. Net zoals in 2012 bleef de voornaamste reden voor het niet aanvragen van een bankkrediet het feit dat er geen nood was aan krediet (80,1 %).

2. Weigering van het bankkrediet:

- Van alle ondernemingen die een krediet aanvroegen in 2014, kreeg 16,6 % van de ondernemingen een negatief antwoord. Dit evenaart bijna het hoge niveau van de crisis van 2009 (17,3 %) en is een lichte stijging t.o.v. 2012 (16,1 %). Een stijging van het afwijzingspercentage ten opzichte van 2012 was zowel voor de kmo's (van 12,9 tot 13,2 %) als voor de micro-ondernemingen (van 22,7 naar 26,8 %) van toepassing.
- De voornaamste redenen voor de weigering van een krediet zijn onvoldoende waarborgen (35,2 %), de verstrenging van de voorwaarden op kredietverlening ten gevolge van Bazel II en Bazel III (28,2 %) en een gebrek aan eigen vermogen (38 %).
- 40,3 % van alle respondenten met een geweigerde kredietaanvraag dienden nadien een aanvraag in bij een andere bank terwijl 41,7 % alternatieve financiering aanvroeg.

3. Mogelijke bankfinancieringsvormen:

- Van de verschillende bankfinancieringsvormen gebruikte 59,2 % van de ondernemingen het investeringskrediet tijdens de 12 maanden voorafgaand aan de enquête. 37,5 % deed beroep op de *straight loan*, 21,5 % op de lening op afbetaling en 19,3 % gebruikte het kaskrediet. De kmo's maakten in mindere mate dan de micro-ondernemingen gebruik van de duurdere kaskredieten (16,1 % tegenover 28,7 %) en deden in sterkere mate beroep op de goedkope *straight loans* (45 % tegenover 15,7 %).
- Van alle ondernemingen nam ruim de helft van de ondernemingen (58,3 %) een totaalbedrag aan bankfinanciering op voor de financiering van investeringen tussen 1 en 200.000 euro. Voor de financiering van de exploitatie bedroeg dit percentage 50 %.
- 13,8 % van de respondenten namen voor de financiering van de investeringen een totaalbedrag op van meer dan 500.000 euro, terwijl dit percentage 21,4 % bedraagt voor de financiering van de exploitatie.

4. Openstaand krediet:

- 17,5 % van alle bevroegde ondernemingen heeft bij geen enkele bank een krediet openstaan (tegenover 21,2 % in 2012). Net zoals in 2011 heeft het merendeel van de respondenten een krediet lopen bij één bank (41,2 % tegenover 41,4 % in 2012). Proportioneel meer kmo's dan micro-ondernemingen hebben een krediet uitstaan bij meer dan één bank (47,9 % tegenover 26,5 %).

5. Waarborgen:

- Het pand op de handelszaak (38,1 % van de respondenten), de hypotheek of het hypothecair mandaat (35 %) en de persoonlijke borgstelling (15,4 %) zijn de voornaamste uitstaande waarborgen. 37,3 % van de respondenten geeft aan geen waarborgen te hebben uitstaan in het kader van een bankkrediet (tegenover 23,2 % in 2012).

6. Nieuwe wet van 21 december 2013 (in voege op 1 maart 2014):

- 45,1 % van de ondernemingen met minder dan 50 werknemers die te maken kregen met een kredietweigering is op de hoogte van de verplichte toelichting bij kredietweigeringen sinds 1 maart 2014. Slechts een derde van de ondernemingen die op de hoogte waren van deze verplichting hebben hiervan gebruik gemaakt.
- Ongeveer een vijfde van de ondernemingen (19,7 %) is ervan op de hoogte dat een bank verplicht is de ondernemer een passende schriftelijke toelichting te verstrekken van de voor haar relevante kredietvormen. Slechts 2 % van de ondernemingen heeft deze toelichting al gekregen en vond deze nuttig. 7,3 % heeft deze gekregen en vond ze niet nuttig. De overige ondernemingen hebben ze nog niet gekregen of dit was niet van toepassing.
- 76,2 % is niet op de hoogte van de gratis samenvatting die kan opgevraagd worden over de belangrijkste bepalingen uit de ontwerpovereenkomst. 14,8 % is ervan op de hoogte maar heeft er nog geen gebruik van gemaakt terwijl slechts 1,2 % er op de hoogte van is en er effectief gebruik van heeft gemaakt.

- Van de ondernemingen die deze samenvatting al hebben gebruikt, vond 88,9 % ze nuttig.
- Slechts 8,3 % van de ondernemingen met minder dan 50 werknemers is op de hoogte van de gratis omzetting naar een andere kredietvorm indien de bank de onderneming niet het krediet heeft verstrekt dat ten tijde van de aanvraag voor de onderneming beter gepast was.

7. Wederbeleggingsvergoeding

- 26 % van de ondernemingen is ervan op de hoogte dat banken geen hogere vergoeding mogen vragen dan 6 maanden interest bij vervroegde terugbetaling indien het krediet maximaal 1 miljoen euro bedraagt.
- 33,3 % van de ondernemingen waarvan het krediet onder het toepassingsgebied van de nieuwe wet vallen en die het krediet vervroegd terugbetaalden, geven aan dat deze vergoeding toch hoger was.

Vraag naar alternatieve (of niet-bancaire) financiering

1. Alternatieve financieringsmogelijkheden:

- 45,9 % van de respondenten gebruikte tijdens de 12 maanden voorafgaand aan de enquête minstens één vorm van alternatieve financiering. Van de verschillende alternatieve financieringsmogelijkheden gebruikte 21,5 % interne financiering. 10,2 % deed beroep op financiële of operationele leasing en 6,9 % gebruikte financiering via de groep of de holding. Micro-ondernemingen deden proportioneel meer dan de kmo's beroep op kapitaalinbreng van bestaande vennoten (8,1 % tegenover 5,2 %). Micro-ondernemingen gebruikten meer leningen van vrienden en familie (7,4 % tegenover 3,7 %). Een groter aandeel kmo's dan micro-ondernemingen deed beroep op financiering via de groep of de holding (10,4 % tegenover 0,4 %), interne financiering (24,2 % tegenover 16,5 %), operationele of financiële leasing (14,4 % tegenover 2,1 %) en factoring (3,3 % tegenover 0 %).

2. Totaal bekomen bedrag aan alternatieve financiering:

- Van alle bevraagde ondernemingen nam 28,7 % een totaalbedrag aan alternatieve financiering op van minder dan 50.000 euro, terwijl een opmerkelijke 19 % van de respondenten een bedrag van meer dan 500.000 euro bekwam. Procentueel meer kmo's dan micro-ondernemingen bekwamen een bedrag van meer dan 500.000 euro (25,2 % tegenover 2,3 %) terwijl de micro-ondernemingen meer dan de kmo's bedragen opnamen van minder dan 50.000 euro (62,2 % tegenover 15,7 %).

Financieringsproblemen

1. Problemen bij het aantrekken van bankfinanciering:

- 14,9 % van de ondernemingen geeft aan veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden om financiering te verkrijgen bij een bank, ten opzichte van 13,2 % in 2012. In vergelijking met 2012 steeg het gedeelte ondernemers dat geen problemen ondervond met 3,1 procentpunt, namelijk van 56,8 % naar 59,9 %. Het aandeel van de respondenten dat aangaf weinig tot zeer weinig problemen te hebben ondervonden was 17,2 %.
- 39,5 % van de ondernemingen die een krediet aanvroegen voor de financiering van investeringen werd geconfronteerd met problemen, terwijl dit percentage 51,2 % bedroeg voor de ondernemingen die een kredietaanvraag indienden voor de financiering van de exploitatie.

2. Problemen bij het aantrekken van alternatieve financiering:

- Van de bevroegde ondernemingen gaf 6,1 % aan veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden om alternatieve financiering te bekomen. 15,9 % van de respondenten ondervond weinig tot zeer weinig problemen en 69,8 % van de ondernemingen gaf aan geen problemen te hebben ondervonden.

3. De respondenten werden bij hun zoektocht naar financiering geconfronteerd met verschillende problemen. Hierbij kan men de volgende problemen aanhalen:

- De bank eiste zakelijke of persoonlijke waarborgen: 58 % van de bevroegde ondernemingen had problemen met de vraag van de bankier om zakelijke waarborgen te verstrekken. 22,3 % geeft aan veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden. De eis van de bankier om persoonlijke waarborgen te verstrekken wordt door 46 % van de ondernemingen als problematisch beschouwd, waarbij 21,4 % aangeeft veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden.
- De bank eiste meer informatie: van alle ondernemingen had 73,6 % problemen met het verschaffen van meer informatie aan de bank. 27,5 % geeft aan zelfs veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden bij het verschaffen van informatie naar aanleiding van het bekomen van financiering.
- De bank nam een lange beslissingstermijn: 63,9 % van de ondernemingen heeft problemen ondervonden als gevolg van het feit dat de bank een lange beslissingstermijn nam. 22,3 % heeft hiermee zelfs veel tot zeer veel problemen ondervonden.
- Een hoge kostprijs voor een korte- of langetermijnkrediet: 60,4 % van de ondernemingen ondervond problemen als gevolg van een hoge kostprijs voor een korte- of langetermijnkrediet. 15 % ondervond veel tot zeer veel problemen met deze hoge kostprijs.
- Een daling van de winstgevendheid: 55,5 % van de ondernemingen gaf aan problemen te hebben ondervonden ten gevolge van een daling van de winstgevendheid. Deze daling van de winstgevendheid gaf bij 14,5 % van de respondenten zelfs aanleiding tot veel of zeer veel problemen.

- Een daling van de terugbetalingscapaciteit: 48,1 % van de ondernemingen had problemen als gevolg van een daling van de terugbetalingscapaciteit. 10 % van de respondenten ondervond hiermee veel tot zeer veel problemen.
- De ondoorzichtigheid van de gehanteerde toekenningcriteria: Van de bevroagde ondernemingen had 42,9 % problemen met de ondoorzichtigheid van de gehanteerde toekenningcriteria. 10,2 % geeft hierover aan veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden.
- Het voorgestelde businessplan overtuigde onvoldoende: 42,1 % van de ondernemingen had een businessplan dat onvoldoende overtuigde. Het gebrek aan overtuigingskracht gaf bij 9,2 % van de respondenten aanleiding tot veel of zeer veel problemen.
- Gebrek aan kennis over alternatieve financieringsmogelijkheden: 45 % van de respondenten had een gebrek aan kennis over alternatieve financieringsmogelijkheden. Dit lag bij 13,3 % van de ondernemingen aan de basis van veel tot zeer veel problemen.
- Risicokapitaalverschaffers stelden te strenge voorwaarden: 35,2 % van de ondernemingen ondervond problemen doordat de risicokapitaalverschaffers te strenge voorwaarden stelden. Bij 14,8 % van de ondernemingen hebben deze strenge voorwaarden zelfs geleid tot veel of zeer veel problemen.
- Controleverlies door de kapitaalinbreng van derden: de kapitaalinbreng van derden heeft bij 16,7 % van de respondenten geleid tot problemen. 3 % van de ondernemingen heeft hier veel tot zeer veel problemen mee ondervonden.

Kwaliteit van de dienstverlening van de bank

1. Ongeveer 11,8 % van de ondernemingen geeft een onvoldoende voor de kwaliteit van de dienstverlening. Net zoals vorig jaar geeft ongeveer 70 % van de respondenten een score van minimum 7 op 10. 7 op 10 is de gemiddelde score.
2. De respondenten hebben hun visie kunnen geven over verschillende aspecten van hun relatie met de bank en in het bijzonder over de belangrijkste principes opgenomen in de “Gedragscode tussen banken en ondernemingen in het kader van de kredietverlening”. De volgende observaties werden gemaakt:
 - 81,4 % van de ondernemingen is het eens met de stelling “Ik bezorg mijn bank steeds de gevraagde informatie”. 4,3 % gaat niet akkoord en 14,3 % heeft een neutrale mening.
 - 62,1 % gaat akkoord met de stelling “De relatie met mijn bank is gebaseerd op wederzijds begrip en vertrouwen” terwijl 13,2 % niet akkoord gaat. De anderen hebben een neutrale mening.
 - 63,4 % van de respondenten is akkoord met de stelling “De bank vraagt me steeds duidelijk welke informatie ze nodig heeft”. 26,1 % heeft een neutrale houding en 10,5 % is het er niet mee eens.
 - 59,7 % van de ondernemingen vindt dat de bank hun kredietaanvragen tijdig behandelt. 26,6 % heeft geen mening hieromtrent en 13,8 % gaat niet akkoord.
 - Van alle ondernemingen is 54,3 % ervan overtuigd dat de bank correct advies geeft. 34,4 % heeft een neutrale mening terwijl 11,3 % van mening is dat de bank incorrect advies geeft.

- 51 % van de ondernemingen geeft aan geregeld een volledig overzicht te bezorgen aan de bank van de toestand van hun bedrijf. 20 % heeft geen mening hieromtrent terwijl 29,1 % aangeeft dit niet geregeld te doen.
- 48,5 % is het eens met de stelling “De bank communiceert klaar en gedetailleerd over de voorwaarden verbonden aan aangevraagd krediet”. 19,9 % gaat niet akkoord en de anderen hebben een neutrale mening.
- Bijna de helft van de ondernemingen (46,8 %) vindt dat de bank voldoende advies geeft bij moeilijke situaties. 19,4 % is het er niet mee eens en 33,8 % neemt een neutrale houding aan.
- 38 % van de ondernemingen gaat akkoord met de stelling “De bank informeert mij over pertinente factoren die haar kredietbeslissingen beïnvloeden”. 27,2 % gaat niet akkoord terwijl 34,9 % hier geen mening over uitspreekt.
- Volgens 37,3 % van de respondenten geeft de bank informatie over alle nieuwe producten en diensten die beantwoorden aan hun behoeften terwijl 27,6 % het hier niet mee eens is.
- Van alle ondernemingen is 35,9 % van de ondernemingen ervan overtuigd dat de bank hen informeert over de interne wijzigingen die een impact kunnen hebben op de relatie met hun onderneming. Ongeveer één onderneming op drie is het hier niet mee eens.
- 26 % en 22 % is het eens met de stellingen gerelateerd aan de overheidsmaatregelen aangaande kmo-financiering en de begeleiding van de bank bij de aanvraag van deze maatregelen. Respectievelijk 44,3 % en 48,2 % van de respondenten ging niet akkoord met deze stellingen.

Rating van een onderneming

1. De meerderheid van de ondernemingen (53,2 %) weet nog steeds niet of ze een *rating* hebben bij de bank. Daarenboven weet 8,8 % van de ondernemingen niet eens wat een *rating* is.
2. 39,8 % van de ondernemingen die aangeven een *rating* te hebben kent de criteria die bepalend zijn voor de *rating* door de bank.
3. Slechts 9 % van de ondernemingen sprak reeds met hun bankier over manieren om de *rating* te verbeteren.

Overheidsmaatregelen

1. In het Vlaams Gewest geven de ondernemingen aan de volgende overheidsmaatregelen goed te kennen:
 - de notionele intrestaftrek (65,2 % van de respondenten kent de maatregel goed);
 - de kmo-portefeuille (49,9 %);
 - de investeringsreserve (33 %).

2. In het Waals Gewest geven de ondernemingen aan de volgende maatregelen goed te kennen:

- de notionele intrestaftrek (52,1 % van de ondernemingen kent de maatregel goed);
- de subsidies (41,9 %);
- de investeringsreserve (23,4 %).

3. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest geven de ondernemingen aan de volgende overheidsmaatregelen goed te kennen:

- de notionele intrestaftrek (62 % van de respondenten kent de maatregel goed);
- de subsidies (28,6 %);
- de investeringsreserve (25,7 %).

4. De meest gebruikte overheidsmaatregelen van de respondenten:

- In het Vlaams Gewest: de notionele intrestaftrek (66,7 %), de kmo-portefeuille (54,4 %) en de subsidies (44,8 %);
- In het Waals Gewest: de notionele intrestaftrek (51,2 %) en de subsidies (32,5 %);
- In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: de notionele intrestaftrek (51,4 %) en de subsidies (18,3 %).

Conclusies van de online-enquête bij startende ondernemingen

Vraag naar bankkrediet

1. Aanvraag bankkrediet:

- 52,3 % van de starters vroeg tijdens de 12 maanden voorafgaand aan de enquête een bankkrediet aan voor de financiering van investeringen.
- 34,6 % van de starters vroeg een bankkrediet aan voor de financiering van de exploitatie.
- De voornaamste reden voor het niet aanvragen van een bankkrediet is het feit dat er geen nood was aan krediet (53,5 %).

2. Weigering van het bankkrediet:

- Van alle starters die een krediet aanvroegen in 2014, kreeg 66,2 % van de starters een negatief antwoord.
- De voornaamste redenen voor de weigering van een krediet zijn onvoldoende waarborgen (42,2 %), te weinig eigen vermogen of eigen inbreng (40 %), de gewenste looptijd die te lang is (14 %) en de verstrenging van de voorwaarden op kredietverlening ten gevolge van Bazel II en Bazel III (13,3 %).
- 54,8 % van alle starters met een geweigerde kredietaanvraag zocht naar alternatieve financiering, 40,5 % vroeg geen krediet meer aan.

3. Mogelijke bankfinancieringsvormen:

- Van de verschillende bankfinancieringsvormen gebruikte 39,7 % van de starters het investeringskrediet of kaskrediet tijdens de 12 maanden voorafgaand aan de enquête. 32,8 % deed beroep op een lening op afbetaling.

4. Waarborgen:

- De persoonlijke borgstelling (41,1 % van de starters), het pand op de handelszaak (23,2 %) en de schuldsaldoverzekering (13,7 %) zijn de voornaamste uitstaande waarborgen. 41,1 % van de starters geeft aan geen waarborgen te hebben uitstaan in het kader van een bankkrediet.

5. Nieuwe wet van 21 december 2013 (in voege op 1 maart 2014):

- 21 % van de starters is op de hoogte van de verplichte toelichting bij kredietweigeringen sinds 1 maart 2014.
- 75,3 % is niet op de hoogte van de gratis samenvatting die kan opgevraagd worden over de belangrijkste bepalingen uit de ontwerpovereenkomst.
- Slechts 5 % is op de hoogte van de gratis omzetting naar een andere kredietvorm indien de bank de onderneming niet het krediet heeft verstrekt dat ten tijde van de aanvraag voor de onderneming beter gepast was.

6. Wederbeleggingsvergoeding

- 10,3 % van de starters is ervan op de hoogte dat banken geen hogere vergoeding mogen vragen dan 6 maanden interest bij vervroegde terugbetaling indien het krediet maximaal 1 miljoen euro bedraagt.

Vraag naar alternatieve (of niet-bancaire) financiering

1. Alternatieve financieringsmogelijkheden:

- 66 % van de starters gebruikte tijdens de 12 maanden voorafgaand aan de enquête minstens één vorm van alternatieve financiering. Van de verschillende alternatieve financieringsmogelijkheden gebruikte 35,1 % kapitaalbreng van bestaande vennoten. 18,6 % deed beroep op leningen van vrienden en familie en 9,3 % gebruikte interne financiering.

Financieringsproblemen

1. Problemen bij het aantrekken van bankfinanciering:

- 60 % van de starters geeft aan veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden om financiering te verkrijgen bij een bank. Het aandeel van de starters dat aangaf weinig tot zeer weinig problemen te hebben ondervonden was 6,7 %.

2. Problemen bij het aantrekken van alternatieve financiering:

- Van de bevroagde starters geeft 19,6 % aan veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden om alternatieve financiering te bekomen. 35,3 % van de starters ondervond weinig tot zeer weinig problemen en 33,3 % van de starters geeft aan geen problemen te hebben ondervonden.

3. De starters werden bij hun zoektocht naar financiering geconfronteerd met verschillende problemen. Hierbij werden de meeste problemen ondervonden bij:

- De bank eist meer persoonlijke waarborgen ((zeer) veel problemen: 67,9 %).
- De ondoorzichtigheid van de gehanteerde toekenningcriteria ((zeer) veel problemen: 54,8 %).
- De bank eist meer zakelijke waarborgen ((zeer) veel problemen: 53,3 %).

Kwaliteit van de dienstverlening van de bank

1. Ongeveer een derde van de starters geeft een onvoldoende voor de kwaliteit van de dienstverlening. 6 op 10 is de gemiddelde score gegeven door starters.

2. De starters konden hun visie geven over verschillende aspecten inzake hun relatie met de bank en in het bijzonder inzake de belangrijkste principes opgenomen in de "Gedragscode tussen

banken en starters in het kader van de kredietverlening". Met de volgende stellingen waren de starters het het minste eens:

- Als mijn onderneming risicovol beoordeeld wordt door de bank, informeert zij mij over de overheidsmaatregelen aangaande kmo-financiering en begeleidt me bij het aanvragen hiervan (helemaal oneens: 57,1 %).
- Als ik op zoek ben naar een krediet, informeert mijn bank mij over de overheidsmaatregelen aangaande kmo-financiering en begeleidt me bij het aanvragen hiervan (helemaal oneens: 47,3 %).
- Ik bezorg mijn bank geregeld een volledig overzicht van de toestand van mijn bedrijf (helemaal oneens: 33,8 %).

Rating van een onderneming

1. De meerderheid van de starters (61,7 %) weet nog steeds niet of ze een *rating* hebben bij de bank. Daarenboven weet 16 % van de starters niet wat een *rating* is.
2. 58,3 % van de starters die aangeven een *rating* te hebben kent de criteria die bepalend zijn voor de *rating* door de bank. 25 % van de starters heeft reeds gesproken met hun bankier over manieren om de *rating* te verbeteren.

Overheidsmaatregelen

1. De starters geven aan de volgende overheidsmaatregelen goed te kennen:
 - de win-winlening (47,3 % van de starters die de maatregel goed kent);
 - De kmo-portefeuille (39,2 %);
 - de notionele interestaftrek (36,5 %).
2. De meest gebruikte overheidsmaatregelen van de starters:
 - de kmo-portefeuille (34,7 %), de notionele interestaftrek (25,3 %), en de win-winlening en (achtergestelde) lening Participatiefonds (beide 14,7 %).

Deel 4: Aanbevelingen op basis van de enquêteresultaten

De samenvatting van de enquêteresultaten werd besproken in 3 panels van kmo's. Ook werd er een sessie met cijferberoepen georganiseerd. Dit gaf de mogelijkheid om de resultaten van de enquête te toetsen aan de concrete getuigenissen van kmo's en hun adviseurs. De hierna geformuleerde aanbevelingen vertrekken dus van de belangrijkste resultaten van de enquête, brengen ook de opmerkingen van de ondernemers uit groepssessies² in rekening, en steunen ook op de ervaring van de auteurs van deze studie.

1. **Kredietverlening aan kmo's** is nog steeds een **relevant onderwerp voor de overheid en alle betrokken partijen**: in tegenstelling tot sommige berichten ondervinden kmo's in het algemeen en **micro-ondernemingen** en **starters** in het bijzonder wel degelijk **problemen** bij het aantrekken van bankfinanciering. Deze studie heeft ook het voordeel om de vergelijking te kunnen maken over meerdere jaren. Anno 2014 geeft 14,9 % van de ondernemingen die de voorbije 12 maanden een krediet hebben aangevraagd aan veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden. Voor micro-ondernemingen is dit 26,2 % of ruim een kwart. Deze 2 percentages liggen iets hoger dan bij de vorige bevraging van 2012 (respectievelijk 13,2 en 20,1 %). De verandering in weigeringspercentages is nog duidelijker: 16,6 % kredietweigeringen (geheel of gedeeltelijk) bij alle ondernemingen is de hoogste weigeringsgraad sinds 2009. Bij micro-ondernemingen is de verandering nog frappanter: 26,8 % weigeringen is het hoogste percentage van de voorbije 7 jaar, zelfs licht hoger dus dan het crisisjaar 2009 (26,2 %). Bij micro-ondernemingen stijgt de weigeringsgraad sinds 2010. Aangezien de financiering van kmo's van kapitaal belang is voor de ondernemingen zelf maar ook voor de groei van de economie moet dit onderwerp dus hoog op de politieke agenda staan.
2. De **problematiek** krijgt zelfs **existentiële dimensies bij startende bedrijven**: op vraag van het Kmo-observatorium van de FOD Economie werd voor het eerst ook in het kader van dit onderzoek een aparte mailing gestuurd naar startende bedrijven (jonger dan 4 jaar actief). Van deze jonge bedrijven meldt 60 % veel tot zeer veel problemen te hebben ondervonden bij bankfinanciering (vergelijk met 14,9 % bij de andere populatie). Van de jonge bedrijven die een krediet hadden aangevraagd meldt 66 % een volledige of gedeeltelijke weigering. Op te merken valt dat enerzijds het aantal antwoorden beperkt is (110 respondenten), en anderzijds dat het hier gaat om bedrijven die effectief zijn opgestart. Het gaat dus niet om weigeringen van onvoldoende onderbouwde businessplannen die nooit werkelijkheid werden. Dergelijke cijfers leiden dan inderdaad tot de existentiële vraag: is financiering van starters nog een kernactiviteit van banken? Ondernemers in de sessies wezen in dit kader op recente uitspraken van bankiers over dit thema waarbij die vraag blijkbaar door sommige bankiers zelf negatief wordt beantwoord³ en koppelden er onmiddellijk de vraag naar alternatieven aan vast. Zo werd verwezen naar de onderlinge borgstellingskassen van vroeger, een onderwerp dat momenteel

² De sessies met 3 verschillende groepen van kmo's vonden plaats op 1, 15, en 21 oktober 2014. De sessie met cijferberoepen op 30 september.

³ Zie artikel De Tijd van 15 oktober 2014: Yvan De Cock van BNP Paribas Fortis: "Het is echt een misverstand dat daar (n.v.d.r. financiering van starters) een rol van betekenis is weggelegd voor banken...starters moeten zich vooral met eigen middelen en steun van familie en vrienden financieren".

met het model van de zogenaamde kredietunies terug actueel is (cf. Nederland en het haalbaarheidsonderzoek in Vlaanderen in opdracht van het Agentschap Ondernemen). In ieder geval verdient het aanbeveling om de problematiek van de financiering van startende bedrijven apart diepgaander te onderzoeken, en alle betrokken partijen hierover samen te brengen met het oog op het uitwerken van oplossingen.

3. Wat de vormen van bankfinanciering betreft, valt het hoge gebruik van **kaskrediet** op: 16 % bij de kmo's met meer dan 10 werknemers, 29 % bij de micro-ondernemingen, en 40 % bij de starters. De tegenhanger van het kaskrediet voor financiering van de exploitatie is de *straight loan* of het vaste voorschot, maar wordt doorgaans slechts vanaf 100.000 euro aangeboden, en is dus enkel toegankelijk voor grotere bedrijven/projecten. Dit vertaalt zich ook in de cijfers bij deze enquête: een gebruik van 45 % bij de kmo's, 16 % bij micro-bedrijven, en 19 % bij starters.

De hoge intrest van het kaskrediet – zelfs nu nog vaak 10 % voor nieuwe overeenkomsten – wordt door de ondernemers als onaanvaardbaar hoog beschouwd op het moment van historisch lage rentevoeten. Deze problematiek is niet nieuw en werd ook reeds besproken op verschillende overlegfora, maar zonder voldoende resultaat op dit moment. Volgende voorstellen worden geformuleerd:

- ✓ Monitoring en publicatie van de tarieven voor kaskrediet bij de verschillende banken zodat een neerwaartse druk ontstaat;
- ✓ Verlagen van het minimumbedrag voor *straight loans*, wat overigens door sommige banken al is gebeurd;
- ✓ De ontwikkeling van nieuwe producten voor de financiering van exploitatie, waar ook al eerste initiatieven vanuit banken zijn ontstaan (vb. Opticash van ING), en ruimere communicatie hierover.

4. De problematiek van de **waarborgen** is sterk aanwezig bij zowel de enquêteresultaten als in de groepsdiscussies. De vraag naar waarborgen scoort hoog in de lijst van problemen waarmee de kmo's geconfronteerd worden bij bankfinanciering, zowel zakelijke waarborgen (22 % veel problemen) als persoonlijke waarborgen (21 %). Bij de starters is ook hier de problematiek nog scherper (respectievelijk 53 % en 68 %). Het is daarbij goed om er aan te herinneren dat het in deze studie altijd om vennootschappen gaat, waarbij een persoonlijke borg dus de bescherming die de vennootschapsvorm biedt, uitholt.

In de groepsdiscussies werd door de ondernemers sterk gewaarschuwd voor de persoonlijke borgstelling, ook die van ouders bijvoorbeeld in het kader van een familiale overname. Er werd op gewezen dat het hier in geval van een goed kredietdossier om onderhandelingsmaterie gaat waarbij de persoonlijke borg vermeden moet worden of minstens beperkt in de tijd. Een algemeen probleem is ook dat de waarborgen meestal behouden blijven en dus niet verminderen naarmate het krediet wordt terugbetaald. Het valt in dit kader ook op dat zowel de kennis als het gebruik van de overheidswaarborg eerder beperkt is. Het zou goed zijn om ruimere bekendheid te geven aan deze en andere overheidstussenkomsten. In de gedragscode kredietverlening engageren zowel de banken als de ondernemersorganisaties zich om de informatie over overheidsmaatregelen goed te laten doorstromen. Uit de enquête blijkt dat er zeker bij de banken nog werk aan de winkel is op dit vlak.

5. Het is duidelijk dat de ondernemers een totaal **gebrek aan kennis hebben over de *rating*** die de bank hen toekent: 72 % van de ondernemingen geeft aan geen kennis te hebben van hun *rating* (wat 6 procentpunt hoger is dan in 2012), en nog eens 9 % geeft aan niet te weten wat een *rating* is. De ondernemers zijn in ieder geval vragende partij om meer informatie te krijgen over de elementen die de *rating* positief of negatief beïnvloeden. Elke bank heeft haar eigen systeem, maar een interessant overzicht van bepalende elementen is terug te vinden op <http://www.financieringvanondernemingen.be/nl/krediet-behouden>. De nieuwe wet op de kmo-financiering (zie ook punt 10) voorziet overigens dat bij een kredietweigering de kredietgever de onderneming informeert over de belangrijkste elementen waarop deze weigering is gebaseerd of die de **risico-inschatting** hebben beïnvloed.
6. Over de algemene **dienstverlening van de bank** zijn de kmo's globaal tevreden: de gemiddelde score bedraagt 7 op 10, en de meeste ondernemingen geven een 8 op 10. In de gesprekken met de ondernemers komt vaak naar voor dat ze hun **vertrouwenspersoon** van vroeger bij de bank zijn kwijtgespeeld, dat de 1 - op - 1 relatie van vroeger verloren is gegaan. "Er wordt in Brussel beslist, en daar kent men mij niet". Het is aan de banken die een verschil willen maken met de concurrentie om hier de nodige aandacht aan te besteden.
7. **Open communicatie** in beide richtingen is van belang en is als dusdanig ook opgenomen in de gedragscode. Hier is ook duidelijk een taak voor de ondernemer weggelegd: 51 % van de ondervraagden is akkoord met de stelling "Ik bezorg mijn bank geregeld een volledig overzicht van de toestand van mijn bedrijf". In de groepsgesprekken kwam het belang hiervan duidelijk naar voor: wees transparant en neem zelf het initiatief om te communiceren met de bank, ook als het minder gaat.
8. In de relatie met de bank speelt een **goede boekhouder of accountant** een belangrijke rol. Dit kwam zowel tijdens de sessies met ondernemers als met de cijferberoepen aan bod. Zij moeten uiteraard over een goede kennis van de kredietmarkt en de overheidsmaatregelen beschikken. De aanwezigheid van deze vertrouwenspersoon bij belangrijke kredietbeslissingen of minstens een grondige gezamenlijke voorbereiding kan een belangrijke troef zijn. Vanuit de cijferberoepen werd daarnaast benadrukt dat de nakende omzetting van de boekhoudrichtlijn en de beoogde vereenvoudiging voor microbedrijven er niet mag toe leiden dat essentiële informatie verloren gaat. Naast de boekhouder of accountant kan ook de overheid nog helpen in de relatie tussen ondernemer en bankier, onder meer door het aanstellen van een kredietbemiddelaar of door het ondersteunen van de uitwerking van goede businessplannen en kredietaanvragen.
9. Het valt op dat heel wat ondernemingen slechts bij 1 bankier een kredietaanvraag indienen: 40 % van de ondernemingen diende de kredietaanvraag slechts bij 1 bank in, bij microbedrijven is dat zelfs 52 %. Onafhankelijk van de goede relatie met de huisbankier is het natuurlijk voor de ondernemer van belang om te beseffen dat de **vergelijking tussen banken** en het "challengen" van de huisbankier tot interessante resultaten kan leiden.

10. Het is nog te vroeg om een oordeel te vellen over **de gevolgen van de wet ondernemingskredieten van 21 december 2013**. Er is trouwens voorzien dat de wet aan een tweejaarlijkse evaluatie wordt onderworpen. De resultaten van deze enquête geven een indicatie van de evaluatie bij ondernemers na slechts enkele maanden. Uiteraard zijn velen nog niet op de hoogte van de volledige draagwijdte van de wet. De motivatie van de kredietweigering is al goed gekend en gebruikt (45 % gekend en daarvan 33 % gebruikt). Ook de beperking van de wederbeleggingsvergoeding is op een korte periode al goed doorgedrongen (26 %). Maar bijkomende communicatie-inspanningen zijn zeker aangewezen. In de gesprekken met ondernemers en hun adviseurs werd globaal het belang van de wet benadrukt, en meer in het bijzonder de beperking van de wederbeleggingsvergoeding. Ook het feit dat de verantwoordelijkheid van de bank voor een goede kredietverlening is toegenomen werd als positief en noodzakelijk ervaren.
11. Het gebruik van **alternatieve financieringsmogelijkheden**, naast de klassieke bankfinanciering, neemt toe t.o.v. de vorige enquêteresultaten. Er is vooral een stijging van interne financiering met ingehouden winsten. Tijdens de groepsbesprekingen getuigden meerdere ondernemers dat ze inderdaad ook bewust op zoek zijn naar alternatieven naast of aanvullend op de klassieke bankfinanciering.
12. Er moet anderzijds ook vastgesteld worden dat het nieuwe fenomeen **crowdfunding** momenteel nog geen rol van betekenis heeft bij de Belgische kmo's: slechts 0,1 % maakte de afgelopen 12 maanden gebruik van deze financieringswijze. Het lijkt er dus op dat deze financieringsvorm nog een grote achterstand heeft goed te maken t.o.v. de Angelsaksische landen en Nederland. In dit kader moet zeker opgevolgd worden of de recente versoepeling van de prospectusverplichting in geval van crowdfunding – verhoging van de drempel van 100.000 naar 300.000 euro en met beperking van het maximumbedrag van 1.000 euro per belegger – voldoende effect sorteert. De intentie uit het Vlaams regeerakkoord om een aansluiting te voorzien tussen crowdfunding en de **win-winlening** biedt zeker ook perspectieven. Het zelfde regeerakkoord vermeldt trouwens de intentie om de win-winlening op zich nog aantrekkelijker te maken en er voor te zorgen dat ze breder inzetbaar wordt qua bedragen, intresten en investeringsvorm, waaronder ook participaties. Dat laatste zou een interessante manier kunnen zijn om het eigen vermogen van kleine bedrijven te verhogen. Naast de uitvoering hiervan in Vlaanderen zou het interessant zijn om deze financieringsvormen ook in de 2 andere gewesten te stimuleren. Van de bevroegde ondernemers gebruikte 1,7 % al de win-winlening, maar bij de beperkte groep starters is dit bijna 15 %. Ook de leningen van het **Participatiefonds** zijn met een zelfde 15 % van groot belang voor starters. Nu dit fonds sinds 1 juli 2014 is opgesplitst in 3 regionale fondsen is het van groot belang om die instellingen de nodige slagkracht te geven zodat ze zeker een gepast antwoord kunnen bieden op de problematiek van de startende ondernemingen.
13. Op **Europees niveau** zijn er heel wat programma's ontwikkeld om de financiering van kmo's te bevorderen. Het is van groot belang om te monitoren of de middelen die o.a. via EIB en EIF worden vrijgemaakt ook effectief de doelgroep bereiken. Anderzijds is het ook van belang dat de Belgische overheidsinstrumenten (waarborgregeling, Participatiefonds,...) overeenkomsten afsluiten met het EIF om de nodige dekking te kunnen inschakelen.

- 14.** Tijdens één van de sessies werd het probleem van de **renteswaps** gesignaleerd. In de periode rond 2008 hebben verschillende ondernemers op aanraden van hun bank een “verzekeringsproduct” aangekocht voor hun lening met variabele intrest. Deze producten (renteswaps) voorzien dat de ondernemer de variabele rente die hij aan de bank betaalt, van de bank terugkrijgt in ruil voor de betaling van een vaste rente (en een vergoeding voor de bank). De variabele rente wordt dus eigenlijk geruild (swap) tegen een vaste rente. Door de sterke daling van de rente, werden deze renteswaps evenwel gevoelig minder interessant. De ondernemers die deze producten van de hand wensten te doen werden echter geconfronteerd met contractuele clausules die bepaalden dat de renteswap enkel kan worden ontbonden tegen een betaling van een zeer hoge vergoeding. Net zoals in Duitsland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk moet ook in België actie ondernomen worden om deze nijpende problematiek voor kmo’s op te lossen.
- 15.** In deze studie kwamen een belangrijk aantal aspecten van de financiering van kmo’s aan bod, maar uiteraard kon niet alles behandeld worden. Zo richtte de studie zich enkel naar vennootschappen, en bleven de eenmanszaken dus buiten beeld. Voor de financieringsvormen lag de nadruk sterk op bankfinanciering, en kwam risicokapitaal slechts zijdelings aan bod. Het verdient zeker aanbeveling om **heel het spectrum van kmo-financiering** te bestuderen en op te volgen.

Lijst van figuren

Figuur 1. Indeling respondententen naar sector

Figuur 2. Indeling naar aantal werknemers (N=891)

Figuur 3. Aantal familiebedrijven (per ondernemingsgrootte)

Figuur 4. Kredietaanvraag tijdens de voorbije 12 maanden voor de financiering van investeringen (per ondernemingsgrootte)

Figuur 5. Kredietaanvraag tijdens de voorbije 12 maanden voor de financiering van exploitatie (per ondernemingsgrootte)

Figuur 6. Bij hoeveel banken hebt u de afgelopen 12 maanden een kredietaanvraag ingediend voor de financiering van investeringen? (per ondernemingsgrootte)

Figuur 7. Bij hoeveel banken hebt u de afgelopen 12 maanden een kredietaanvraag ingediend voor de financiering van exploitatie? (per ondernemingsgrootte)

Figuur 8. Redenen waarom geen kredietaanvraag ingediend (per ondernemingsgrootte)

Figuur 9. Redenen van de weigering van een bankkrediet

Figuur 10. Bent u op de hoogte van de verplichting van motivatie sinds 1 maart 2014?

Figuur 11. Hebt u gebruik gemaakt van deze verplichting?

Figuur 12. Wat heeft u gedaan bij een kredietweigering? (N=829)

Figuur 13. Opgenomen totaalbedrag aan bankfinanciering voor investeringen (per ondernemingsgrootte)

Figuur 14. Opgenomen totaalbedrag aan bankfinanciering voor exploitatie (per ondernemingsgrootte)

Figuur 15. Bij hoeveel banken hebt u een krediet openstaan? (per ondernemingsgrootte)

Figuur 16. Bij hoeveel banken hebt u een krediet openstaan? (per gewest)

Figuur 17. Bent u op de hoogte van de verplichte toelichting? (per ondernemingsgrootte)

Figuur 18. Hebt u deze toelichting al ontvangen? (per ondernemingsgrootte)

Figuur 19. Bent u op de hoogte en heeft u al gebruik gemaakt van de samenvatting? (per ondernemingsgrootte)

Figuur 20. Vond u deze samenvatting nuttig? (per ondernemingsgrootte)

Figuur 21. Vond u deze samenvatting nuttig? (nog niet gebruikt, per ondernemingsgrootte)

Figuur 22. Bent u op de hoogte van de mogelijkheid tot kosteloze omzetting? (per ondernemingsgrootte)

Figuur 23. Bent u op de hoogte van geen hogere vergoeding dan 6 maanden interest bij vervroegde terugbetaling? (per ondernemingsgrootte)

Figuur 24. Was deze vergoeding inderdaad niet hoger dan 6 maanden interest? (N=11)

Figuur 25. Totaal bekomen bedrag aan alternatieve financiering (per ondernemingsgrootte)

Figuur 26. Totaal bekomen bedrag aan alternatieve financiering (per gewest)

Figuur 27. In welke mate ondervonden ondernemingen die een bankkrediet aanvroegen problemen bij het aantrekken van bankfinanciering? (per ondernemingsgrootte)

Figuur 28. In welke mate ondervond u problemen bij het aantrekken van bankfinanciering?

Figuur 29. In welke mate ondervond u problemen bij het aantrekken van bankfinanciering? (per doeleinde)

Figuur 30. In welke mate ondervond u problemen bij het aantrekken van alternatieve financiering? (per ondernemingsgrootte)

- Figuur 31.** Score op 10 voor de kwaliteit van de dienstverlening van de bank (per ondernemingsgrootte)
- Figuur 32.** Heeft u een *rating*/score bij de bank?
- Figuur 33.** Aantal ondernemingen dat de criteria van zijn *rating*/score kent (historisch)
- Figuur 34.** Heeft u bank manieren voorgesteld om u *rating* te verbeteren (N=245)
- Figuur 35.** Kennis van de overheidsmaatregelen in het Vlaams Gewest
- Figuur 36.** Kennis van de overheidsmaatregelen in het Waals Gewest
- Figuur 37.** Kennis van de overheidsmaatregelen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- Figuur 38.** Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Vlaams Gewest
- Figuur 39.** Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Waals Gewest
- Figuur 40.** Gebruik van de overheidsmaatregelen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- Figuur 41.** Kredietaanvraag tijdens de voorbije 12 maanden (N=86)
- Figuur 42.** Aantal problemen bij het aantrekken van bankfinanciering (N=52)
- Figuur 43.** Aantal problemen bij het aantrekken van alternatieve financiering (N=47)
- Figuur 44.** Score op 10 voor de kwaliteit van de dienstverlening (N=69)
- Figuur 45.** Kennis van de overheidsmaatregelen in het Vlaams Gewest (N=70)

Lijst van tabellen

- Tabel 1.** Aantal verstuurde enquêtes en antwoordpercentages
- Tabel 2.** Indeling volgens grootte
- Tabel 3.** Indeling naar juridische vorm
- Tabel 4.** Indeling per gewest
- Tabel 5.** Indeling naar leeftijd van de onderneming
- Tabel 6.** Indeling naar omzet van de onderneming (2013, in euro)
- Tabel 7.** Indeling naar de omzetgroei in de laatste drie jaren
- Tabel 8.** Kredietaanvraag tijdens de voorbije 12 maanden
- Tabel 9.** Volledige of gedeeltelijke weigering van krediet (per ondernemingsgrootte)
- Tabel 10.** Gebruikte vormen van bankfinanciering (per ondernemingsgrootte)
- Tabel 11.** Gebruikte vormen van bankfinanciering (historisch, alle ondernemingen)
- Tabel 12.** Uitstaande waarborgen in het kader van een bankkrediet (per ondernemingsgrootte)
- Tabel 13.** Gebruikte alternatieve financieringsmogelijkheden (per ondernemingsgrootte)
- Tabel 14.** Gebruikte alternatieve financieringsmogelijkheden (vergelijking met 2012)
- Tabel 15.** In welke mate ondervond u, bij het aantrekken van financiering, problemen betreffende de volgende punten?
- Tabel 16.** In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen over de dienstverlening door de bank?
- Tabel 17.** Profiel van de starters
- Tabel 18.** Redenen van geen kredietaanvraag
- Tabel 19.** Volledige of gedeeltelijke weigering van krediet
- Tabel 20.** Gebruikte vormen van bankfinanciering
- Tabel 21.** Gebruikte vormen van alternatieve financiering
- Tabel 22.** In welke mate werden problemen ondervonden bij de volgende punten
- Tabel 23.** In welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen

Appendix. Enquêteformulieren

Enquête kmo-financiering 2014 - Vlaams Gewest

In deze enquête wordt informatie ingewonnen over de toegang tot financiering en de houding van de banken ten opzichte van **kmo's**. Deze enquête wordt **al voor het achtste jaar op rij georganiseerd**. De huidige enquête is een samenwerking tussen UNIZO en de Universiteit Antwerpen in opdracht van het KMO-observatorium van de FOD Economie. Alle antwoorden worden anoniem verwerkt conform de wet op de Privacy van 8 december 1992. Indien u op de hoogte wil blijven van de resultaten van deze enquête, noteer dan hierna uw e-mail adres (in DRUKLETTERS a.u.b.)

.....
.....
Gelieve de enquête voor 17 juli terug te bezorgen per voorgefrankeerde briefomslag of per fax op het nummer 03 265 40 64.

Universiteit Antwerpen, t.a.v. Prof. Eddy Laveren, Prinsstraat 13, 2000 Antwerpen.

A. Kenmerken van uw KMO

1. a. Naam van het bedrijf of ondernemingsnummer:

b. Juridische vorm: ☐ BVBA ☐ NV ☐ Andere:

c. Oprichtingsdatum:

d. Sector (NACE-BEL code of een beschrijving in woorden):

2. Omzet in het jaar 2013 in euro:

☐ ≤ 2 000 000 € ☐ 2 000 000 – 10 000 000 € ☐ 10 000 001 – 50 000 000 € ☐ > 50 000 000 €

3. Wat is de gemiddelde omzetgroei, berekend over de laatste 3 jaren?

☐ < 5 % ☐ ≥ 5 % en < 10 % ☐ ≥ 10 % en < 15 % ☐ ≥ 15 %

4. Aantal personeelsleden (gemiddelde in 2013, voltijdse eenheden)?

☐ 0 - 4 ☐ 5 - 9 ☐ 10 - 49 ☐ 50 - 249 ☐ ≥ 250

5. Beschouwt u uw onderneming als een familiebedrijf?

☐ Ja ☐ Neen

B. Vraag naar bankkrediet

6. Heeft u tijdens de voorbije 12 maanden een bankkrediet aangevraagd om uw investeringen (gebouwen/terreinen, rollend materieel, uitrusting, ...) te financieren en/of om uw exploitatie (voorraden, uitstel van betaling aan klanten, ...) te financieren? Indien het antwoord "neen" is mag u meteen doorgaan naar vraag 14.

☐ Ja, voor investeringen ☐ Ja, voor exploitatie ☐ Ja, voor beide ☐ Neen

7. Bij hoeveel banken heeft u gedurende de laatste 12 maanden een kredietaanvraag ingediend?

Voor de financiering van investeringen	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 of meer
Voor de financiering van de exploitatie	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 of meer

8. Werd tijdens de voorbije 12 maanden een aangevraagd bankkrediet geweigerd?

☐ Ja ☐ Neen (ga door naar vraag 12) ☐ Gedeeltelijk

9. Indien een aangevraagd krediet geweigerd werd, welke reden gaf de bank op om deze weigering te staven? (meerdere antwoorden mogelijk)

☐ De bank gaf geen reden op	
☐ Onvoldoende persoonlijke waarborgen	☐ Onvoldoende terugbetalingscapaciteit
☐ Onvoldoende zakelijke waarborgen	☐ Betalingsproblemen tav leveranciers
☐ De bank vindt mijn businessplan slecht	☐ Verstrenging van de voorwaarden op kredietverlening (gevolgen van Bazel II en Bazel III)

- ☐ De bank vindt mijn project onrealistisch
 ☐ Te weinig eigen vermogen
☐ Te weinig eigen inbreng
 ☐ Gewenste looptijd van de lening is te lang
☐ Schulden tav RSZ en belastingen
 ☐ Andere:

10. a. Bent u op de hoogte van het feit dat de bank sinds 1 maart 2014 verplicht is een kredietweigering te motiveren?

- ☐ Ja
 ☐ Neen

b. Zo ja, hebt u gebruik gemaakt van dit recht ?

- ☐ Ja
 ☐ Neen
 ☐ niet van toepassing, mijn krediet werd geweigerd vóór 1 maart 2014

11. In geval van een kredietweigering, wat heeft u dan gedaan?

- ☐ Ik heb een krediet aangevraagd bij een andere bank.
☐ Ik heb de aanvraag herwerkt en opnieuw ingediend.
☐ Ik heb een alternatieve financiering gezocht.
☐ Ik heb geen krediet meer aangevraagd maar ik heb bespaard op exploitatiekosten en/of de investeringsuitgaven beperkt.

12. Welke bankfinanciering heeft u de voorbije 12 maanden gebruikt om uw investeringen of uw exploitatie te financieren? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Kaskrediet
 ☐ Investeringskrediet
 ☐ Straight loan
 ☐
☐ Acceptkrediet
☐ Achtergestelde banklening
 ☐ Lening op afbetaling
 ☐ Voorschot op factuur
 ☐
☐ Overbruggingskrediet
☐ Discontokrediet
 ☐ Andere:

13. Welke bedrag aan bankfinanciering heeft u de laatste 12 maanden effectief opgenomen?

Voor de financiering van investeringen	☐ 0 € ☐ 1 – 50.000 € 200.001 – 300.000 € ☐ 300.001 – 400.000 € 1.000.000 €	☐ 50.001 – 100.000 € ☐ 400.001 – 500.000 €	☐ 100.001 – 200.000 € ☐ 500.001 – 1.000.000 €	☐ ☐ >
Voor de financiering van de exploitatie	☐ 0 € ☐ 1 – 50.000 € 200.001 – 300.000 € ☐ 300.001 – 400.000 € 1.000.000 €	☐ 50.001 – 100.000 € ☐ 400.001 – 500.000 €	☐ 100.001 – 200.000 € ☐ 500.001 – 1.000.000 €	☐ ☐ >

14. Indien u geen kredietaanvragen gedaan hebt, wat was hiervan de reden? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Ik had geen nood aan kredieten.
☐ Ik heb de investeringen uitgesteld.
☐ Ik deed beroep op alternatieve financieringsmogelijkheden.
☐ Het krediet zou toch niet verkregen worden (bvb. omwille van te strenge kredietvoorwaarden, de zwakte van het project, ...).
☐ Andere. Welke?

15. Bij hoeveel banken heeft u momenteel een krediet openstaan?

- ☐ 0
 ☐ 1
 ☐ 2
 ☐ 3
 ☐ 4
 ☐ ≥ 5

16. Welke waarborgen heeft u uitstaan bij een bank in het kader van een bankkrediet (voor uw onderneming)? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ geen
 ☐ Borgstelling derden
 ☐ Schuldsaldoverzekerings
☐ Pand op handelszaak
 ☐ Effecten/roerende waarden
 ☐ Hypothecair mandaat
☐ Persoonlijke borg
 ☐ Hypotheek
 ☐ Andere:

C. Alternatieve (of niet-bancaire) financiering

17. Welke alternatieve financiering heeft u de voorbije 12 maanden gebruikt om uw investeringen of uw exploitatie te financieren? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Geen (ga naar vraag 19)
☐ Interne financiering met ingehouden winsten leasing	☐ Financiering via groep of holding	☐ Financiële
☐ Kapitaalbreng van bestaande vennoten leasing	☐ Risicokapitaal (venture capital)	☐ Operationele
☐ Kapitaalbreng van nieuwe vennoten	☐ Achtergestelde leningen	☐ Factoring
☐ Voorschotten van vennoten	☐ Business angel	☐ Crowd funding
☐ Leningen van vrienden en familie	☐ Leverancierskrediet	☐ Andere:
-

18. Indien u alternatieve financiering gebruikte, wat is het totaal bedrag aan alternatieve financiering dat de voorbije 12 maanden werd bekomen?

☐ 1 – 50.000 €	☐ 51.001 – 100.000 €	☐ 100.001 – 200.000 €	☐ 200.001 – 300.000 €
☐ 300.001 – 400.000 €	☐ 400.001 – 500.000 €	☐ 500.000 – 1.000.000 €	☐ > 1.000.000 €

D. Financieringsproblemen

19. In welke mate heeft u de voorbije 12 maanden problemen ondervonden bij het aantrekken van financiering?

Bankfinanciering	☐ Niet van toepassing*	☐ Geen	☐ Zeer weinig	☐ Weinig	☐ Matig	☐ Veel	☐ Zeer veel
Alternatieve financiering	☐ Niet van toepassing*	☐ Geen	☐ Zeer weinig	☐ Weinig	☐ Matig	☐ Veel	☐ Zeer veel

*U hebt niet gezocht naar bankfinanciering of alternatieve financiering

20. In welke mate ondervond u de laatste 12 maanden, bij het aantrekken van financiering, problemen betreffende de volgende punten? (NVT = niet van toepassing)

	NVT	geen	Zeer weinig	weinig	Matig	veel	Zeer veel
De bank eiste zakelijke waarborgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De bank eiste persoonlijke waarborgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De bank eiste meer informatie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De bank nam een lange beslissingstermijn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een hoge kostprijs voor een korte of lange termijn krediet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een daling van de winstgevendheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een daling van de terugbetalingscapaciteit	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De ondoorzichtigheid van de gehanteerde toekenningscriteria	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het opstellen van een overtuigend business plan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gebrek aan kennis inzake alternatieve financieringsmogelijkheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Risicokapitaalverschaffers stelden te strenge voorwaarden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Controleverlies door het uitgeven van bijkomende aandelen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andere:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
..	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

E. Kwaliteit van de dienstverlening van uw bank

21. a. Indien u in het verleden gebruik gemaakt heeft van bankfinanciering, in welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen? (1 = helemaal niet akkoord, 5 = helemaal akkoord)

	1	2	3	4	5
Mijn bank geeft voldoende advies bij moeilijke situaties	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn bank geeft correct advies	☐	☐	☐	☐	☐
De relatie met mijn bank is gebaseerd op wederzijds begrip en vertrouwen	☐	☐	☐	☐	☐
De bank informeert mij over alle nieuwe producten en diensten die beantwoorden aan mijn behoeften	☐	☐	☐	☐	☐
De bank communiceert klaar en gedetailleerd over de voorwaarden verbonden aan krediet	☐	☐	☐	☐	☐
Ik bezorg mijn bank geregeld een volledig overzicht van de toestand van mijn bedrijf	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn bank vraagt me steeds duidelijk welke informatie zij nodig heeft	☐	☐	☐	☐	☐
Ik bezorg mijn bank steeds de gevraagde informatie	☐	☐	☐	☐	☐
De bank informeert mij over pertinente factoren die haar kredietbeslissingen beïnvloeden	☐	☐	☐	☐	☐
De bank informeert mij over interne wijzigingen die een impact kunnen hebben op de relatie met mijn onderneming	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn bank behandelt mijn kredietaanvragen tijdig	☐	☐	☐	☐	☐
Als ik op zoek ben naar een krediet, informeert mijn bank mij over de overheidsmaatregelen aangaande kmo-financiering en begeleidt me bij het aanvragen hiervan	☐	☐	☐	☐	☐
Als mijn onderneming risicovol beoordeeld wordt door de bank, informeert zij mij over de overheidsmaatregelen aangaande kmo-financiering en begeleidt me bij het aanvragen hiervan.	☐	☐	☐	☐	☐

b. Geef een score op 10 aan de kwaliteit van de dienstverlening van uw bank. (0 = lage kwaliteit, 10 = hoge kwaliteit)

☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐ Geen mening

F. Nieuwe wet voor kredieten gesloten na 1 maart 2014

22. Sinds 1 maart 2014 is een bank verplicht de ondernemer ten laatste op het moment van de kredietaanvraag een passende schriftelijke toelichting te verstrekken van de voor haar relevante kredietvormen. Die toelichting moet de ondernemer in staat stellen zich een beeld te geven van deze kredietvormen en ze gemakkelijk te kunnen vergelijken met andere banken. Bent u op de hoogte van deze verplichting voor de bank?

☐ Ja ☐ Neen

23. Heeft u van de bank al een dergelijke schriftelijke toelichting ontvangen bij uw kredietaanvraag, en zo ja, vond u de informatie die u aangereikt werd nuttig om een vergelijking tussen banken mogelijk te maken?

☐ nog niet gekregen ☐ al gekregen, maar de informatie was niet nuttig ☐ al gekregen en de informatie was zeker nuttig

☐ niet van toepassing, mijn kredietaanvraag dateert van vóór 1 maart 2014

24. Sinds 1 maart 2014 kan een ondernemer die van een bank een ontwerp kredietovereenkomst krijgt, vragen dat de bank ook gratis een samenvatting van de belangrijkste bepalingen uit die ontwerpovereenkomst meegeeft. Op die manier moet de ondernemer in staat zijn om gemakkelijker de belangrijkste bepalingen uit de ontwerpovereenkomst te analyseren. Bent u op de hoogte van deze mogelijkheid en heeft u er al gebruik van gemaakt?

☐ ik ben ervan op de hoogte, maar ik heb er nog geen gebruik van gemaakt
☐ ik ben ervan op de hoogte, maar dit is niet op mij van toepassing, aangezien het concreet kredietaanbod dat door mijn bank werd gedaan, dateert van vóór 1 maart 2014
☐ ik ben ervan op de hoogte en heb er al gebruik van gemaakt
☐ ik ben er niet van op de hoogte

25. Indien u al een samenvatting van de belangrijkste bepalingen uit de kredietovereenkomst hebt ontvangen, vond u deze samenvatting nuttig ?

☐ Ja ☐ Neen ☐ Niet van toepassing

26. Bent u op de hoogte van het feit dat u voor kredietovereenkomsten die gesloten zijn na 1 maart 2014 het recht heeft om, indien de bank u niet het krediet heeft verstrekt dat ten tijde van de aanvraag voor u het best gepast was, de kosteloze omzetting te vragen van een krediet naar een kredietvorm die qua soort beter is aangepast aan de financiële toestand van de onderneming en het doel van het krediet?

☐ Ja ☐ Neen

G. Rating (of score) waarop de bank zich baseert bij het verstrekken van kredieten

27. Heeft u een rating/scoring bij de bank?

☐ Ja ☐ Neen ☐ Ik weet het niet ☐ Ik weet het niet en ik weet niet wat een rating wil zeggen

28. a. Indien u een rating heeft, kent u de criteria waarop de bank uw rating/scoring gebaseerd heeft?

☐ Ja ☐ Neen

b. heeft uw bank u manieren voorgesteld om uw rating te verbeteren?

☐ Ja. Welke? ☐ Neen

H. Overheidsmaatregelen

29. Onderstaande tabel bevat twee vragen over het gebruik van overheidstegemoetkomingen:

	In welke mate kent u de volgende maatregel?			Heeft u deze maatregel ooit gebruikt?	
	Goed	Minder goed	Slecht	Ja	Neen
(Achtergestelde) lening van het Participatiefonds of PMV	☐	☐	☐	☐	☐
Anti-crisismaatregelen (bijv. Initio, Casheo, Belgacap)	☐	☐	☐	☐	☐
Arkimedes	☐	☐	☐	☐	☐
Notionele interestaftrek	☐	☐	☐	☐	☐
Investeringsreserve	☐	☐	☐	☐	☐
Andere fiscale overheidsmaatregelen	☐	☐	☐	☐	☐
Subsidies (bijv. premies)	☐	☐	☐	☐	☐
Overheidswaarborg (waarborgregeling)	☐	☐	☐	☐	☐
Vlaams innovatiefonds (Vinnof)	☐	☐	☐	☐	☐
Win-win lening	☐	☐	☐	☐	☐
Kmo-portefeuille	☐	☐	☐	☐	☐
Diensten van de kredietbemiddelaar	☐	☐	☐	☐	☐

I. Wederbeleggingsvergoeding

30. Bent u op de hoogte van het feit dat wanneer uw krediet maximaal 1 miljoen euro bedraagt, de bank u voor kredieten die gesloten zijn sinds 10 januari 2014 geen hogere vergoeding mag vragen dan 6 maanden intrest, wanneer u beslist om het krediet vervroegd terug te betalen?

☐ Ja ☐ Neen

31. Heeft u een krediet van maximaal 1 miljoen euro dat u gesloten heeft na 10 januari 2014 al vervroegd terugbetaald en zo ja, was de vergoeding die de bank u aanrekende inderdaad niet hoger dan 6 maanden intrest?

☐ Niet hoger ☐ Wel hoger ☐ Niet van toepassing

In naam van het Kmo-observatorium van de FOD Economie, Unizo en de Universiteit Antwerpen wensen we u hartelijk te bedanken voor uw deelname!

Enquête kmo-financiering 2014 - Brussels Hoofdstedelijk Gewest

In deze enquête wordt informatie ingewonnen over de toegang tot financiering en de houding van de banken ten opzichte van **kmo's**. Deze enquête wordt **al voor het achtste jaar op rij georganiseerd**. De huidige enquête is een samenwerking tussen UNIZO en de Universiteit Antwerpen in opdracht van het KMO-observatorium van de FOD Economie. Alle antwoorden worden anoniem verwerkt conform de wet op de Privacy van 8 december 1992. Indien u op de hoogte wil blijven van de resultaten van deze enquête, noteer dan hierna uw e-mail adres (in DRUKLETTERS a.u.b.)

.....
.....
Gelieve de enquête voor 17 juli terug te bezorgen per voorgefrankeerde briefomslag of per fax op het nummer 03 265 40 64.

Universiteit Antwerpen, t.a.v. Prof. Eddy Laveren, Prinsstraat 13, 2000 Antwerpen.

A. Kenmerken van uw KMO

31. a. Naam van het bedrijf of ondernemingsnummer:

.....
b. Juridische vorm: ☐ BVBA ☐ NV ☐ Andere:

c. Oprichtingsdatum:

.....
d. Sector (NACE-BEL code of een beschrijving in woorden):

32. Omzet in het jaar 2013 in euro:

☐ ≤ 2 000 000 € ☐ 2 000 000 – 10 000 000 € ☐ 10 000 001 – 50 000 000 € ☐ > 50 000 000 €

33. Wat is de gemiddelde omzetgroei, berekend over de laatste 3 jaren?

☐ < 5 % ☐ ≥ 5 % en < 10 % ☐ ≥ 10 % en < 15 % ☐ ≥ 15 %

34. Aantal personeelsleden (gemiddelde in 2013, voltijdse eenheden)?

☐ 0 - 4 ☐ 5 - 9 ☐ 10 - 49 ☐ 50 - 249 ☐ ≥ 250

35. Beschouwt u uw onderneming als een familiebedrijf?

☐ Ja ☐ Neen

B. Vraag naar bankkrediet

36. Heeft u tijdens de voorbije 12 maanden een bankkrediet aangevraagd om uw investeringen (gebouwen/terreinen, rollend materieel, uitrusting, ...) te financieren en/of om uw exploitatie (voorraden, uitstel van betaling aan klanten, ...) te financieren? Indien het antwoord "neen" is mag u meteen doorgaan naar vraag 14.

☐ Ja, voor investeringen ☐ Ja, voor exploitatie ☐ Ja, voor beide ☐ Neen

37. Bij hoeveel banken heeft u gedurende de laatste 12 maanden een kredietaanvraag ingediend?

Voor de financiering van investeringen	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 of meer
Voor de financiering van de exploitatie	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 of meer

38. Werd tijdens de voorbije 12 maanden een aangevraagd bankkrediet geweigerd?

☐ Ja ☐ Neen (ga door naar vraag 12) ☐ Gedeeltelijk

39. Indien een aangevraagd krediet geweigerd werd, welke reden gaf de bank op om deze weigering te staven? (meerdere antwoorden mogelijk)

☐ De bank gaf geen reden op	☐ Onvoldoende terugbetalingscapaciteit
☐ Onvoldoende persoonlijke waarborgen	☐ Betalingsproblemen tav leveranciers
☐ Onvoldoende zakelijke waarborgen	☐ Verstrenging van de voorwaarden op kredietverlening (gevolgen van Bazel II en Bazel III)
☐ De bank vindt mijn businessplan slecht	☐ Te weinig eigen vermogen
☐ De bank vindt mijn project onrealistisch	

- ☐ Te weinig eigen inbreng ☐ Gewenste looptijd van de lening is te lang
☐ Schulden tav RSZ en belastingen ☐ Andere:

40. a. Bent u op de hoogte van het feit dat de bank sinds 1 maart 2014 verplicht is een kredietweigering te motiveren?

- ☐ Ja ☐ Neen

b. Zo ja, hebt u gebruik gemaakt van dit recht ?

- ☐ Ja ☐ Neen ☐ niet van toepassing, mijn krediet werd geweigerd vóór 1 maart 2014

41. In geval van een kredietweigering, wat heeft u dan gedaan?

- ☐ Ik heb een krediet aangevraagd bij een andere bank.
☐ Ik heb de aanvraag herwerkt en opnieuw ingediend.
☐ Ik heb een alternatieve financiering gezocht.
☐ Ik heb geen krediet meer aangevraagd maar ik heb bespaard op exploitatiekosten en/of de investeringsuitgaven beperkt.

42. Welke bankfinanciering heeft u de voorbije 12 maanden gebruikt om uw investeringen of uw exploitatie te financieren? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Kaskrediet ☐ Investeringskrediet ☐ Straight loan ☐
☐ Acceptkrediet
☐ Achtergestelde banklening ☐ Lening op afbetaling ☐ Voorschot op factuur ☐
☐ Overbruggingskrediet
☐ Discontokrediet ☐ Andere:

43. Welke bedrag aan bankfinanciering heeft u de laatste 12 maanden effectief opgenomen?

Voor de financiering van investeringen	☐ 0 €	☐ 1 – 50.000 € 200.001 – 300.000 € ☐ 300.001 – 400.000 € 1.000.000 €	☐ 50.001 – 100.000 € ☐ 400.001 – 500.000 €	☐ 100.001 – 200.000 € ☐ 500.001 – 1.000.000 €	☐ ☐ >
Voor de financiering van de exploitatie	☐ 0 €	☐ 1 – 50.000 € 200.001 – 300.000 € ☐ 300.001 – 400.000 € 1.000.000 €	☐ 50.001 – 100.000 € ☐ 400.001 – 500.000 €	☐ 100.001 – 200.000 € ☐ 500.001 – 1.000.000 €	☐ ☐ >

44. Indien u geen kredietaanvragen gedaan hebt, wat was hiervan de reden? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Ik had geen nood aan kredieten.
☐ Ik heb de investeringen uitgesteld.
☐ Ik deed beroep op alternatieve financieringsmogelijkheden.
☐ Het krediet zou toch niet verkregen worden (bvb. omwille van te strenge kredietvoorwaarden, de zwakte van het project, ...).
☐ Andere. Welke?

45. Bij hoeveel banken heeft u momenteel een krediet openstaan?

- ☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ ≥ 5

46. Welke waarborgen heeft u uitstaan bij een bank in het kader van een bankkrediet (voor uw onderneming)? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ geen ☐ Borgstelling derden ☐ Schuldsaldoverzekering
☐ Pand op handelszaak ☐ Effecten/roerende waarden ☐ Hypothecair mandaat
☐ Pand op aandelen onderneming ☐ Hypotheek ☐ Andere:
.....

C. Alternatieve (of niet-bancaire) financiering

47. Welke alternatieve financiering heeft u de voorbije 12 maanden gebruikt om uw investeringen of uw exploitatie te financieren? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Geen (ga naar vraag 19)
☐ Interne financiering met ingehouden winsten leasing	☐ Financiering via groep of holding	☐ Financiële
☐ Kapitaalbreng van bestaande vennoten leasing	☐ Risicokapitaal (venture capital)	☐ Operationele
☐ Kapitaalbreng van nieuwe vennoten	☐ Achtergestelde leningen	☐ Factoring
☐ Voorschotten van vennoten	☐ Business angel	☐ Crowd funding
☐ Leningen van vrienden en familie	☐ Leverancierskrediet	☐ Andere:
-

48. Indien u alternatieve financiering gebruikte, wat is het totaal bedrag aan alternatieve financiering dat de voorbije 12 maanden werd bekomen?

☐ 1 – 50.000 €	☐ 51.001 – 100.000 €	☐ 100.001 – 200.000 €	☐ 200.001 – 300.000 €
☐ 300.001 – 400.000 €	☐ 400.001 – 500.000 €	☐ 500.000 – 1.000.000 €	☐ > 1.000.000 €

D. Financieringsproblemen

49. In welke mate heeft u de voorbije 12 maanden problemen ondervonden bij het aantrekken van financiering?

Bankfinanciering	☐ Niet van toepassing*	☐ Geen	☐ Zeer weinig	☐ Weinig	☐ Matig	☐ Veel	☐ Zeer veel
Alternatieve financiering	☐ Niet van toepassing*	☐ Geen	☐ Zeer weinig	☐ Weinig	☐ Matig	☐ Veel	☐ Zeer veel

*U hebt niet gezocht naar bankfinanciering of alternatieve financiering

50. In welke mate ondervond u de laatste 12 maanden, bij het aantrekken van financiering, problemen betreffende de volgende punten? (NVT = niet van toepassing)

	NVT	geen	Zeer weinig	weinig	Matig	veel	Zeer veel
De bank eiste zakelijke waarborgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De bank eiste persoonlijke waarborgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De bank eiste meer informatie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De bank nam een lange beslissingstermijn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een hoge kostprijs voor een korte of lange termijn krediet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een daling van de winstgevendheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een daling van de terugbetalingscapaciteit	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De ondoorzichtigheid van de gehanteerde toekenningscriteria	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het opstellen van een overtuigend business plan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gebrek aan kennis inzake alternatieve financieringsmogelijkheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Risicokapitaalverschaffers stelden te strenge voorwaarden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Controleverlies door het uitgeven van bijkomende aandelen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andere:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

E. Kwaliteit van de dienstverlening van uw bank

51. a. Indien u in het verleden gebruik gemaakt heeft van bankfinanciering, in welke mate gaat u akkoord met de volgende stellingen? (1 = helemaal niet akkoord, 5 = helemaal akkoord)

	1	2	3	4	5
Mijn bank geeft voldoende advies bij moeilijke situaties	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn bank geeft correct advies	☐	☐	☐	☐	☐
De relatie met mijn bank is gebaseerd op wederzijds begrip en vertrouwen	☐	☐	☐	☐	☐
De bank informeert mij over alle nieuwe producten en diensten die beantwoorden aan mijn behoeften	☐	☐	☐	☐	☐
De bank communiceert klaar en gedetailleerd over de voorwaarden verbonden aan krediet	☐	☐	☐	☐	☐
Ik bezorg mijn bank geregeld een volledig overzicht van de toestand van mijn bedrijf	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn bank vraagt me steeds duidelijk welke informatie zij nodig heeft	☐	☐	☐	☐	☐
Ik bezorg mijn bank steeds de gevraagde informatie	☐	☐	☐	☐	☐
De bank informeert mij over pertinente factoren die haar kredietbeslissingen beïnvloeden	☐	☐	☐	☐	☐
De bank informeert mij over interne wijzigingen die een impact kunnen hebben op de relatie met mijn onderneming	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn bank behandelt mijn kredietaanvragen tijdig	☐	☐	☐	☐	☐
Als ik op zoek ben naar een krediet, informeert mijn bank mij over de overheidsmaatregelen aangaande kmo-financiering	☐	☐	☐	☐	☐
Als mijn onderneming risicovol beoordeeld wordt door de bank, informeert zij mij over de overheidsmaatregelen aangaande kmo-financiering en begeleidt me bij het aanvragen hiervan.	☐	☐	☐	☐	☐

b. Geef een score op 10 aan de kwaliteit van de dienstverlening van uw bank. (0 = lage kwaliteit, 10 = hoge kwaliteit)

☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐ Geen mening

F. Nieuwe wet voor kredieten gesloten na 1 maart 2014

52. Sinds 1 maart 2014 is een bank verplicht de ondernemer ten laatste op het moment van de kredietaanvraag een passende schriftelijke toelichting te verstrekken van de voor haar relevante kredietvormen. Die toelichting moet de ondernemer in staat stellen zich een beeld te geven van deze kredietvormen en ze gemakkelijk te kunnen vergelijken met andere banken. Bent u op de hoogte van deze verplichting voor de bank?

☐ Ja ☐ Neen

53. Heeft u van de bank al een dergelijke schriftelijke toelichting ontvangen bij uw kredietaanvraag, en zo ja, vond u de informatie die u aangereikt werd nuttig om een vergelijking tussen banken mogelijk te maken?

☐ nog niet gekregen ☐ al gekregen, maar de informatie was niet nuttig ☐ al gekregen en de informatie was zeker nuttig

☐ niet van toepassing, mijn kredietaanvraag dateert van vóór 1 maart 2014

54. Sinds 1 maart 2014 kan een ondernemer die van een bank een ontwerp kredietovereenkomst krijgt, vragen dat de bank ook gratis een samenvatting van de belangrijkste bepalingen uit die ontwerpovereenkomst meegeeft. Op die manier moet de ondernemer in staat zijn om gemakkelijker de belangrijkste bepalingen uit de ontwerpovereenkomst te analyseren. Bent u op de hoogte van deze mogelijkheid en heeft u er al gebruik van gemaakt?

☐ ik ben ervan op de hoogte, maar ik heb er nog geen gebruik van gemaakt
☐ ik ben ervan op de hoogte, maar dit is niet op mij van toepassing, aangezien het concreet kredietaanbod dat door mijn bank werd gedaan, dateert van vóór 1 maart 2014
☐ ik ben ervan op de hoogte en heb er al gebruik van gemaakt
☐ ik ben er niet van op de hoogte

55. Indien u al een samenvatting van de belangrijkste bepalingen uit de kredietovereenkomst hebt ontvangen, vond u deze samenvatting nuttig ?

☐ Ja ☐ Neen ☐ Niet van toepassing

56. Bent u op de hoogte van het feit dat u voor kredietovereenkomsten die gesloten zijn na 1 maart 2014 het recht heeft om, indien de bank u niet het krediet heeft verstrekt dat ten tijde van de aanvraag voor u het best gepast was, de kosteloze omzetting te vragen van een krediet naar een kredietvorm die qua soort beter is aangepast aan de financiële toestand van de onderneming en het doel van het krediet?

☐ Ja ☐ Neen

G. Rating (of score) waarop de bank zich baseert bij het verstrekken van kredieten

57. Heeft u een rating/scoring bij de bank?

☐ Ja ☐ Neen ☐ Ik weet het niet ☐ Ik weet het niet en ik weet niet wat een rating wil zeggen

58. a. Indien u een rating heeft, kent u de criteria waarop de bank uw rating/scoring gebaseerd heeft?

☐ Ja ☐ Neen

b. heeft uw bank u manieren voorgesteld om uw rating te verbeteren?

☐ Ja. Welke? ☐ Neen

H. Overheidsmaatregelen

59. Onderstaande tabel bevat twee vragen over het gebruik van overheidstegemoetkomingen:

	In welke mate kent u de volgende maatregel?			Heeft u deze maatregel tijdens de voorbije 12 maanden gebruikt?	
	Goed	Minder goed	Slecht	Ja	Neen
(Achtergestelde) lening van het Participatiefonds	☐	☐	☐	☐	☐
Anti-crisismaatregelen (bijv. Initio, Casheo, Belgacap)	☐	☐	☐	☐	☐
Notionele interestafrek	☐	☐	☐	☐	☐
Investeringsreserve	☐	☐	☐	☐	☐
Andere fiscale overheidsmaatregelen	☐	☐	☐	☐	☐
Subsidies (bijv. premies)	☐	☐	☐	☐	☐
Waarborg Brussels Waarborgfonds	☐	☐	☐	☐	☐
GIMB leningen (GIMB, B2E, Brustart, Brusoc)	☐	☐	☐	☐	☐
GIMB kapitaalparticipaties	☐	☐	☐	☐	☐
Diensten van de kredietbemiddelaar	☐	☐	☐	☐	☐

I. Wederbeleggingsvergoeding

60. Bent u op de hoogte van het feit dat wanneer uw krediet maximaal 1 miljoen euro bedraagt, de bank u voor kredieten die gesloten zijn sinds 10 januari 2014 geen hogere vergoeding mag vragen dan 6 maanden intrest, wanneer u beslist om het krediet vervroegd terug te betalen?

☐ Ja ☐ Neen

31. Heeft u een krediet van maximaal 1 miljoen euro dat u gesloten heeft na 10 januari 2014 al vervroegd terugbetaald en zo ja, was de vergoeding die de bank u aanrekende inderdaad niet hoger dan 6 maanden intrest?

☐ Niet hoger ☐ Wel hoger ☐ Niet van toepassing

In naam van het Kmo-observatorium van de FOD Economie, Unizo en de Universiteit Antwerpen wensen we u hartelijk te bedanken voor uw deelname!

précieuse collaboration !

Enquête Financement des PME 2014 - Région Wallonne

Dans cette enquête nous recueillons des informations relatives à l'accès au financement et à l'attitude des banques face aux **PME**. Cette enquête annuelle est menée **pour la huitième année consécutive**. Cette enquête est une coopération entre UNIZO et l'Université d'Anvers commandé par l'observatoire des PME du SPE Economie. Toutes les réponses seront traitées de manière anonyme conformément à la loi du 8 décembre 1992 relative à la vie privée. Si vous souhaitez être informé(e) des résultats de l'enquête, veuillez noter ci-dessous votre courriel (en MAJUSCULES svp)

Veuillez renvoyer l'enquête avant le 17 juillet au plus tard par enveloppe préaffranchie ou par fax (n° 03 265 40 64)

Universiteit Antwerpen, att. Prof. Eddy Laveren, Prinsstraat 13, 2000 Antwerpen.

A. Caractéristiques de votre PME

61. a. Nom de l'entreprise ou numéro d'entreprise:

b. Forme juridique : ☐ SPRL ☐ SA ☐ Autre :

c. Date de constitution de la société :

d. Secteur (Code NACE-BEL ou description en quelques mots) :

62. Chiffre d'affaires de l'année 2013 en euros :

☐ ≤ 2 000 000 € ☐ 2 000 001 – 10 000 000 € ☐ 10 000 001 – 50 000 000 € ☐ > 50 000 000 €

63. Croissance moyenne annuelle de votre chiffre d'affaires calculée sur base des 3 dernières années :

☐ < 5 % ☐ ≥ 5 % et < 10 % ☐ ≥ 10 % et < 15 % ☐ ≥ 15 %

64. Nombre d'employés (moyenne pour l'année 2013, équivalents temps-plein) :

☐ 0 - 4 ☐ 5 - 9 ☐ 10 - 49 ☐ 50 - 249 ☐ ≥ 250

65. Considérez-vous votre entreprise comme une entreprise familiale ?

☐ Oui ☐ Non

B. Demande de crédit bancaire

66. Durant ces 12 derniers mois, avez-vous introduit au moins une demande de crédit bancaire pour financer vos investissements (bâtiments/terrains, matériel roulant, équipement,...) et/ou pour financer votre cycle d'exploitation (stocks, délai de paiement aux clients,...)? Si la réponse cochée est "non", vous pouvez directement passer à la question 14.

☐ Oui, pour financer mes investissements ☐ Oui, pour financer mon cycle d'exploitation ☐ Oui, pour financer les deux ☐ Non

67. Après de combien de banques avez-vous introduit une demande de crédit au cours des 12 mois précédant l'enquête?

Pour le financement d'investissements	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ou plus
Pour le financement du cycle d'exploitation	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ou plus

68. Votre demande de crédit a-t-elle été refusée durant ces 12 derniers mois?

☐ Oui ☐ Non (passez à la question 12) ☐ Partiellement

69. Dans le cas où votre demande de crédit a été refusée, quelle(s) raison(s) la banque a-t-elle donnée(s) pour justifier ce refus? (plusieurs réponses possibles)

☐ La banque n'a pas donné de raison	
☐ Sûretés personnelles insuffisantes	☐ Capacité de remboursement insuffisante
☐ Sûretés réelles insuffisantes	☐ Problèmes de paiement vis-à-vis des fournisseurs
☐ Plan d'affaires jugé mauvais par la banque	☐ Resserrement des conditions d'octroi de crédits (conséquences de Bâle II et III)

- ☐ Projet jugé irréaliste par la banque
 ☐ Trop peu de fonds propres
- ☐ Trop peu d'apports propres
 ☐ Durée souhaitée pour le prêt jugée trop longue
- ☐ Dette à l'égard de l'ONSS ou du fisc
 ☐ Autre raison :

70. a. Est-ce que vous êtes au courant que depuis le 1er mars 2014 la banque est obligée de motiver un refus d'octroi d'un crédit?

71. ☐ Oui ☐ Non

b. Le cas échéant, est-ce que vous avez déjà utilisé ce droit?

☐ Oui
 ☐ Non
 ☐ Non applicable, mon crédit a été refusé avant le 1er mars 2014

72. Si votre demande de crédit a été refusée, comment avez-vous réagi?

- ☐ J'ai introduit une demande de crédit auprès d'une autre banque
☐ J'ai revu ma demande de crédit et je l'ai à nouveau introduite auprès de cette même banque
☐ J'ai opté pour un mode de financement alternatif
☐ Je n'ai plus demandé de crédit mais j'ai réduit les coûts d'exploitation et/ou limité les dépenses d'investissement

73. A quel type de financement bancaire avez-vous recouru pour financer vos investissements ou votre cycle d'exploitation au cours de ces 12 derniers mois ? (plusieurs réponses possibles)

- ☐ Crédit de caisse d'acceptation
 ☐ Crédit d'investissement
 ☐ Straight loan
 ☐ Crédit
- ☐ Prêt bancaire subordonné
 ☐ Crédit à tempérament
 ☐ Avance sur facture
 ☐ Crédit pont
- ☐ Crédit d'escompte
 ☐ Autre:

74. Quel montant total avez-vous effectivement obtenu de votre banque suite à votre(vos) demande(s) de crédit?

Pour le financement d'investissements	☐ 0 € ☐ 1 – 50.000 € ☐ 50.001 – 100.000 € ☐ 100.001 – 200.000 € ☐ 200.001 – 300.000 €
	☐ 300.001 – 400.000 € ☐ 400.001 – 500.000 € ☐ 500.001 – 1.000.000 € ☐ > 1.000.000 €
Pour le financement du cycle d'exploitation	☐ 0 € ☐ 1 – 50.000 € ☐ 50.001 – 100.000 € ☐ 100.001 – 200.000 € ☐ 200.001 – 300.000 €
	☐ 300.001 – 400.000 € ☐ 400.001 – 500.000 € ☐ 500.001 – 1.000.000 € ☐ > 1.000.000 €

75. Au cas où vous n'avez pas introduit de demande de crédit, quelle en était la raison ? (plusieurs réponses possibles)

- ☐ Je n'ai eu aucun besoin de financement
☐ J'ai postposé mes investissements
☐ J'ai recouru à un mode de financement alternatif
☐ Le crédit n'aurait de toute manière pas été obtenu pour diverses raisons (conditions d'octroi de crédits appliquées, faiblesse du projet,...)
☐ Autre. Laquelle?

76. Dans combien de banques avez-vous, en ce moment, un crédit ouvert ?

☐ 0
 ☐ 1
 ☐ 2
 ☐ 3
 ☐ 4
 ☐ ≥ 5

77. De manière générale, quelle(s) garantie(s) (sûreté(s)) avez-vous auprès d'une banque dans le cadre d'un crédit bancaire (pour votre entreprise) ? (plusieurs réponses possibles)

- ☐ Aucune
- ☐ Gage sur fonds de commerce
 ☐ Caution de tiers
 ☐ Assurance-décès (solde restant dû)
- ☐ Gage sur actions de l'entreprise
 ☐ Titres/valeurs mobilières
 ☐ Mandat hypothécaire
- ☐ Caution personnelle
 ☐ Hypothèque
 ☐ Autre :

C. Modes de financement alternatifs (ou non bancaires)

78. A quel mode de financement alternatif avez-vous recouru pour financer vos investissements ou votre cycle d'exploitation au cours de ces 12 derniers mois ? (plusieurs réponses possibles)

- ☐ Aucun (passez à la question 19)
- ☐ Financement interne (leasing) financier
 ☐ Financement via le groupe ou holding
 ☐ Crédit-bail

- ☐ Apport en capital – actionnaires existants (leasing) opérationnel
 ☐ Sociétés de capital à risque
 ☐ Crédit-bail
- ☐ Apport en capital – nouveaux actionnaires (factoring)
 ☐ Prêts subordonnés
 ☐ Affacturage
- ☐ Avances des associés
 ☐ Business angel
 ☐ Crowdfunding
- ☐ Prêts d'amis et de famille
 ☐ Crédit fournisseurs
 ☐ Autre:
-

79. Si vous avez recouru à un mode de financement alternatif au cours de ces 12 derniers mois, quel montant total avez-vous obtenu?

- 80.** ☐ 1 – 50.000 €
 ☐ 50.001 – 100.000 €
 ☐ 100.001 – 200.000 €
 ☐ 200.001 – 300.000 €
- 81.** ☐ 300.001 – 400.000 €
 ☐ 400.001 – 500.000 €
 ☐ 500.001 – 1.000.000 €
 ☐ > 1.000.000 €

D. Problèmes de financement

82. Dans quelle mesure avez-vous eu des problèmes pour trouver et obtenir un mode de financement au cours de ces 12 derniers mois ?

Financement bancaire	☐ Non concerné*	☐ Aucun problème	☐ Très peu	☐ Peu	☐ Modérément	☐ Beaucoup	☐ Enormément de problèmes
Financement alternatif	☐ Non concerné*	☐ Aucun problème	☐ Très peu	☐ Peu	☐ Modérément	☐ Beaucoup	☐ Enormément de problèmes

*Vous n'avez pas cherché à obtenir du financement bancaire et/ou du financement alternatif

83. Dans le cadre de la recherche et l'obtention d'un mode de financement durant ces 12 derniers mois, dans quelle mesure avez-vous rencontré des problèmes liés aux faits suivants ? (NC = Non concerné)

	NC	Aucun	Très peu	peu	Modéré-ment	Beau-coup	Enormé-ment
La banque exigeait des sûretés réelles	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
La banque exigeait des sûretés personnelles	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
La banque exigeait plus d'informations	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Le délai de décision de la banque était très long	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Le coût du crédit à court et long terme était très élevé	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
La rentabilité de l'entreprise s'est réduite	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
La capacité de remboursement de l'entreprise a diminué	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Les critères d'octroi de crédit utilisés n'étaient pas transparents	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Le plan d'affaires présenté n'était pas assez convaincant	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
J'ai une faible connaissance des modes de financement alternatifs	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Les conditions des sociétés de capital à risque sont trop sévères	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
L'entrée de tiers dans le capital a entraîné une perte de contrôle de l'entreprise	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autre:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

E. Qualité des prestations de services fournis par la banque

84. a. Dans le cas où vous avez recouru au financement bancaire par le passé, dans quelle mesure êtes-vous d'accord avec les aspects suivants de la relation avec votre banque? (1 = pas du tout d'accord, 5 = tout à fait d'accord)

	1	2	3	4	5
Ma banque fournit suffisamment de conseils dans les situations difficiles	☐	☐	☐	☐	☐
Les conseils fournis par ma banque sont corrects	☐	☐	☐	☐	☐
La relation avec ma banque est basée sur une compréhension et une confiance réciproque	☐	☐	☐	☐	☐
Ma banque m'informe de tous les produits et services qu'elle propose et qui pourraient répondre au mieux à mes besoins	☐	☐	☐	☐	☐
Ma banque communique toujours de manière claire et détaillée toutes les informations sur les conditions relatives au crédit demandé	☐	☐	☐	☐	☐
Je fournis régulièrement à ma banque un aperçu complet de la situation de mon entreprise	☐	☐	☐	☐	☐
Ma banque me demande toujours clairement les informations dont elle a besoin	☐	☐	☐	☐	☐
Je fournis toujours les informations utiles demandées par ma banque	☐	☐	☐	☐	☐
Ma banque m'informe des facteurs pertinents susceptibles d'influencer sa décision en matière de crédit	☐	☐	☐	☐	☐
Ma banque m'informe des modifications à son niveau qui pourraient avoir un impact sur notre relation	☐	☐	☐	☐	☐
Ma banque n'a pas pris trop de retard dans le traitement de la demande de crédit	☐	☐	☐	☐	☐
Si je suis à la recherche d'un crédit, ma banque me présente les instruments publics en matière de financement des entreprises et m'accompagne dans mes démarches de demande de ces mesures de soutien.	☐	☐	☐	☐	☐
Si mon profil est jugé risqué par ma banque, celle-ci me présente les instruments publics en matière de financement des entreprises et m'accompagne dans mes démarches de demande de ces mesures de soutien.	☐	☐	☐	☐	☐

b. Quel score sur 10 attribuez-vous à la qualité des services fournis par votre banque ?

☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐ Sans opinion

F. Nouvelle loi pour des crédits conclus depuis le 1er mars 2014

85. Depuis le 1er mars 2014 une banque est obligée de fournir à l'entreprise, au plus tard au moment de la demande de crédit, une notice explicative adéquate des formes de crédit qui lui sont adaptées. Cette notice explicative permet l'entrepreneur d'avoir une vue d'ensemble des ces formes de crédit et de comparer facilement avec des autres banques. Est-ce que vous êtes au courant de cette obligation pour la banque?

☐ Oui ☐ Non

86. Est-ce que vous avez déjà reçu une telle notice de la banque avec votre demande de crédit, et le cas échéant, est-ce que l'information fournie était utile selon vous pour faire une comparaison entre différentes banques?

☐ pas déjà reçu
☐ déjà reçu, mais l'information fournie n'était pas utile
☐ déjà reçu et l'information fournie était certainement utile
☐ Non applicable, ma demande de crédit date d'avant le 1er mars 2014

87. Depuis le 1er mars 2014, un entrepreneur qui reçoit de la banque un exemplaire du projet de la convention de crédit, peut demander que la banque lui fournit également et sans frais un résumé des stipulations les plus importantes de ce projet de la convention. De cette façon l'entreprise sera permis d'analyser plus facilement les stipulations les plus importantes du projet de la convention. Est-ce que vous êtes au courant de cette possibilité et est-ce que vous l'avez déjà utilisé?

☐ Je suis au courant, mais je ne l'ai pas déjà utilisé
☐ Je suis au courant, mais ce n'est pas applicable dans mon cas, car l'offre de crédit concrète date d'avant le 1er mars 2014
☐ Je suis au courant et je l'ai déjà utilisé
☐ Je n'était pas au courant

88. Dans le cas où vous avez déjà reçu un résumé des stipulations les plus importantes de la convention de crédit, est-ce que ce résumé vous semblait utile?

☐ Oui ☐ Non ☐ Non applicable

89. *Est-ce que vous êtes au courant que pour les conventions de crédit qui sont conclues à partir du 1er mars 2014, vous avez le droit, dans la situation où la banque n' a pas recherché au moment de la demande de crédit le crédit le mieux adapté à l'entreprise, de demander au juge la conversion sans frais du crédit en un forme de crédit dont le type est mieux adapté, tenu compte de la situation financière de l'entreprise au moment de la conclusion du contrat de crédit et du but du crédit?*

☐ Oui ☐ Non

G. Rating/scoring (score sur lequel la banque se base pour octroyer un crédit)

90. Avez-vous un rating/scoring auprès d'une banque ?

☐ Oui ☐ Non ☐ Aucune idée ☐ Aucune idée et je ne sais pas ce qu'est un rating

91. a. Si oui, connaissez-vous les critères sur base desquels la banque a effectué votre rating/scoring ?

☐ Oui ☐ Non

b. Votre banque a-t-elle suggéré des manières d'améliorer votre rating ?

☐ Oui. Lesquelles ? ☐ Non

G. Mesures publiques

92. Le tableau ci-dessous contient deux questions sur l'utilisation des mesures publiques :

	Dans quelle mesure connaissez-vous la mesure suivante ?			Avez-vous eu recours à cette mesure au cours de ces 12 derniers mois ?	
	Bien	Moins bien	Mal	Oui	Non
Prêt (subordonné) du Fonds de participation	☐	☐	☐	☐	☐
Mesures anti-crise p.ex.: Initio – Casheo – Belgacap	☐	☐	☐	☐	☐
Déduction des intérêts notionnels	☐	☐	☐	☐	☐
Réserve d'investissement	☐	☐	☐	☐	☐
Autres mesures publiques fiscales	☐	☐	☐	☐	☐
Subsides (p.ex. primes)	☐	☐	☐	☐	☐
Prêt (subordonné) de la Sowalfin	☐	☐	☐	☐	☐
Garantie publique (Sowalfin)	☐	☐	☐	☐	☐
Capital à risque des invests	☐	☐	☐	☐	☐
Capital à risque de la SRIW	☐	☐	☐	☐	☐
Le service de médiation du crédit	☐	☐	☐	☐	☐

I. Indemnité de emploi

93. *Est-ce que vous êtes au courant que pour les crédits qui sont conclus depuis le 10 janvier 2014, l'indemnité de emploi que la banque vous peut demander en cas de remboursement anticipé du crédit ne peut excéder six mois d'intérêts pour les crédits dont le montant initiale ne dépasse pas un million d'euros?*

94. ☐ Oui ☐ Non

95. *Est-ce que vous avez déjà remboursé un crédit qui était conclu après le 10 janvier 2014 et qui ne dépassait pas un million d'euros, et le cas échéant, est-ce qu'en effet l'indemnité de emploi n'était plus élevé que six mois d'intérêts?*

☐ Pas plus élevé ☐ Plus élevé ☐ Non applicable

Au nom du Observatoire des PME du SPE Economie, UNIZO et l'Université d'Anvers, nous vous remercions pour votre indulgente et très précieuse collaboration !

Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnummer: 0314.595.348
<http://economie.fgov.be>